ЯКУБ КОЛАС

ЯКУБ КОЛАС

ЗБОР ТВОРАЎ

У СЯМІ ТАМАХ

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ:
Пятрусь Броўка, Пятро Глебка,
Міхась Лынькоў, Максім Лужанін,
Янка Шарахоўскі

ДЗЯРЖАУНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БССР
Рэдакцыя мастацкай літаратуры
Мінск 1952

ЯКУБ КОЛАС

ЗБОР ТВОРАЎ
Том 2

ВЕРШЫ
АПАВЯДАННІ ВЕРШАМ
(1917—1952)

ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА БССР
Рэдакцыя мастацкай літаратуры
Мінск 1952

Якуб Колас. 1952 г.

ВЕРШЫ

ДА ПРАЦЫ!

Браты! Вялікая дарога
Чакае нас і родны край —
Жніво настала, працы многа, —
Навукі семя засявай!

Святло нясеце — ў мроку дрэмле
Наш мілы край, наш родны кут.
Хай уваскрэснуць нашы землі,
Няхай асветліцца наш люд.

Хай будзе спор нам у прыгодзе!
Не царскі біч, не панскі хам,
Хай будзе лад ў сваёй гасподзе
Стварыць народ-уладца сам.

ВОДГУЛЛЕ

Ці коска зазвоніць у час касавіцы,
Ці песню дзяўча запяе,
Ці неба заззяе ў агнях бліскавіцы,
Ці вецер задзьме-зазлуе,

Ці гром гучнабежны пракоціцца ў хмарах,
Ці грукне над лесам пярун, —
Ўсё водгук знаходзіць у вольных абшарах,
Ўсё іх дакранаецца струн.

А ты, калі гора каго напаткае,
Ці жальба пачуецца, плач,
Або запануе дзе крыўда ліхая —
На ўсё адгукніся, адзнач.

А радасць пачуеш, надзеі ўзаўюцца,
Каб добрыя весткі падаць,
Няхай тады струны твае засмяюцца
І песняю шчасця гучаць.

ПОКЛІЧ

Гэй, чулыя сэрцам! Гэй, душы жывыя!
Ідзеце вы долю каваць!
У вас-жа ёсць сілы яшчэ маладыя,
У вас-жа ёсць крыллі лятаць!

Але сцеражыся: балотная бросня
Іх кожную хвілю сачыць,
А гніллю зацягне — душа не ўваскросне,
Ўгару над зямлёй не ўзляціць.

Вы чуеце хваляў жывых набяганне?
Прыгледзьцеся: новыя дні
На вас пазіраюць у іскрах світання,
І свецяць другія агні.

Спяшайцеся, братцы, расою халоднай
Ваш твар выразлівы абмыць
І дух той гаючы палёў, нівы роднай
У грудзі чым больш захапіць.

Але памятайце — на вашым сумленні
Не сплачаны доўг векавы:
То доўг прад народам, то доўг разумення,
Якое зачэрпалі вы

З народнага скарбу душы самабытнай
І скарбу яго мазалёў:

То ён, працавік наш, то ён, старажытны,
    На гору вас моўчкі узвёў.

Гадуе вас поле, што золатам ззяе...
    Пяскоў, неўраджайных пяскоў,
Вас корміць сярмяга, што долі не знае,
    Не ведае ласкі братоў.

Ідзеце-ж к народу, як добрыя дзеці,
    Ідзеце, злучайце яго
І горкую праўду у вочы скажэце,
    Чаго ён гаруе, чаго?

У ПАЛЯХ БЕЛАРУСІ

Дзень добры вам, лясы і далі,
    Прасторы вольныя зямлі!
Я зноў між вас, пагоркі-хвалі,
    Палоскі цьмянае раллі!

Вітаю вас, як блізкіх, родных,
    Старыя хвоі на палёх,
І вас, красёнцы сцежак згодных,
    Сляды нялічаных дарог!

І гэты жоўценькі пясочак,
    Дзе хвойкі зелена растуць,
Бярозы тыя, што ў шнурочак
    За рубяжы зямлі бягуць!

Над рэчкай гэты луг мурожны,
    Дубоў развіслых цэлы рад,
І буслаў дом, стары, заможны,
    Як той пасэсарскі пасад!

То тут, то там лясок сінее,
    У лагчынах рэчачкі блішчаць...
Куды ні глянь — спакоем вее,
    На ўсім адна ляжыць пячаць:

Развагі мудрай, задумення
    І нейкай смутнае красы,

І чуеш ў гэтым лятуценні
Адвечнай песні галасы.

А хмарка ў небе, ў ясным полі,
Плыве шчаслівa, як дзіця,
І забываеш мімаволі
Увесь клопат буднага жыцця.

Куды ні гляне маё вока, —
Усё поўна згоды, дабраты...
Ты маеш выгляды прарока,
Наш край пакуты, край святы!

ПЕСНЯ АБ ВЯСНЕ

Уцякай, мароз-дзядуля!
Чуеш ты, стары, ці не?
На пагорках — булі-гулі! —
Песні чуюцца вясне.

Звоніць, скача, як дзіцятка,
Гэты жэўжык-ручаёк.
На яго, бы тая матка,
Сонца кідае свой зрок.

А ён, гучны і смяшлівы,
Так і ходзіць, аж дрыжыць
І другі сябрук шчаслівы
Насустрэч яму бяжыць.

Ты паслухай, дзед сярдзіты,
Што там чуецца ўгары?
Што за спеў за самавіты
У небе правяць песняры?

А зіма аж пачарнела —
Годзе ёй тут кросны ткаць!..
Гэй, маленства, жыва, смела
Выйдзем весну прывітаць!

А як слаўна каля хаткі
Нам пабегаць, пагуляць!

Ну, зіма, збірай манаткі,
Годзе нас табе ўшчуваць!

Маладая вясна,
Залатая пара!
Будзь красна і ясна,
Не шкадуй нам дабра!

Вокам маткі зірні,
Бледнасць з твару згані!
Дай уздужаць малым
Пад павевам тваім.
Мы вяночак спляцём,
Табе песню спяём.

НОЧ

Што за ноч! Што за ціш!
    Змоўклі травы, краскі.
Усплыў месячык на ўзвыш
    Баяць свету казкі.

Неба слухае той сказ,
    Хмаркі не схіснуцца,
Толькі зоркі раз-па-раз
    Ціха усміхнуцца,

Каб сказальніка свайго
    Пахваліць як трэба,
Нават знічкі ў чэсць яго
    Асвятляюць неба.

А ён, смутны вартаўнік
    Цёмных шатаў ночы,
Засаромеўся, і знік
    Бляск яго сірочы,

Знік у рунях і ў шаўкох
    Хмарачак маўклівых,
І гусцей на зямлю злёг
    Гэты змрок імглівы.

МАЕЙ КАХАНЦЫ

Я пайду да яе, да каханай маёй,
Каб ізноў яе голас пачуць.
Няхай думкі мае пабягуць чарадой,
Як чародкамі хмаркі плывуць.

І я волю ім дам, дзе ім люба ляцець,
Як лcraталі, бывала, даўней.
Палячу з імі сам, буду песні там пець,
Каб адчуць сваё шчасце паўней.

Не скажу толькі я, што мне люба яна
І як добра мне з ёю пабыць,
Бо каханка мая, мая радасць — сасна,
Што пры лесе, як панна, стаіць.

З РАБІНДРАНАТА ТАГОРА

Шапнуў ён: «Мілая, ну, глянь, хоць разік глянь!»
Яму з дакорам я прамовіла: «Адстань!»
А ён са мной астаўся.

За рукі ўзяў мяне, у вочы мне зірнуў.
«Пакінь!» — сказала я. Ён вокам не змаргнуў
І толькі пасміхаўся.

Да вуха мне прыпаў, крануўшыся шчакі.
Абурана сказала я: «Ах, стыд які!»
Ды стыд яму не стаўся.

Ён кветачкаю мне аздобіў валасы.
«Якая-ж мне карысць ад гэтае красы?»
І тут ён не крануўся.

І, зняўшы мой вянок, пайшоў ад мяне проч.
Я плачу, думаю аб ім і дзень і ноч —
Ах, хай-бы ён вярнуўся!

З КАЎКАЗА

У залатой калясцы сонца
Вандруе зноў у свет дзянёк,
Не змеран шлях яго бясконцы,
Завіты ў сонечны вянок.

Замерлі горы ў тонкай сіні,
Глядзіць, як бог зямлі, Эльбрус,
І патыхае сном пустыні
Яго заснежаны абрус.

Маўклівы горы, дзіка-немы,
Не жывяць мыслі іх чала,
І вісне мут адвечнай дрэмы,
Як сум хаўтурнага стала.

З РАБІНДРАНАТА ТАГОРА

Скажы мне, мой любы, ці праўда ўсё гэта:
Калі мае вочы — узлёты зарніц,
Тады тваё сэрца — адсвет бліскавіц,
Душа-ж у грымотныя хмары адзета?

Ці праўда, што соладкі вусны мае,
Як лісцік разгорнуты краскі тае,
Што чарамі вёсен цвіце маё цела,
Што песняй, як арфай, зазвоніць зямля,

Як толькі нага па ёй ступіць мая?
Ды то не мана, што і ночка нясмела
Мне ў радасці плача бліскучай расой,
Што я аздабляю і золак сабой?

Ці праўда, што толькі адну мяне ў свеце
Шукала каханне тваё, дарагі,
Блукаючы доўга па свеце тугі,
Каб сэрца сугучнасць пачуць, запрымеціць?

Калі-ж тваё сэрца мяне напаткала,
То радасць, бязмернае шчасце пазнала.
І слодыч пачуў ты у словах маіх,
У гутарках ціхіх, вачах маіх чорных,

І кудрах дзявочых маіх непакорных,
І ў мне адбіваецца кожны твой міг,
І вечнаю тайнасцю я ўся адзета.
Скажы-ж мне, мой любы, ці праўда ўсё гэта?

ПАНАМ

Эх, панове, «ніц не бэндзе»:
Сапсуе пан справу «вшэндзе»,
Бо занадта пан «гаронцы»!
І не ў панскіх інтарэсах
Здзек такі чыніць «на крэсах»,
Нечуваны здзек пад сонцам!

Дэфензівы і нагайкі,
Як было і ў Мікалайкі:
Цар — настаўнік ваш, панове!
Пастарункі ды касцёлы,
І ніводненькае школы
Беларусам у іх мове!

Уціск, гвалт і катаванне,
Здзек з народу, мардаванне,
Ідзе «польскасць» там нахрапам.
Як даўней, так і цяпер там
Паліцэйскі ходзіць фертам —
Ёсць разгон у вас сатрапам!..

Толькі-ж спосаб ваш не новы:
Ён ужыты Мураўёвым,
Хоць не гэтак, мо', шырока...
Не збудуеш так дзяржавы—
Будзе панства без Варшавы,
Быў-жа прыклад недалёка.

А ўсе вашы выкрунтасы
Не пагналі-б зноў «до лясу» —
Ці той «ляс» забыла панства?
Няхай чыніць гвалт нялюдскі
Ваш «падкрулек», пан Пілсудскі,
«Круль» маны і ашуканства.

Вы-ж ліжыце яму пяты,
Бо паны на гэта — хваты:
Вы — рабы або тыраны!
Вы забылі пра няволю,
Пра сваю і нашу долю,
Як сцякалі кроўю раны...

Услаўляйце-ж вашых хватаў,
Як Мейштовіч, такіх катаў,
Папіхайце вольнасць ботам!
На ўсё плюйце — што законы!
Душыць вас прывід чырвоны —
У астрог паслоў, чаго там!..

А цяпер стаўляйце «круля»:
Ён мазгі ўжо вам намуляў,
Толькі-ж «круль» не дасць збавення...
Злезьце лепей, паны, з даху:
Не збудуе панства «гмаху»
Заржавелым тым начэннем!

Вы не здольны жыць у згодзе —
«Мондры поляк, ды па шкодзе».

БРАТАМ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ

Няхай паны ў сваёй дурноце
Мацней сціскаюць абцугі,
Каб вас душыць у злосным гнёце,
Каб на калючым панскім дроце
Павесіць скарб наш дарагі;

Няхай ксяндзы — жрацы-блюзнеры,
Падпёршы тылакам алтар,
Выводзяць панскія намеры
З святых канонаў свае веры,
Каб болей сталася ахвяр;

Няхай шалее гэта зграя,
Няхай чадзіць «святы» дурман,
Каб выбіць з беднага ратая
Прагненне к волі таго краю,
Дзе не прышчэпіцца больш пан;

Няхай караюць там сурова,
Каб дух народу загасіць;
Хай «ужонд польскі» слова ў слова
Бярэ прыклады з Мураўёва,
Каб рух спаганіць, ахлусіць;

Няхай «ад мора і да мора»
Жыве ў закручаных мазгах, —
Браты! мінецца ліха-гора,
І панскі шал затхнецца скора,
Бо стукне молат па панах.

ВОРАГАМ

Яшчэ не стлеў у полі дрот калючы —
Агідны след знішчэння і вайны;
Яшчэ на могілках буяюць бур'яны,
Дзе тысячы галоў зляглі ў крывавай бучы;
Яшчэ не зроўнены накопаныя кручы
І не засеяны аблогі-дзірваны, —
А вы, прыслужнікі драпежнага Ваала,
Зноў вострыце загнутыя дзюбы,
І сліна пырскае з запененай губы:
Вам трэба кроў — крыві пралітай мала:
Ражном у горле вам сябрына наша стала,
Дзе самі ўладары — нядаўнія рабы.
Ну, што-ж? Пускайце ў ход і подкуп і намовы,
Нацкоўвайце сабак пад граканне варон,
Але вам не стрымаць той вольнасці разгон
І бег яго няўхільны, паступовы,
Што ў пух і прах развейвае аковы,
Каб іншы выснаваць парадак і закон!

ЗМАГАННІКАМ ЗА КАСТРЫЧНІК

Бушавала бура з сілай нечуванай,
А вы йшлі напорна крокам нестрыманым.

Вар'яцела мора, пеніліся хвалі,
А вы йшлі няспынна — вабілі вас далі.

Бухалі гарматы, грукацелі громы,
А вы йшлі наперад віхрам-бураломам,

Разбівалі ковы, векавыя путы,
А на кожным кроку вораг злы і люты.

І было змаганне, ой, было змаганне!
Не хацеў стары свет страціць панавання.

Каледзін, Карнілаў, Калчак і Дзенікін —
Йшла навала супраць у шаленстве дзікім.

І каваў кайданы вораг за граніцай,
Ды ніхто не здолеў той жывой крыніцы.

Ліха, небяспека ўсюды вас чакала, —
Згінула ў дарозе змагароў нямала.

А дарога ваша — горы, перавалы,
Але ўсё здалелі рацi занядбалых.

Пройдзен шлях пачэсны, трудны і вялікі,
Не залье яго той шквал шалёна-дзікі,

Што падняць гатовы Чэмберлен зацяты —
Кінуты па свеце добрыя зярняты.

Вышлі зерні тыя ў шоўкавыя руні, —
Праўдай сталі вашы мары аб комуне.

ПАНСКАЯ ЛАСКА

Да працэсу над «Грамадой»

За вашу «ласку» панскую,
Палітыку шатанскую
Мы дзякуем, паны!
«Дабра» зрабілі многа вы,
Залезшы ў наша логава,
Пабраўшы бізуны.
Наслалі нам асаднікаў,
Жандараў іураднікаў,
І іншае брыды.
Кунтушыкаў, каптурыкаў
І антэкаў-мазурыкаў
Наперлі нам сюды,
Каб гэтыя «дабродзеі»
Вам польскасць тут праводзілі
На панскія лады.
І «польскасць» тут праводзіцца —
На ўвесь наш край смуродзіцца
Ксяндзоўская мана.
І веру каталіцкую
Падносяць нам і тыцкаюць —
На чорта нам яна?
Не возьмеш нас касцёламі,
Царквамі і саборамі —
На ліха нам ваш рай!
Гандлюйце сабе душамі,

Як рэдзькаю ці грушамі,
А нас ты не чапай!
Ды ліха ў тым, каханыя,
Што вы прышлі нязваныя,
Убіліся ў наш край,
Зрабілі яго «крэсамі»
І разам з пэ-пэ-эсамі
Заслалі тут абрус.
Ад Піншчыны да Случчыны
Пад пятамі пілсудчыны
Гаруе беларус.
Няма яму аддушыны,
А крык яго прыдушаны
Ўзвялі вы ў крымінал!..
Паны! Ці-ж мелі рацыю
Судзіць за крык той нацыю,
Упасці ў такі шал?
Рэкорд, паны, пабілі вы,
І як тут ні адвілівай,
А роўных вам няма.
І тактыку ксяндзоўскую,
І школу мураўёўскую
Прайшлі вы недарма.

ГРАМАДАЎЦАМ

Да працэсу над «Грамадой»

Браты, мы ведаем —
Няроўнае змаганне:
Супроць вас штык,
Астрогі, катаванне,
Прадажных сведак легіён,
І панскі ўвесь сінедрыён.
Камедыя паноў,
Над праўдай наруганне.

Але вы не адны:
За вас, браты, мільёны
Нясуць панам
Праўдзівыя законы:
Гісторыяй асуджаны паны;
Ім не адпусціцца віна —
Прыпомніцца ім здзек,
Мейштовічам шалёным!
Бо дні іх злічаны,
І сходзяць іх часіны —
Калоцяцца паны,
Як горкія асіны,
А слова смелае
Наводзіць на іх жах...
Не, ідал не ўстаіць
На гліняных нагах, —

Затопіцца ў крыві
Замучанай краіны!
А Польшча — не паны
Тыранскае закваскі,
Пілсудчыны-маны
Прыслужнікі-падпаскі, —

Ёсць людзі там высокай чэсці,
Праціўна ім бруд панскі несці,
Наблізяць час яны развязкі.
Тады, паны, тады, пілаты,
Надыйдзе грозны час расплаты!

ДА 11-й ГАДАВІНЫ КАСТРЫЧНІКА

Ідуць гады сталёвым шыхам,
Гады змагання, перамог;
Стаіўся вораг і прылёг,
На край Советаў чмыша ліхам...
Паціху, злоснікі, паціху:
Ці пераступіце парог?

Трашчаць усюды вашы гмахі,
Праела моль стары каптан.
Вам не падняць гнілых сутан,
І не ўратуюць вас ні плахі,
Ні вашы цёмныя замахі,
Ні служак здрадніцкі падман.

Ўстае, расце, мацнее хваля,
Шырэй, дужэй яе разгон,
Імя тэй хвалі — легіён.
Зальюцца ў грозным равале
Свой час аджыўшыя скрыжалі,
Бо новы пішацца закон...

Ідуць гады напорным крокам,
Гады змагання, перамог,

Ідуць мільёнамі дарог...
Сябры! сачыце пільным зрокам —
Жаданы край яшчэ далёка,
А вораг сілы ўсе напрог.

ДА 10-й ГАДАВІНЫ БССР

Быў час — стаіўшыся знямела
Між пустак, пушчаў і балот,
Ты ў занядбанні быў, народ,
Твая зямля імя не мела,
Арлы клявалі тваё цела,
Кружыўся погані тут злёт.

Хаўрус паноў, ксяндзоў хлуслівы
Снаваў тут кросны павуцця
Ды зводзіў з ісціны-пуця,
І дар суліў табе ілжывы
Пад вэксаль жульніцкі, фальшывы,
І не даваў табе жыцця.

І ксёндз і поп доўгавалосы
Не раз узважвалі твой лёс,
А ты ярмо сваё ўсё нёс,
Хадзіў расхлістаны і босы,
Прыбіты, цёмны, безгалосы —
У людской сям'і прыблудай рос.

І ты хоць меў сваё аблічча,
Ды быў слуга ў сваім краю,
І мову родную тваю
Не йначай звалі, як мужычай,
І скарб твой лепшы — слова, звычай
На здзек давалі халую.

Ды час прабіў. Дыхнула бура,
Пранёсся ўвосень грозны шквал,
Усё дачыста змёў перавал,
Не ўседзеў цар у сваіх мурах;
Як прусакі ў шпарах, пячурах,
Схаваўся ксёндз і поп-капрал.

Паны разбегліся, як мышы,
Каб зноў зашыцца дзе пад шчыт...
Плыві на Віслу, панскі плыт!
Няхай нянавісцю пан чмыша —
Працоўны сам закон тут піша
І сам свой ладзіць добрабыт.

Былы нявольнік і паддзаны,
Ты вольным стаў, наш край, цяпер,
К жыццю Кастрычнікам прызваны.
Жыві-ж, красуй, БССР!

КРАІНЕ СОВЕТАЎ

Адзванілі званы на званіцах,
І збуцвелі, панікл і крыжы,
Знакі цемры-імжы.
Новы край тут паўстаў з навальніцаў,
Забурлілі другія крыніцы
На шырокай Совецкай мяжы.
У пустых дзірваністых абшарах
Патапельніц і багны балот
Дзівы робяцца ў год:
Ажываюць аблогі-імшары,
Загараюцца зоры-стажары,
Асвятляюць вялікі паход.
І спяваюць вятры-самагуды,
Гучным звонам у струнах дратоў,
На гітарах слупоў,
Што бягуць, як ганцы, з Асінбуду,
Каб працоўнаму вольнаму люду
Прывітанне аддаць хоць без слоў.
Бурны рост. Цвёрды крок. Будаванне.
Зносяць межы ў палях трактары —
Новых дзён песняры:
Тут будуюць сваё бытаванне
І сімфоніі працы, змагання
Пролетары — зямлі ўладары!
Не пазнаць, Беларусь, цябе сёння!
Разагнуўся працоўны твой люд:
Грукат, шум, гоман, гуд...
Пакацілася ліха ў прадонне.
А калі-ж ты, калі, Занямонне,

Адсвяткуеш свой дзень, як мы тут?
Дык дазволь-жа і мне ты, краіна,
Прывітаць маладзы твой разгон,
Песню-быль, казку-сон.
А ваякам тваім, хто загінуў
За свабоду, працоўных айчыну,
Мой журботны і нізкі паклон.

ПІОНЕРАМ

Шлях паказан вам шырокі,
Шлях прасторны,
Светлы, зорны.
Дык наперад цвёрдым крокам,
Шум вясенні, яснавокі!

Дзеці волі, дзеці буры!
Ваша ранне —
Бой, змаганне:
У Кастрычніцкай віхуры
Карані вашай натуры...

Будзь гатовым дружна крочыць,
Сямімільна!
Звенне шчыльна!
Вышай сцяг трымаць рабочы!

КАЛГАСНАЕ

1. Старой вёсцы

Убогая, старая вёска!
Ты ў рызманах, ты ўся ў саломе,
Пануе цемра ў тваім доме,
А ты стаіш на пераломе,
Шкадуеш выцвіўшай палоскі.

Вякамі доўгімі гарліва,
Пад звон гнусавы стромкай вежы,
Ты вартавала свае межы.
Зямлю саха і смык мярэжыў,
А што ты мела з свайго жніва?

Гібела, гнулася ў прыгоне
Пад вечным страхам і смугою,
Сама сабе была рабою —
Зямля валодала табою,
А ты была ў яе палоне.

Твае сыны і твае дочкі
Жылі, як чэрві, ў брудзе, пыле,
Ды марнавалі сваю сілу.
Зямля за працу так дарыла,
Што беглі вон з яе упрочкі.

Аб чым-жа смуцішся, старая?
Ці так надбала ты багацця

У цемры вечнага пракляцця?
Дык смела ўперад, смела, брацці!
Жыццё старое адмірае!

Чаго жалець табе, гаротнай?
Загонаў, дзе цвіце свірэпа,
Смыка, сахі, сярпа і цэпа,
Каб так чапляцца за іх слепа?
Пара іх кінуць беззваротна!

Зірні наперад зоркім вокам
У наша сённешняе ранне...
Вітай дня новага світанне,
Ідзі машынам на спатканне,
Ды грамадою, цвёрдым крокам!

«Мая зямля», «мой поплаў», «паша»,
«Мой луг», «мой конь», «мае каровы» —
Злінялыя, старыя словы!
Пара, пара даць сэнс ім новы:
Змяніць іх час на «наш» і «наша»!

2. Бабулька

Гаруе бабулька — вось часы дык часы!
І што гэта будзе? Загубяць калгасы!

І межачкі знікнуць, змяшаецца поле,
І зёлак не знойдзеш, каб вылечыць болі.

Лячыцца не пойдзе ніхто да бабулі,
Не будзе, як кажуць, уткнуць дзе цыбулі.

У свой агародчык не выйду ніколі,
І ўсе мае сцежкі загубяцца ў полі.

І што гэта будзе? Ой, што гэта будзе?
Народ збіўся з тропу, збянтэжаны людзі.

Прапаў заработак, прапаў ён навекі,
Бо верыць не будуць ні ў шэпты, ні ў лекі!

А чутак-жа, чутак якіх у народзе!..
Ох, божачка-божа! Зацьменне ды годзе!

3. Кулак

Жальба

Мяне ашальмавалі —
Заможнік я, кулак!
Як шчэпка ў паравале,
Плыву я, небарак!

А дзе маё прыстанне,
Парогі-берагі?
За што мне пакаранне?
Не збыцца мне тугі!

Дабро маё — няшчасце,
Стараннасць мая — грэх!
Вакол мяне напасці,
Галёканне і брэх,

Што вораг я дзяржаве
І недруг ёй ліхі,
І што калгаснай справе
Варожы я, глухі!

І гоняць на бадзянне
З сям'і працоўных мас...
Няпраўда, грамадзяне, —
Вітаю я калгас!

Ен-жа

Агітацыя

І што яны робяць, вар'яты?
Новы заводзяць прыгон:
Воля касуецца, святы,
Ты-ж запрагайся ў фургон!

Хамут надзявай і ярмо ты,
Трактарам будзь і канём.
Гэта, брат, толькі — грымоты,
Але прысмаліць агнём!

Цівунам стануць ячэйкі,
Будзе аконам і пан...
Вось табе новыя рэйкі,
Перабудовы і план!

Будзеш сядзець на пайку ты,
Жыць па загаду ўвесь час,
А ўласнай не будзе мінуты, —
Вось што такое калгас!

На рынак ты не паедзеш,
Сабе не наробіш каўбас.
Высмакча мозаг, суседзе,
Выцягне жылы калгас.

4. Сялянка

І праўда, галубкі, качаемся ў брудзе!
Пара нам, сялянкам, выходзіць у людзі,
Пара, мае мілыя, час!

Паганая доля і лёс наш жаночы:
Сядзі над кудзеляй, сляпі свае вочы,
Рабі тры работы зараз!

Важдайся з малымі ды тупай пры печы,
Капайся, хапайся за розныя рэчы
У хаце, у свірне, хляве.

І ўсюды паспей ты, і ўсё даглядзі ты,
Ну, свет табе белы засланы, закрыты,
Аж проста гудзе ў галаве!

І праха, і ткаха, і швачка, і жнейка,
А працы не ставяць ні ў грош, ні ў капейку,
Ці-ж гэта не крыўда, жанкі!

Дык слухайце, Зося, Марыся і Кася.
Дальбог-жа, нам будзе палёгка ў калгасе.
Запісвайся, сход гаманкі!

Ці-ж блага, што дзеці жыць будуць у садзе,
Як красачкі-кветкі у добрым даглядзе,
І лішніх не будзе клапот?

Ці блага, што самі падвучымся трохі,
Не будзем такія, як ёсць, замазохі?..
Кладзі рэзалюцыю, сход!

5. Серадняк

Па чыну мне паложана,
Як ёсць я серадняк,
Глядзець на ўсё ўстрывожана
І думаць так і сяк.

Такая катавасія,
Аж пыл курыць і дым!
Не жартачкі калгасія,
Падумаць ёсць над чым!

Ды чорт-жа яго ведае,
Адкуль расце нага
І што з чаго паследуе, —
Няпэўнасць і смуга!

Не месціцца і ў розуме,
Як будзе ўсё яно,
Ды погляду цвярозаму
І збоку лепш відно.

Драбнее ўсё фамілія,
І множацца двары, —
Дабра з такой кадрыліі
Няма, гаспадары!

Людская сіла дробіцца,
І што тут ні талкуй,
А з нас, выходзіць, робіцца
Буржуй-індывідуй.

Буржуй, калені голыя
І латаны кажух.
На думкі невясёлыя
Наводзіць гэты зух!

Сядзіць, як грак на дворыку,
Як вецер на дубе.
Карысці-ж з тых сцізорыкаў
Ні людзям, ні сабе.

Ізноў-жа, людзі плодзяцца,
Зямля-ж — яна адна.
Вось тут-жа і прыходзіцца
Спусціцца аж да дна.

Па часці пладавітасці
Спаборніцтва у нас.
Дыктуе ўсё без літасці —
Запісвайся ў калгас!

6. Бядняк

Вось — бядняк. Ці траплю стаць на ногі?
Ці акрыяю сам?
У калектыў вядуць мае дарогі —
Я — сіла буду там!

Збяруцца нас мільёны ў калектывы,
Рабочых і сялян,
А наш саюз — паток адзін бурлівы,
Непераможны стан.

Будаўнікі Совецкае краіны,
Ратаі, кавалі,

Мы створым новы свет і новыя пуціны
Праложым на зямлі!

7. Моладзь

Мы не хочам жыць так далей,
Як жылі нашы дзяды.
Смелым ходам, дружнай хваляй
У калгас мы ўсе павалім
Пад напеў наш малады!

І зямлю мы разгародзім,
Межы выкінем з палёў,
Жыць замкнута досыць, годзе!
Мы — імклівае разводдзе,
Загародкі ўсе — далоў!

Прэч саломенныя стрэхі,
Цесны двор і катухі!
Мы другія ставім вехі:
Комунізм гудзе нам рэхам
І паказвае шляхі.

Трактар будзе наша зброя,
Сіла — моладасць, парыў.
На работу сыпнем роем,
Свет нанова перакроім,
Дык жыві-ж ты, калектыў!

ПАНАМ-ВАЯКАМ

Забразгалі
Шабелькамі
Палкоўнікі-паны.
Не ўрымстуюць
Пілсудчыкі:
Ім хочацца вайны.
З'язджаюцца,
Злятаюцца
Крывавых спраў майстры,
Шушукаюць,
Змаўляюцца,
Падпальваюць кастры,
Каб з дымам іх,
З пажарамі
Зноў рушыцца ў паход.
Мы ведаем
Іх намеры,
Магнатаў, ваявод:
Прадонне іх
Палохае —
Гісторыі прысуд.
Шукаюць нам
Пагібелі,
А будзе ім капут.
Палкоўнікі,
Ваёўнікі!

Вам меч ці па плячы?
    Прыпомніце
    Вы прыказку
Старую аб мячы!

ЧЫРВОНААРМЕЙЦЫ

З імглы старога свету,
Дзе ўлада — капітал,
На грозны край Саветаў
Насоўваецца шквал.
Там спраў крывавых зграі
Рыхтуюць танкі, газ.
На Віслe, на Дунаі —
Шалёны свістапляс.
Пайшлі ў хаўрус ваенны
Баярын і пан-кат,
А з імі друг нязменны,
Французскі адвакат.
І пышуць яны злобай
На творчы наш размах,
Ды выкусяць хваробу
Баярын і пан-лях!
Прагніўшыя руіны,
Ваш намысел дурны:
Савецкае краіны
Мы верныя сыны!
На варту мірнай працы
Нас ставіць СССР,
Але калі з палацаў
Памкнецца люты звер
І ў дзікай сваёй злобе
Зачэпіць вольны край,
На век яго угробім!

Фашыст, ты гэта знай!
Мы — чырвонаармейцы,
А гэта — грозны гук!
Гнілыя вашы лейцы
З паганых вырвем рук!
Разбурым планы шпегаў,
Наёмнікаў ліхіх:
Мы білі ўжо стратэгаў,
Замежных і «сваіх»!
Пакрышаны куміры,
Багі пайшлі на хлам.
У нашым бурным віры
Магіла будзе вам!
За намі міліёны
Гартованых дружын —
Працоўных батальёны
Паўстануць як адзін!
Хто спыніць іх імкненне?
Адхіліць волі час?
Паток іх вызвалення,
Фашысты, знішчыць вас!
Мы — чырвонаармейцы,
І порах наш сухі,
Злачынніцкай сямейцы
Мы вытрасем духі.

ЯНКУ КУПАЛУ

Да 25-годдзя літаратурнай дзейнасці

Была пара — марнелі нашы гоні
У холадзе жыццёвых непагод.
Ішоў за годам год,
Маўчаў, цярпеў народ,
Заціснуты, задушаны прыгонам.
Была пара — знямела слова ў краі
Пад уціскам жандарскае нагі.
У полагу смугі
Разлівамі тугі
Звінеў наш сум на гуслях-самаграях.
Журыліся і плакалі іх струны,
Ды слухалі іх толькі дзірваны,
Балоты, курганы,
Ды ў межах палыны;
Карчма-ж была — і школа і трыбуна!
Ды час прабіў, і волі промень глянуў,
Вясёлкаю прарваўшыся з-за хмар.
Знайшоў ты шлях, пясняр,
Пакрыўджаны свой дар
Панёс ты голасам трыбуна і баяна.
Грымеў твой кліч, іскрылася крыніца
Адточаных, як меч, і выкаваных слоў.
У словах тых было —
Нядоля наша, зло
І заклікі да яснай зараніцы.

Прайшлі гады. Магутны віхар дунуў
У цемру-ноч адвечнае жуды.
Самкнуліся рады
Працоўнай грамады
Пад лозунгам сусветнае комуны.
Упаў тыран. Адчынены дарогі!
Мільёны мас — дзяржава і ўладар...
Грымі-ж яшчэ, пясняр,
Нясі працоўным жар —
Грамчэй заві да новай перамогі!

«ІСКРЫ ІЛЬІЧА»

У пасцельку легла Ганя.
Скончан дзень. Заснуць пара.
Ноч у вычварным каптане
Ціха крадзецца з двара.

І цікуюць зоры з вышкі
Сінявокай грамадой.
А ў Ганусі, у малышкі,
Розных думак цэлы рой.

Быў цікавы дзень без меры:
Сонца, яснасць, цеплыня.
А за ўсё лепш — піонеры
І іх забаўкі, гульня.

«Скуль іх стольні? — дзіва Гані:
Ну, як макаў агарод!
І малыя, а ўжо з рання
Правялі ў калгасе сход.

Былі песні, пагулянкі...»
Не засне ніяк дзяўча.
«А якія ў іх чытанкі,
Кніжкі «Іскры Ільіча»!

Там аповесці, нататкі
Пра звяроў і пра калгас.
А рысункі, а загадкі!..
Вось дзе можна бавіць час!»

Ціш і сон вакол маўклівы,
А ў Ганусіных вачах
Піонерскі тлум шчаслівы
І іх «Іскры Ільіча».

ДА ТЫДНЯ БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ

Быў такі час ліхі
У забытай, галоднай краіне,
У краіне сахі,
Саламянай страхі,
Дзе век-векам жылі на мякіне.

Безыменны быў край,
І народ свайго імя не ведаў.
Ветру песні пеў гай,
Ды хадзіў смутны бай
Старасвецкі ад прадзедаў-дзедаў.

Лад тут ладзіў бізун
Ды свістала па спіне нагайка.
На імшарах — багун,
На Палессі — каўтун.
Вось і слынь наша ўся, наша байка.

Бо хто-ж ведаў, скажы,
Аб забытым народзе і краі?
Цемра зману, ілжы
Тут стаўляла крыжы,
Як слупы па дарозе да раю.

І былі песняры
І складальнікі розных гісторый;

На шурпатай кары
Клалі знак ведзьмары
На людскую нядолю і гора.

Часы йшлі ды плылі,
Абдзіралі народ ліхадзеі.
Так вякамі жылі
На «тутэйшай» зямлі
Без прасветліны і без надзеі.

*

Прайшлі гады
Нуды, бяды,
Нястачы,
Плачу
І жуды.
У бурны год
Паўстаў народ,
Пайшоў на звод
Пан-абармот.

Разгарнуўся
Голы, босы,
Край ачнуўся
Безгалосы.
У вясёлках,
У бліскаяні
Заірдзела
Ўвосень ранне.
У агністых,
Палкіх словах —
Прамяністасць
Далеч новых.
У бунтарскай
Завірусе
Быў ратунак
Беларусі.

Край вышаў з цёмных нетраў
У подыхах віхуры, —
Ачысціла паветра
Кастрычніцкая бура.

*

Змоўкнуў звон хаўтурны
На старых капліцах.
Забурлілі бурна
Новыя крыніцы.

Загулі заводы,
Трактары ў калгасах
Гімны пра паходы
Рабочага класа.

Зарунелі гоні
Сталінскім засевам,
І спявае сёння
Край наш іншым спевам.

А ў Маскве чырвонай
Падрахункі, чыткі:
Беларусь гамоніць
Пра свае здабыткі.

Ды гамоніць стала
З волі дыктатуры.
Пройдзена-ж нямала
Па шляху культуры!

*

Былі пуціны розныя,
Блуканні без пуцін,
Пуціны ў часы грозныя
Схадзіліся, бы ў клін,

Шырокія і вузкія —
Крывы быў іх разлог:
Краіна-ж беларуская —
Пярэсмыкі дарог.

З іх два найболей бітыя,
Вядомыя шляхі.
Другія — ўсе размытыя,
Палын і лапухі.

Адна старая, цёмная
Дарога абдзірал —
На захадзе, за Нёманам,
Лютуе капітал.

Другая — шыр бязмежная
На ўсход, у новы свет,
Бурлівая, мяцежная,
Як волатаўскі след.

Сагнана цьма халодная,
І шыр усім відна.
Жыві-ж, пуціна ўсходняя:
Ты наша, ты адна!

ПОЛЬСКІМ КАТАМ

Польшча панскае «культуры»,
Польшча — «бляск» Еўропы —
Залівае турмаў муры
Кроўю «хамаў-хлопаў»!
На намыленай вяроўцы
Новы «цуд» Варшавы —
Строяць мудрасць сваю змоўцы,
Ладзяць баль крывавы.
Страх, трывога ў панскім сэрцы:
Вецер дзьме усходні,—
І рыхтуюць крывяжэрцы
На усход паходні.
Рып і скрогат надмагільны
На астрожных брамах,
Кат ваенны і цывільны...
Кроў... магілы... ямы...
Вар'яцее ў дзікім шале
Бельведэрскі рыцар.
Часы жудасці паўсталі,
Бы ў век інквізіцый.
Кропка ў кропку, слова ў слова,
Не змяніўшы моды,
Ідуць следам Мураўёва
Панства ваяводы.
Па засценню — здзек, расправа
Дэфензіўных катаў...

Гонар, пан Пілсудскі, слава
Панскім тваім пятам!..
Гром арганаў у касцёлах,
Набажэнства ксендзаў,
А па местах і па сёлах
Бродзіць голад, нэндза.
Ходзіць крыўда з хаты ў хату,
Сее помсту-злобу
І куе, рыхтуе катам
Гвозд у вечка гроба...
Непакой у панскім сэрцы —
Час іх сходзіць, гіне.
Не спыніць вам, крывяжэрцы,
Большэвіцкай плыні!

БУДЗЬЦЕ ЧУЙНЫ

Чорныя цені,
Шэпат таемны,
Шум падазрэнны,
Глухі.
Шворыцца вораг,
Свой, чужаземны,
Намысел тоіць
Ліхі.

Выпаўзлі гады,
Сыкаюць злосна,
Пасці раскрыўшы,
Вужы.

Ткуць дыпламаты
Хітрыя кросны,
Точаць бандыты
Нажы.

Змовы, хаўрусы
Рознай пачвары, —
Прагнуць акулы
Крыві.

Згледзіш тут шпоры,
Крыж і ціяры,
Голас учуеш —
Даві!

Туга завязан
Вузел з'едналы

Шаек сусветных,
    Банд, зграй.
Ткуцца, плятуцца
Гнусныя планы
Супраць Советаў —
    Зважай!
Свет стары гіне,
Сходзіць са сцэны,
Але натворыць
    'Шчэ бед.
Стой-жа на варце,
Юная змена,
Чуйна ахоўвай
    Совет!

ДА 15-й ГАДАВІНЫ КАСТРЫЧНІКА

Былі гады змагання.
        На ростані эпох —
Агністае бліскание
        Вялікіх перамог.
Ішлі, як хвалі, орды
        З усіх канцоў, граніц
Пад грозныя акорды
        Крывавых навальніц.
Вяла іх помста, змова
        Супроць паўстаўшых мас,
Каб пульс эпохі новай
        Спыніць на вечны час,
Каб жудасным разгулам
        Рабочы стан сагнуць,
А прожарам-акулам
        Уладу зноў вярнуць.
Ды грымнуў кліч: «Да зброі!
        Пазіцый не здаваць!
Таварышы-героі!
        Советы ратаваць!»
І рушылі мільёны
        Па голасу ЦК —
Сталёвыя калоны
        І гарт бальшэвіка.
Паход іх — гоман буры,
        Удары іх — пярун —

За славу дыктатуры,
Советаў і комун.
Ад поўначы панурай
Да сонечных гаёў
Віхрыліся віхуры
Напружаных баёў.
Прасторы Украіны
І таежны разлог,
І горы, і даліны
Дыміліся ў агнёх.
Хіснуўся лёс Ваалаў,
І выпаў яго шчыт —
Разбілася навала
Аб Ленінскі граніт.

* * *

Былі гады змагання
На грані двух эпох.
Кастрычніцкіх паўстанняў
Ніхто не перамог.
Ірдзее сцяг чырвоны,
Як водблескі зарніц,
А творчаму разгону
Канца няма, граніц.
У ясныя прасторы
Вандруюць нашы дні,
І ўжо гараць, як зоры,
Дняпроўскія агні.
Скарылася стыхія,
Змяніла свой абраз, —
Убачылі й сляпыя,
Што значыць воля мас.
Хоць шлях наш і цярністы,
І труднасцей — мільён,
Ды явай прамяністай
Нас вабіць яснасць дзён.
Праходзіць год за годам,
Выводзіць гмах мўроў...
Жывіце-ж вы, паходы
Тытанаў-змагароў!

ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ

Граніц няма шаленству катаў.
«Душы!» «Даві!»
«Крыві!» «Крыві!»
Вот лозунг панскіх «дэмакратаў».

Лютуе кат. Растуць магілы,
А на магілах — бур'яны...
Краіны верныя сыны,
Клюе вас «ожэл» белакрылы!

Працяты жудасцю астрогі,
І стогнам поўняцца муры...
Хвала вам, гонар, змагары!
Не зарастуць вашы дарогі.

Вас судзіць суд прадажнай зграі,
Дзе панскі зброд,
Сумленне кінуўшы за плот,
На «крэсах» «цуды» утварае.

А на тых «крэсах» енк пакуты,
Гібее, чэзне там народ,
А той фашысцкі панскі бот
Ступае помсліва і люта.

О, Беларусь у польскіх межах!
Цябе распялі на крыжы,

Твой дом запоўнілі вужы,
І дзеліць кат твае адзежы.

Але ўсяму свая ёсць мера:
Надыйдзе неўнікнёны час,
І будзе суд загнаных мас, —
Адплату ён нясе вам, зверы!

НА ВАРТУ

Крывавыя здані, агністыя бляскі
Фарбуюць манчжурскае неба.
Шакал ненаедны зубамі заляскаў
Ад Токіо і да Сасеба.

Мільёны няшчасных працоўных Кітая
Асуджаны шайкай бандытаў.
Сталіц еўрапейскіх прадажная зграя
Далары бярэ за забітых.

Жандар азіяцкі, японскі пражора,
Ашчэрыўшы воўчыя зубы,
Рве цела Кітая і з сушы і з мора,
Шаленствам запеніўшы губы.

Ён — рыцар «парадку». Берлін і Варшава
І іншыя цэнтры «культуры»
Авансам вітаюць японца-удава,
Абы ён Советы разбурыў.

Заліты крывёю руіны Чапэі...
Цікавы малюнак дарэмны.
І моўчкі бяздушна глядзіць на падзеі
Сэтльмент, квартал чужаземны.

А там, у Жэневе, славутая ліга
У вочы пускае туманы,

І покрыва міру, як сцёртая кніга,
Раз'едзена моллю на раны.

Таварышы, слухай! Шакалы ў паходзе,
Учулі сцярвятнікі трупы.
Сусветны разбойнік, «культурнейшы» злодзей
Падносіць агонь пад халупы.

Нянавісць і злоба заслала ім вочы,
Бо чуюць, што песня іх спета...
Чырвонаармеец, калгаснік, рабочы!
На варту краіны Советаў!

ЯНЮ

Прадстаўніку Кітая ў Жэневе

Ох, бедны Янь, цябе мне шкода:
Як ні спрачаўся ты з Сато,
Не падтрымаў цябе ніхто, —
Такая воўчая іх мода.

Эх, мілы мой! Там многа джэкаў,
Што выпускаюць трыбухі, —
Адпусціць па̀па ім грахі
За іх крывавую апеку.

Хоць дыпламат ты, бедны Яне,
Ды ты наіўны чалавек,
Бо меў надзею, што за здзек —
Супроць японца па́па ўстане.

Дзівак! Ну што такое па̀па?
Старыя рэзгіні, труна!
Ты чуў адказ ад шаптуна?
Маліцца богу будзе, шляпа,

Каб між Кітаем і японцам
Быў мір, калі той бог захоча.
Але раса, брат, выесць вочы,
Пакуль узыйдзе тое сонца.

Глядзі, як папавы «авечкі»
Шлюць за даларчыкі, рублі
Японцу з зброяй караблі, —
І папа будзе мець «на свечкі»!

Дык кінь, брат Янь, ты спосаб гэты,
Вярніся лепш у свой Кітай
Ды за кітайскія Советы
Ты голас голасна падай!

НАШЫ ДНІ

Праімчаўся віхор, пыл і затхласць размёў,
Сцяг чырвоны разняўшы ўгары...
Вы, таварышы, вы ўладары
Гэтых фабрык, заводаў і вольных палёў.
Зарунела ралля,
Твар мяняе зямля —
Новы засеў вянкі перамогі заплёў.
У нябыт адыходзіць закляцце вякоў,
Гэты здзек, гэты жах кабалы,
Гэта цемра папоўскай імглы,
Гэта тхлань і насланне ліхіх ведзьмакоў.
Запалілі агні
Бальшэвіцкія дні
І спалілі нашчэнт звон іржавых акоў.
Не пазнаеш зямлі і вясковых людзей —
Не, не тыя, не тыя яны!
Іншым клопатам людзі паўны:
Крута іх павярнуў большэвік-чарадзей.
Новы гоман наўсцяж,
Замест «мой» громка «наш»
Вылятае з калгасных здаровых грудзей.

Знята ўлада зямлі, векавечны прыгон,
Што пракляццем лажыўся на нас.
Бляск фальшывы навекі пагас...
Я вітаю вялікі, шырокі разгон
Нашых дзён маладых,
Гоман творчасці іх...
Дык ярчэй-жа гары, сонца радасных дзён!

БУДЗЬМА ГАТОВЫ

Сышліся прэм'еры,
Фашысты, бандыты,
  У вузел спляліся адзін,
І ткуцца іх змовы
Праз чорныя ніты
  Насупраць савецкіх краін.
Успенена мора,
Зямля ўзбунтавана,
  І глуха вірyюць віры.
Дзве хвалі, дзве плыні —
Варожыя станы:
  Советы і Захад стары.
Там крызіс лютуе,
Там крык безрабоцця —
  Сістэма старая згніла.
Там побач з раскошай
Галеча, лахмоцце
  І бездані цёмнай імгла.
Тут праца і творчасць,
І веліч разгону,
  І яснасць пастаўленых мэт:
Змаганне ў імя
Вызвалення мільёнаў,
  Каб сцерці прыгнечання след.
І блізіцца бура,
Бо круг іх замкнёны,
  А разам — ім месца няма.

Апошні бой грымне, —
Той час неўнікнёны, —
Гусцее варожая цьма.
Дзве сілы, дзве плыні:
Стары свет і новы,
І нельга тут згоды чакаць.
Працоўныя, чуйце
І будзьце гатовы
Сусветны Кастрычнік спаткаць!

КАЛГАСУ «СЛАБАДА»

Не дужа вялікі калгас «Слабада»,
Ды дужа прыемна яго грамада:
Жанчыны, як вішні, мужчыны — дубы,
А хлопцы, дык хлопцы — ґвардзеец любы!

А дзеці!.. Ой слаўныя дзеці пайшлі!
Яны — аздабленне калгаснай зямлі,
Іх вочкі — жывыя і смеласць у іх...
Такіх не бывала у вёсках старых!

Не надта вялікі калгас «Слабада»,
Ды дружна працуе яго грамада.
Калгас ідзе ўгору, калгас — жывы вір,
Калгаскаю справай жыве брыгадзір.

Работа ў калгасе кіпіць і гудзе.
На месцы і сам старшыня ў «Слабадзе»,
І рэчка на месцы, на месцы шаша,
Глядзіш — і вясною квітнее душа.

ШАСНАЦЦАТАЯ ГАДАВІНА

Цвёрды крок жалезнай волі
След пакінуў, як ніколі,
    У гэты слаўны год.

Большэвіцкаму напору
Паддаліся скалы, горы
    І паўночны лёд.

Гэтай воляй і стыхія
У берагі ўвайшла другія:
    Рэкі, вадаспад

Намаганнем тым геройскім
Па канале Беламорскім
    Пацяклі назад.

У пустэлях Кара-Кума
Гімны пеў маторным шумам
    Караван аўто.

То не людзі, а тытаны,
Зразумелі, кім пазваны
    Біцца і за што.

І глыбіні стратасферы
Большэвіцкі розум змераў,
    Як ніхто нідзе.

Творчай воляй комуністаў
Шлях праложаны агністы
Вольнай грамадзе.

Днепрабуд, Магнітастроі...
Слава, гонар вам, героі!..
Вораг, чуй, зважай!

Шлях шырокі ў свет адкрыты...
Дык красуйся і жыві ты,
Наш Савецкі край!

КАМАНІНУ, МОЛАКАВУ І СЛЕПНЁВУ

Панурая поўнач. Халоднае мора,
Дзе бура выводзіць акорды глухія,
Дзе голага лёду пачварныя горы
Вартуюць сакрэты і тайны стыхіі...

Адважныя людзі Совецкай краіны
Пайшлі ў наступленне на тайны прыроды...
Разбілі, расцерлі судно іх ільдзіны
Пад ярасны скогат пургі, непагоды...

Прыкованы вочы, увага мільёнаў
Да лагера Шміта на здрадлівым лёдзе —
Што будзе з іх лёсам над вірам шалёным?
Хто вызавы кіне халоднай прыродзе?

Знайшліся ў краіне Советаў тытаны,
Дзе ленінскі геній трымае стырно:
Праз горы, праз нетры, праз пургі, туманы
Вёў смелы Каманін арліна звяно...

Слепнёў і Каманін і Молакаў хмуры!
Дастойны вы песень вялікіх паэтаў:
Бо вы пакарылі стыхію і буры
Для гордасці, славы краіны Советаў.

ПАМЯЦІ С. М. КІРАВА

Замоўклі натхнёныя словы
Трыбуна, тытана
Рабочага класа.
І вусны замкнёны сурова —
Жыццё абарвана
Без часу...
У росквіце бурнае сілы
Злачынна і нагла,
Як зубы гадзюкі,
Падсеклі арліныя крылы,
Пульс сэрца, што творчасці прагла,
Спынілі наёмныя рукі.
Вялікае гора і страта!..
Над свежай магілай,
Над урнаю праху
Таварыша, друга і брата
Журботна галовы мы схілім
І пойдзем наперад без страху.
І сцяг яго, кроўю абліты,
Узнімем высока
Над светам, што гіне.
А вораг, яшчэ недабіты,
Успомніць, адчуе глыбока
Жалобу Совецкай краіны!

РАСКУТЫ ПРАМЕТЭЙ

Зашумела, забурліла
Вольная крыніца,
Ды такая яе сіла,
Што адно — дзівіцца!
Верне горы, зносіць скалы,
Запрагае рэкі,
Каб сузор'і заблісказлі,
Дзе быў мрок век-векам,
Каб жывіць рухі заводаў
Электрычным токам,
Ды савецкаму народу
Несці дзень далёка.
Цуды творыць сіла тая
На зямлі, на моры,
Ды за воблакі ўзлятае
К зорам у дазоры.
Разнімае плечы-крылы
Праметэй раскуты.
Нашы дні — паэмы-былі,
Сказ нідзе нячуты.
Хто і скуль яны, героі,
Дземчанка, Стаханаў,
Што ідуць напорным строем,
Крокам велікананаў?
Не было яшчэ на свеце
Ім герояў роўных,

Бо такія ўжо дзеці
    Вольных мас працоўных!
Слава, чэсць табе, Краіна,
    І тваім узлётам,
Большэвіцкім пуцявінам,
    Сонечным яснотам!

КОМСАМОЛЕЦ МАЙ

Ідзе Май у паходы, дазоры,
Пад штандарам чырвоным ідзе
Цераз пушчы, пустэлі і моры,
Нестрыманы нікім і нідзе.

Пераходзіць граніцы, кардоны,
Бо хто-ж можа яго затрымаць,
Калі з ім баявыя калоны,
Пролетарыяў грозная раць?

Ідзе Май у вясёлкавым ззянні —
Буравей, комсамолец-юнак —
І заве ў прамяністае ранне
Разняволенай працы ваяк.

Няхай цёмная сіла шалее,
Хай зубамі скрыгоча шкілет, —
Зацвіце ва ўсім свеце лілея —
Міжнародны наш Май-агняцвет!..

Ідзе Май у вясеннім уборы,
Пад агністым штандарам ідзе
У паходы свае, у дазоры,
І магутным разводдзем гудзе...

Прывітаем яго мы як трэба,
І спаткаем яго, як адзін, —
Караваем калгаснага хлеба
І сімфоніяй грознай машын.

Якуб Колас

Правадыру народаў

Настаўнік наш мудры! Для шчасця людскога
Ты сонцам зазяў над зямлёй,
Каб цемрадзь і холад рассеяць былога,
Каб ленінскай новаю, вернай дарогай
Народы вясці за сабой.

Прайшлі мы з табою, наш бацька, нямала
Суровых і трудных дарог,
Ў многа на ёй перашкод паўставала,
Ды волі магутнай твае не зламалі —
Ты ўвенчан вянком перамог.

З галечы, з бядоты, з руін разбурэння
Узняў ты наш край да нябёс,
І засеў іскрыстым адборным насеннем
Ты сэрцы, наш сейбіт, людскім пакаленням,
Каб новаю праўдай ім рос.

І шчодрага саду багатыя нівы
Сягоння красуюць, шумяць.
На людзях савецкіх, іх дзецях шчаслівых,
На руху нястрымным, на кроках імклівых
Ляжыць тваёй праўды пячаць.

Аўтограф верша «Правадыру народаў», 1949 г.

КОМСАМОЛЬЦАМ

Прывет вам, племя маладое,
Зямель совецкіх ясніцвет!
Дарога ваша — шлях герояў,
У новы дзень бліскучы след.

Як сонца, першыя ў паходзе,
Стыхіям злым наперакор,
Ішлі вы з песняй, як разводдзе,
На штурмы скал і дзікіх гор.

Ішлі вы, юнасць-чарадзеі,
З'еднанай сілай грамады,
Перамагаючы завеі,
Дажджы, і суш, і халады.

І голас вашай песні звонкай
Лавіў прастор нябёс, зямлі,
І ціш балот, і шчыт сасонкі,
Дзе густа збіліся камлі.

Усюды, дзе патрэбна зброя,
Каб перашкоды ўсе скрышыць,
Вы неслі сэрца маладое
І жар юнацкае душы.

І было крэпка ваша раме,
І не стамлялася рука,

Бо Ленін быў заўсёды з вамі,
Быў з вамі гарт большэвіка.

І вам дарогу саступалі
Пустэлі, пушчы і снягі,
Бо даручаў таварыш Сталін
Вам комсамольскія сцягі.

Прывет вам, войска маладое,
Загартаванае ў баях!
Дарога ваша — след герояў,
Былінны эпас, зорны шлях.

Ідзіце-ж гэтак-жа і далей!
Прывет вам, родныя, прывет!
Пад комсамольскай гулкай хваляй
Ці-ж устаіць варожы свет?!

ШЧАСЛІВАЯ ХВІЛІНА

Нясе маці з яслей сына,
Песціць яго, туліць
Ды варкуе з яснай мінай
Так, каб іх не чулі.

«Брыгадзір ты мой удалы,
Цвецік свежы макаў!
Як цябе там даглядалі?
Мо' ты ў яслях плакаў?

Не? Не плакаў? Малайчына,
Мой калгаснік слаўны,
Мой ударнік, хват-мужчына,
Трактарыст упраўны.

А я ў полі прыбіраю
Жыта ў перавяслы
Ды сама сябе пытаю:
Як мой сын у яслях?

А сынок мой — чысты, мыты,
Маладзічок ясны!
І расчэсаны, глядзі ты,
Кудраў яго пасмы.

Вот мой сын які шчаслівы,
Як аб ім тут дбаюць!

Бо ты-ж рунь калгаснай нівы
У Совецкім краі.

А налета мы адчынім
Яшчэ й сад дзіцячы.
Вось дзе будзе рай хлапчыне!
Вось дзе ён заскача!

А там цацак — падзівіцца!
Ды якія цацкі?
Ты з іх зложыш дом з святліцай,
Клуб змайструеш хвацкі.

Падрасцеш — вучыцца будзеш,
І чым далей — болей,
А кім быці, сам рассудзіш
Сваёй добрай воляй.

Можа будзеш інжынерам,
Можа аграномам,
Бо-ж нам вольны ўсюды дзверы,
Дома і за домам.

Можа будзеш лётчык смелы,
Каб у небе плаваць
Ды прастор яго знямелы
Поўніць лётнай славай.

Праляціш над нашым полем
Ты на самалёце,
Калі я там, мой саколю,
Буду на рабоце.

Загудзе машына ў небе
Пераможна-звонка,
Схісянецца збожжа ў глебе,
Сціхне ў нас гамонка.

Мы рукой прыслонім вочы
Ды зірнем угору,
Дзе грыміць ён, дзе якоча
Самалёт маторам.

А ён мкне, — напорны, бурны, —
    Грозным ураганам,
Потым робіць круг фігурны
    Унь над тым курганам.

Ты скідаеш з самалёта
    Мне на павітанне
Ліст ад сына, ад пілота,
    Калгасніцы Ганне!

Ото-ж матцы радасць будзе
    За пілота-сына;
І пахваляць цябе людзі,
    Скажуць: «Наш хлапчына!»

Хлопчык з усмехам шчаслівым
    Слухае матулю
І да маткі так зычліва
    Шчочку сваю туліць.

З ДАРОГІ

Прысвячаю Заходняй Беларусі

Мінула шмат гадоў,
І многа змен за той час адбылося!
У подыхах вятроў
Шмат страчана гадоў,
Бы красак тых у выцвіўшым пракосе.

І часта, нібы ў сне,
Мінулае мільгнецца прад вачамі,
Як песня аб вясне,
Аб той, што колісь мне
Няяснымі звінела галасамі.

Пазбыцца гэтых сноў
І з'яў былых не ў сілах я і сёння:
Не-не, ды ўспомню зноў
Той кут, дзе я даўно
Сагрэты быў пяскамі Наднямоння.

Я свет угледзеў там,
Пазнаў складанасць гам яго і тонаў,
Адчуў дзівосны храм —
Злучэнне бляску, плям,
Дзе ўсё дрыжыць, звініць напеўным звонам.

І колькі з'яў і чар
У памяці захована з былога,

Дзяцінства ясных мар
Прывабны скарб і дар,
Як першая ў жыцці мая дарога!

Хоць след пуцін маіх
Засыпан там ужо даўно вятрамі,
Я бачу, як жывых,
Мне блізкіх, дарагіх,
Замучаных царамі і панамі.

Дзяцінства сны мае
І вобразы пад нёманаўскім сонцам!
Як часта паўстае,
І вабіць, і пяе
Акорд, адспеваны і злучаны з бясконцым!

* * *

Прайшоў час немалы,
К нам светлыя заглянулі дзянніцы,
А там, у бок Сулы,
Драпежныя арлы
Дзюб звесілі ў панурай таямніцы.

Па сходзе многіх дзён
Я зноў зірнуў у вочы родным долам...
Зняменне, ціш і сон,
Убоства і прыгон,
За крыжам крыж, астрогі і касцёлы.

Зноў сунуцца з імглы
Забытыя малюнкі і настроі:
«Двухглавыя» арлы,
Жандар, тупы і злы, —
Прыпеўкі ўсё з той оперы старое!

Вось ён, другі жандар...
Нутро — адно, хоць іншае аблічча:
Насунут брыль на твар,
Ён бог тут, ён тут цар
І «польскасці» ахова ў прыгранічч.

Гляджу, лаўлю вакол
Знаёмыя і выцвіўшыя рысы.
Дзе-ж люд, — ярэмны вол?
Спусціўшы вочы ў дол,
Ён ходзіць дзесь, адцёрты за кулісы.

Дзе-ж посулы паноў,
Іх лёкаяў аб роўнасці, аб волі?
У дзвеньканні званоў,
У звоне кайданоў,
У свісце бізуноў,
У голадзе, асадніцтве, падполлі!

Дык вось які ты, край,
Прытулак мар і сноў маіх дзяцiных!
Стары снуеш ты бай
Пра царскі, панскі «рай»,
Гаротная, знямелая краіна!

Пасечаны лясы,
І толькі хмыз на торфішчы буяе.
Загоны — паясы,
Ні сілы, ні красы, —
На тыя-ж галасы
Звініш, зямля заходняя, старая!

І горкім палыном
Павеяла ад песні, ўжо забытай...
Мой родны край і дом
Пад белым пад арлом!
Нядоляю ты цяжкаю спавіты.

І я, твой родны сын,
Чужынцам у табе сябе ўжо адчуваю.
Прымі-ж хоць на ўспамін
Нататку з пуцявін —
Жальбу маю аб лёсе тваім, краю!

НА «ШЛЮБ» ПАНА СТУДНІЦКАГА

Пан Студніцкі кроіць мапу,
Крэмзае задачы,
На Советы зявіць ляпу,
Як на блін гарачы.

Беларусь-жа, Украіна
І ў сне пану сніцца,
І з японцам у хвіліну
Ён гатоў жаніцца.

Сват-жа Гітлер дапаможа,
Каб прыдбаць пасагу,
І ад «morza» і да «morza»
Прыме пад увагу.

Пан Студніцкі «ў светлым блудзе»
Вырашае справы,
Вось прастор, раскоша будзе
Антэку з Варшавы!

«Беларуская крыніца»
Згорблена, без шапкі,
Перад панам пала ніцма
На чатыры лапкі,

Падвывае, хоць няўдала,
Тонам недаростка,
Абы толькі перапала
Ей ад пана костка...

Трызні, пан, пішы пра «шлюбы»
Тоўстыя трактаты,
Ды глядзі, жаніх бяззубы,
Каб не страціў хаты!

ПАМЯЦІ ГЕРОЯЎ

Для радасці, шчасця магутнай айчыны,
Дзе яркія зоры заззялі,
Арлы новай эры снавалі пуціны
У светлыя, вольныя далі.

У зорныя высі былі іх дарогі,
Іх воля цвярдзей ад граніту,
І смерць іх не вырве наш сцяг перамогі,
Хоць сэрца жалобай спавіта.

Мы схілім галовы над свежай магілай,
Дзе прах свой злажылі героі,
І пойдзем іх шляхам з нязломнаю сілай
І сілы айчыны патроім.

А памяць аб слаўнай кагорце арлінай,
Што выкаваў геній наш, Сталін,
Запішам у сэрцы, як траур краіны,
Каб нашы патомкі іх знаді.

ВОСЕНСКАЕ

I

Зачынае гоман вецер непакорны
　　На суровы лад.
Халадзеюць ночы. Шлях ярчэе зорны.
　　Дні ідуць на спад.
Згорбленая восень пад руку з вятрамі
　　Клыгае ў імжы
І гірлянд пажоўклых на калгаснай браме
　　Гойдае брыжы.
Кончылася лета. Адзвінелі песні,
　　Громы навальніц...
Шкадаваў я колісь у сваім прадвесні
　　Чуткіх заraніц;
Смуткаваў па леце, як па той каханай,
　　Што ўзяла спакой,
І ў цішы самотнай з дум усхваляваных
　　Я вянкі віў ёй.
Многа з таго часу дзён сплыло суровых,
　　Многа лет прайшло,
І на свет гляджу я сёння з вышак новых
　　Праз другое шкло.
Бачу і чытаю іншыя скрыжалі —
　　Credo нашых дзён:
Вольныя пуціны, сонечныя далі,
　　Без канца разгон.
І я ў захапленні, радасны і горды

За свой край, народ,
Убіраю ў сэрца дзіўныя акорды,
Творчай сілы ўзлёт...
Вось чаму я сёння не тужу па леце,
Па сваёй вясне
І па тым, што колісь навяваў мне вецер
У юнацкім сне.

2

ЗЯМЛЯ СОВЕЦКАЯ

Многа было сварак, боек, калатэчы
За цябе, зямелька,
Родная ты наша!
Пільнавалі межаў, хаты свае, печы
Вузенькіх палосак
І гібельнай пашы.

Не жылі — марнелі на ваччу з павязкай:
Свет быў нам зачынен,
Не было разгону.
Сёння гэта ліха — злыбедная казка,
Дзікі сон-навала,
Вынікшы з прыгону.

Выйдзіце на поле ды зірніце, братцы:
Не акінеш вокам
Польнага разлога!
Гоні — край-прыволле, ёсць на чым разняцца...
Легла ты шырока,
Сельская дарога!

Пазнікалі межы — нудныя адзнакі
Цёмнага бязволля,
Жуткага бязвыйсця, —
Шыр і безбярэжжа, дзе вятры-гулякі
Ходзяць станавіта,
Як сваты калісьці.

Гэтакіх прастораў і паны не мелі
І не будуць мець іх,
Трутні, абармоты:
Вырвалі мы з корнем тое пустазелле,
Што смактала сокі
З чорнае галоты.

Час не так вялікі, а якія змены!
І зямля не тая,
І не тыя людзі.
Сходзіць быль-пачвара, як ад сонца—цені,
У рабоце дбалай,
У няспынным гудзе.

Глянеш — не пазнаеш сёння ты краіны:
На балотах-багнах
Выраслі пасёлкі,
Засвяцілі ў цемры замест той лучыны
Ільічовы лямпы
Ветла, як вясёлкі.

Пралеглі утульна праз лясы, праз нетры
Ільняным абрусам
Роўныя дарогі.
Едзеш — сэрцу ўцеха, лічыш кіламетры,—
А іх гэтак многа,
А яны так строгі!

А надыйдзе жніва — высыплюць брыгады,
Загрукоча трактар,
Загудуць машыны.
Ці-ж калі мы снілі аб такіх парадах,
Аб рабоце дружнай
Гуртавой сябрыны?

Не цягае маці за сабой калыску
На кастлявай спіне
У жніўны час гарачы,
Не пачуць у полі здушанага піску:
Нашы дзеці ў яслях,
У садах дзіцячых.

І аб нашых дзецях сёння мы не тужым:
Свет ім разгароджан,
Ім дарогі гладкі,
Каб расці і выйсці пакаленнем дужым,
Новым пакаленнем
Большэвіцкай складкі.

Нашы дзеці сёння — самі камандзіры,
Лётчыкі-героі,
Докі-інжынеры.
То-ж яны схадзілі дзікія Паміры
І ў паўночны полюс
Прабіваюць дзверы!

Хто штурмуе неба ды ідзе ў дазоры,
Дзе ніхто ніколі
Не хадзіў у свеце?
Хто спыняе рэкі і злучае моры?
Гэта нашы людзі,
Гэта нашы дзеці!

Гэтакіх герояў, ды такіх аддапых,
Выхавала мудра
Партыя і Сталін.
Сходзяць з зямель нашых мутныя туманы, —
Што ні дзень, то болей
Сонечных прагалін.

Вось чаму я сёння, на ушчэрбе лета,
Не тужу па леце,
Як тужыў калісьці,
Бо-ж і песня-радасць намі не прапета,
Бо-ж вясна гучыць мне
І ў пажоўклым лісці.

3

УЧОРА І СЕННЯ

Пісала нядоля
Свой напіс закляты

На сценах драўляных
Закуранай хаты.

А сцены буцвелі,
А лёс быў той самы,
І злыбедзь стаяла
Дзень-ноч каля брамы.

З саломай па стрэсе
Вятры гаманілі.
Мы слухалі доўга
Суровыя былі

Пра голад, бяспраўе,
Галечу, паборы...
Няветла свяцілі
Халодныя зоры.

У вокны глядзелі
Тужлівыя ночы,
Спявалі завеі
Пра лёс наш сірочы.

Паны-ліхадзеі
Дабро наша жэрлі,
Мужыцкія-ж дзеці
Гібелі і мерлі.

Вось так і жылося
Пад богам і панам,
Ды ўспомніў Кастрычнік
Пра нас занядбаных.

Жахнула маланка
Нясцерпнага гневу,
Агнямі прабегла
Грымотнага спеву.

Апалі туманы,
Смуга векавая,
І вышла ў прасторы
Дарога крывая.

Змоўкла сёння песня ліхаты-жалобы,
Рухнула закляцце вякоў.
І мы сталі людзі, знатныя асобы,
Ды сапраўднай маркі і не нізкай пробы,
Хоць мы дзеці простых бацькоў.
А «мужык», як мера ганьбы і знявагі,
Кануў вечным правам і квіт.
Мы — народ калгасны, вольныя трудзягі
І зямлі Совецкай горда носім сцягі,
Новае аблічча ў нас, від.
Самі брыгадзіры, самі аграномы —
Партыя дала нам правы.
З партыяй прайшлі мы навальніцы, громы,
Страсянулі крэпка панскія харомы,
Біліся з панамі, як львы.
Ды затое-ж сёння ты не згледзіш пана,
Драла за граніцу даў пан
І адтуль цікуе хціва, надзімана.
Глядзі-не глядзі, пан, а зямля забрана,
Сунешся — і згубіш жупан.
І ў палацах панскіх самі гаспадарым,
Ладзім клубы, яслі, сады,
Каб наш пот калішні не загінуў дарам,
І канец кладзём мы панскім глупым марам —
Досыць нам ксяндзоўскай брыды.
Сёння мы не тыя, іншыя мы сталі —
Новы нарадзіўся народ,
Перад намі яснасць, ветласць яркай далі,
Партыя нас вучыць, а вядзе нас Сталін.
Смела мы глядзім упярод.

4

ЗА НОВУЮ ВЕСКУ

Драўляныя хаты, салома і мох —
Такая старынка, ох-ох.
Сляпыя акенцы, пабітае шкло —
Не хаты, а так — барахло.

Кудлатыя стрэхі, ламачына, гніль —
Не наш ён, не наш гэта стыль.
Эх, хаты-хібаркі! Жабрачы ваш від
Сам просіцца, сам у нябыт.

Даволі глядзелі вы ў цемры вякоў,
Прытулкі нуды, прусакоў.
Вы — прыкрыя плямы, вы — шэрані цень,
Што цьмяніць наш сонечны дзень.

Вы роблены горам, бядачай рукой —
Пара вам, пара на спакой.
А ваша убоства, сэнс даўніх падзей,
Пакажа нам заўтра музей.

Замест-жа хібарак, панылых цямніц,
Наставім прыгожых святліц.
Аздобім садамі, дамо ім прастор
На наш, на савецкі ўзор.

Каб лашчылі вока і ўтульны былі —
Мы-ж людзі свабоднай зямлі.
Няхай заграніца, зірнуўшы на нас,
Адчуе, што значыць калгас.

ПЕСНЯ КАСТРЫЧНІКУ

Вялік разгон,
Шырок размах
Нястрымнай гулкай хвалі.
Мы ў плынях дзён
Праводзім шлях
У сонечныя далі.

І што ні год
Гучней паток
Імкне пад сцяг чырвоны,
Смялее ўзлёт,
Цвярдзее крок —
Ідуць, ідуць калоны.

Вядзе на бой
Іх наш стратэг,
Маяк наш, слаўны Сталін.
Шуміць гразой
Ён, наш разбег,
Імклівасць творчай хвалі.

Глядзім мы ў даль,
У шыр пуцін
Без страху, без трывогі:
Краіна — сталь,
Акорд машын.
То песня перамогі.

А ўсцяж граніц
Стаіць скала
Байцоў чырвонай раці.
Агні зарніц,
Узрок арла —
Ахова нашай працы.

Прайшла яна
Праз громы, дым
І ворагаў скрышыла.
Вайне — вайна.
Жыві, наш Клім,
Наш маршал Варашылаў!

Вялік разгон,
Шырок размах
Імклівай творчай хвалі.
У яснасць дзён
Праложым шлях.
Вядзі-ж нас, мудры Сталін!

ЯНКУ КУПАЛУ

Узышоў юнак калісьці
На пагорак роднай вёскі.
Калыхаўся сум у лісці,
Млелі песень адгалоскі.

А ў разлогах далеч сініх
Лятуцення ніклі межы,
Слаўся смутак па даліне
Ды туманам лес мярэжыў.

Крыж пануры, знак пакуты,
Вартаваў дарогі, гоні,
А мужык, худы, разуты,
Рукі з гора клаў на скроні.

Убіраў юнак у сэрца
З'яў тых сумныя акорды,
Каб у вочы крывяжэрцам
Кінуць слова гневу цвёрда.

Клікаў ён народ свой к волі,
Сеяў зерні поўнай жменяй,
Каб дабра яму даць болей,
А каб крыўды стала меней.

І складаў ён песні-былі
Для раздум'я і для ўцехі

Тым, каго здавён тулілі
У хібарках цёмных стрэхі.

Падымаў ён песняй ролі,
Будзіў песняй сон зацяты;
Іх спяваў пастух у полі,
Маладзіцы і дзяўчаты.

Шмат пуцін схадзіў ён з песняй,
Звонкай, яркай, як дзень ясны,
Ды ў імгле было прадвесне,
Цьмяны шлях быў яму ўласны.

Толькі бура-навальніца,
Гімн, што Леніным быў спеты,
Ясназорай бліскавіцай
Асвяціла зрок паэта.

Трон упаў. У прах тыраны
Тою бурай былі змяты.
Новы дзень, усход румяны
Гэтым гімнам быў зачаты.

Дык складай-жа, пясняр, далей
Песні сонечным краінам,
Вольным людзям грознай сталі,
Іх узлётам сакаліным.

Дзень наш сённешні — прасторы,
Зорны шлях прыгожай былі,
Тая казка, аб каторай
Людзі толькі цьмяна снілі.

Ідуць шляхам тым героі,
Каб здабыць працоўным славу,
І свет цалкам перакроіць,
І зрабіць комуны справу.

ЗАГІБЕЛЬКА

Прысвячаю К. Крапіве

Быў я ў Парыжы на кангрэсе —
То ў Загібельцы, браце, лепш:
Грыбоў няма ў Булонскім лесе,
А ў Сене хоць-бы адзін лешч.

К. Крапіва. «Эпіграма»

Быць можа я крыху дзівак,
Але люблю я Загібельку:
Там кожны хвойнік мне сваяк,
Там ясным днём надрэчны гак
Мне суліць мяккую пасцельку.

Хадзіў я там, вітаў усход
І першыя праменні сонца,
Што дзень выводзяць у паход,
А з ім і хмарак карагод,
Замлеўшы смехам на сасонцы.

Запыніш крок. Спакой і ціш —
Былінка нават не схіснецца,
А ты разважліва стаіш,
Бы нейкі сон дзівосны сніш,
І песня нейкая снуецца.

Зірнеш на дол — убогі ён,
Адзін пясок, сухі, нішчымны,
Ды колькі тут наткаў красён

Чаборык, мох, зязюльчын лён
І верасок агніста-дымны!

І колькі мілых красак тут
Разлівам чырвані палае!
Над імі звон, музычны гуд —
На пустцы сонца творыць цуд
І радасць шчодра пасылае.

Ідзеш у свой абход адзін,
Мінаеш сотні паваротак.
Ускрай баркоў шатры хваін
Стаяць у постаці жанчын, —
Вітаеш іх, як родных цётак.

Ідзеш кілометр, два і тры,
Праходзіш пусткі, пералескі,
А песні сыплюцца згары
Ды так, што слухаюць бары,
Надзеўшы вычварныя фескі.

А вось і возера-акно,
Якога мала дзе пабачыш.
Такое дзікае яно
Сярод балоцішча адно, —
Завуць яго чамусь грымячым.

Само балота — шыр і гмах,
Панурай немасцю акута.
Глядзіш, і горне цябе страх.
А хвоек там — мільён папах,
Дзесяткі тысяч парашутаў.

На філасофскі часам лад
Настроіш думкі ты ў самоце.
Што ні кажы, наш край багат!
Балотам зробім шах і мат,
І будуць нівы на балоце.

Калі агледзіш хвайнякі
І гэты кут пазнаеш бліжай,
Збіраючы баравікі, —
То вывад я раблю такі:
Мне Загібелька лепш Парыжа.

ПРАВАДЫРУ НАРОДАЎ

Вышлі мы ў прасторы
Праз імжу, туманы,
Праз крывавы жах.
Сокал ясназоры,
Генія абраннік,
Сталін, ты наш сцяг!

Праз гады-сталецці
Марылі аб шчасці
Людзі ўсіх краін,
Але толькі ў свеце
Қ шчасцю шлях праклясці
Здолеў ты адзін.

Я гляджу ў здзіўленні
З радасцю паэта
На наш творчы ўзлёт.
У вянку праменняў,
Любасцю сагрэты,
Ты вядзеш народ.

І з твае дарогі
Саступаюць горы,
Ледзяны прыбой.
Песня перамогі
На зямлі, на моры —
Спадарожнік твой.

Цьмее дзень ўчарашні.
Точыць на нас зубы
Злы фашыст-вампір.
Але нам не страшна,
Бо ты з намі, любы,
Мудры правадыр.

Вышлі мы ў прасторы
Праз дымы, туманы,
Не схіліўшы сцяг.
Сокал ясназоры,
Любы наш, каханы,
Ты наш верны шлях.

Праз гады-сталецці
Марылі аб шчасці
Людзі ўсіх краін.
К шчасцю-ж шлях прымеціў,
К праўдзе шлях пракласці
Здолеў ты адзін.

СТАЛІНСКАЯ КАНСТЫТУЦЫЯ

Разгарнуў магутна раме
Край наш сталінскаю воляй.
Шмат чаго здабыта намі,
А здабудзем яшчэ болей.

Пройдзен шлях вялікі, трудны;
Мы — на радасным прывале,
На тым сходзе многалюдным,
Дзе лунае імя Сталін.

У нашым сэрцы гэта імя,
І на нашых вуснах — Сталін.
Свет законы яго ўспрыме,
Як людскіх свабод скрыжалі.

Не было нідзе спрадвеку
У жыцці такіх прагалін,
Дзе-б пашану чалавеку
Аддавалі так, як Сталін.

Правадыр наш, добры геній!
Праз вякі, праз часаў далі
Усім новым пакаленням
Сімвал шчасця будзе — Сталін.

ПЕСНЯРАМ
СОВЕЦКАЙ ЗЯМЛІ

Мы расчынім вам дзверы гасцінна
І сустрэнем, як родных сваіх,
Ды на покуць, як быць і павінна,
Вас пасадзім, гасцей дарагіх.

У прыязнай і шчырай бяседзе
Падагулім здабыткі свае,
Што зрабілі і мы, і суседзі,
І чаго нам яшчэ нестае.

Мы — сям'я маналітнай краіны,
Дзе Советы трымаюць стырно;
Нам, як дзень, нашы ясны пуціны,
На увазе-ж мець будзем адно:

Для Радзімы свае складаць песні,
Як нідзе і ніхто не складаў,
Каб спявала іх з намі сумесна
Па ўсім свеце адна грамада.

Прывітанне вам, госці, баяны
Неасяжна вялікай зямлі,
Што разводдзем вясенні з'едналым
На совецкія гоні ўсплылі.

ПЕСНЯЙ ВІТАЮ Я ВАС

Леглі шырока нівы калгасаў.
Глянеш — разлог, далячынь.
Стужак дарожных роўныя пасы
Мераюць смужную сінь.

Ходзіць паважна дбалы араты,
Трактар — палёў гаспадар,
Дужы і ў працы спорны, заўзяты,
Ходзіць — гамоніць абшар.

Скінуты межы, свет разгароджан —
Далеч, бязмежны простор.
Яснае заўтра, дзень наш прыгожы,
Досвіткі, тысячы зор!

Змоўкла ў прасторах песня старая,
Скаргі адвечны палон;
Вольная праца нас адарае
Песняю радасных дзён.

Песні гавораць — жыць стала лепей,
Песні, як мак, расцвілі;
Поўняцца імі горы і стэпы
Нашай Савецкай зямлі.

Плаваюць песні звонам-разлівам,
Песні расквечаных дзён;

Песням вясёлым, песням шчаслівым
Хочацца ўторыць у тон.

Марш перамогі ў радасным гудзе.
Хіба-ж не радасць наш час?
Краю Совецкі, новыя людзі!
Песняй вітаю я вас!

У МАЙСКІЯ ДНІ

Пеў я песні калісь
У журботным тоне
        Без пустых прыкрас,
Бо не меў я волі,
Бо быў я ў палоне,
        Бо такі быў час.
Ліха тое сёння
Адышло далёка,
        Зарасло быллём.
Цёмнае прадонне,
Дзе адчай галёкаў,
        Знішчана суздром.
Гляну я навокал
Ды зірну я ў далі —
        Шырыня, разгон!
Цешаць маё вока
Сонечныя хвалі
        Нашых ясных дзён.
Вольныя разлогі
Без мяжы-граніцы,
        Гмах калгасных ніў —
Воля перамогі,
Водбліскі зарніцы,
        Аб якіх не сніў.
На зямлі раскутай
Веснавым напевам
        Носяць шум вятры —

Сказ, нідзе нячуты,
Радасць-неспадзевы,
Новыя дары.
І шуміць мне вецер
Роднае краіны,
Як вяшчун-баян:
«Пройдзе Май па свеце
Зорнаю пуцінай,
Разагнуўшы стан.
Няхай вар'яцее
Гітлер цемрашалы
І яго хаўрус:
Май вясною вее,
На пагост з'імшалы
Сцеле ім абрус!»
Ходзіць вецер долам
Лёгкаю паходкай
І вядзе свой бай:
«Пройдзе Май вясёлы
Шумнаю паводкай,
Пераможны Май!»
Веснавым напевам
Па зямлі раскутай
Носяць шум вятры:
«Большэвіцкім гневам
Знят ланцуг пакуты, —
Вы — гаспадары!»
Песнямі прывету
Ветру ўтораць далі,
А мы ім у тон:
«Дзякуй вам за гэта,
Партыя і Сталін!
Шчыры вам паклон!»

ГЕРАІЧНАЙ ІСПАНІІ

На варту свабоды і шчасця народаў
Пазвала гісторыя вас.
Мужайцеся, брацці, ў гадзіну нягодаў
І верце — надыйдзе ваш час.

Няхай вар'яцеюць пачварныя здані,
Што свету будуюць астрог:
Яны захлынуцца ў крывавым тумане
Сваіх-жа зладзейскіх дарог.

Яны не пяройдуць мяжы, на каторай
Сурова паўстане Мадрыд.
І знойдзе магілу ў рабочых разорах
І свой і замежны бандыт.

Рыхтуйце пагібель ліхім крывяжэрцам,
Што носяць забойства кляймо.
Мы з вамі заўсёды і ў мыслях і сэрцам,
І руку мы вам падамо.

Прымі-ж прывітанне ад вольнай краіны,
Працоўны іспанскі народ!
Жалезнай кагортай з'еднанай сябрыны
На ворагаў дружна ўпярод!

* * *

Эх, словы! Чаму вы
Не віхар, не гром?
Я вам збудаваў-бы
З паветра паром:

Падняў-бы высока
У смужную сінь,
Мінуўшы прасторы
Чужых далячынь;

Праз горы і моры
Пранёс-бы я вас
Праз Навалькарнера,
Мадрыд, Ільескас

І з высей блакітных
Дажджом агнявым
На голавы-б рушыў
Забойцам ліхім,

Каб знішчыў дашчэнту
Ваш бурны палёт
Наёмнікаў Рыма
І гітлераў зброд...

Эх, словы! Чаму вы
Не віхар, не гром?
Чаму вас не рыну
Агнём, перуном?

ПЕСНІ АБ ІМПЕРЫЯЛІСТЫЧНАЙ ВАЙНЕ

I. ПЕСНЯ САЛДАТКІ

Гнуцца лозы над крыніцай
    Ды шумяць тужліва.
Ідзе гора з маладзіцай
    На цяжкое жніва.

Зачыніла свет вайна,
    А я з дзеткамі адна,
З дробнымі, малымі, —
    Цяжка адной з імі.

Вее вецер па-над борам,
    Ходзячы па свеце.
Ой вы, сонца, месяц, зоры!
    Праўду мне скажэце:

Дзе мой горкі бедачына,
    Мой салдат пахілы?
Без яго мне, сіраціне,
    Белы свет нямілы.

Зачыніла свет вайна,
    А я з дзеткамі адна,
З дробнымі, малымі, —
    Цяжка адной з імі.

Ці жывы ён, ці забіты,
    Ці ў чужым палоне?

Шапаціць мне штосьці жыта,
  Ды слоў не гамоніць.

У каго-ж я запытаю?
  Нема ўсё навокал:
Дзе ты, дзе, у якім краі
  Мой нявольнік-сокал?

Зачыніла свет вайна,
  А я з дзеткамі адна.
Горка мне адненькай,
  Сумна маладзенькай!

II. САЛДАЦКАЯ ПЕСНЯ

Старана чужая — не родная маці,
А касцей салдацкіх нагацілі гаці.
  Эх, ваюй, ваюй, салдат,
  Выступай за радам рад!

За гарой, за лесам ліха, смерць блукае,
А крумкач у госці крумкача склікае.
  Эх, ваюй, ваюй, салдат,
  Па зямлі паўзі, як гад!

У сырых акопах гіне люд рабочы,
А там дома жонка праплакала вочы.
  Эй, ваюй, ваюй, салдат,
  За цара, за царанят!

Над зямлёю цяжка злегла ноч сляпая,
А ў каго матуля пра сынка спытае?
  Эх, ваюй, ваюй, салдат,
  Не аглядвайся назад!

III. НОВАЯ ПАХОДНАЯ

Рушым дружна грамадою
На паноў у свой паход,
Скончым з панскаю брыдою
І адвечны знішчым гнёт!

Эй, гарніст, іграй паход!
Дружна, армія, ўпярод!

Разгарні ты, люд рабочы,
Сілу, волю ва ўсю шыр,
Зграі рознай патарочы
Улажы навек у жвір!
Эй, гарніст, іграй паход!
Смела, ратнікі, ўпярод!

Узнімайся, сцяг чырвоны,
Ды ўгары агнём шугай
І над светам паланёным
Ясным сонцам заіграй!
Эй, гарніст, трубі паход!
Дружна, армія, ўпярод!

Развязаў нам Ленін вочы,
Расказаў, дзе шчасце, мір.
Разгарніся-ж, люд рабочы,
Ва ўсю моц сваю і шыр!
Эй, гарніст, трубі паход!
Грамада, валі ўпярод!

ТАНІНА ТАЙНА

Ходзіць Таня ў задуменні,
Хмурыць бровы,
Што з ёй стала?
І на Таню ў недаўменні
Брыгадзір глядзіць суровы —
Каго Таня пакахала?

Заклапочан твар у Тані,
Зорадь вочы
Дзесь далёка.
Пэўна, марыць аб каханні
Сэрца палкае дзявоча —
Не зманеш людскога вока.

Таня песень не спявае
І не ходзіць
На гулянкі.
Што-ж, праява то людская,
І каму каханне шкодзіць.
Але хто яе каханкі?

У людзей свае дагадкі.
Толькі-ж людзі —
Не прарокі!
Не, не тыя непаладкі,
Не, не тое томіць грудзі
Маёй Тані яснавокай.

Сама-ж Таня маўчыць горда...
Дзе напасці?
Дзе прычына?
Перакрыць, пабіць рэкорды
Свае прыяцелькі Насці —
Вось што думае дзяўчына.

ДЗЕД-КАЛГАСНІК

Калгасная хата. Багоў ані следу.
Угоднік святы Мікалай
Не рупіць сягоння калгасніку-дзеду —
Газеты яму падавай.

На сценах — выдатныя, здольныя людзі:
Ударнікі, правадыры,
Што волю, імкненне да радасці будзяць,
На землю рай зносяць згары.

І дзед гэтак сама не лыкам падшыты:
Ударнік. Яму, батраку,
Сам маршал Будзённы, яздок знамяніты,
З падзякаю ціснуў руку.

У дзеда на стайні такія ўжо коні,
Што хоць з іх малюнкі пішы;
А сядзеш — і вецер цябе не дагоніць,
Як бура, прамчаць па шашы.

Гарыць над абрусам не тая газоўка,
Не тая куравасць карча,
А лямпа, што свеціць, як сонца ў пятроўку, —
Дзівосны агонь Ільіча.

Паважная постаць у дзеда Рыгора:
Уздзеў акуляры на нос,

І мыслі пабеглі кудысь аж за мора,
Дзе чыйсці рашаецца лёс.

Ён так углыбіўся ў газеты! Чытае...
Эх, грозны падзеяў развой!
Куды завядзе інтэрвенцыя тая,
Той наглы фашысцкі разбой?

Куды яна прэцца, фашызма агіда?
Не ёй-жа на свеце ўладаць?
І дзед разважае аб лёсах Мадрыда
І як яму помач падаць.

А потым адводзіць свой зрок ад газеты
І родны прыгадвае край.
За шчасце, за волю, за край родны гэты—
Ну, хто не паўстане, спытай?

САБЕ І СВАІМ РАВЕСНІКАМ

Ідуць за падзеяй падзеі,
За годам праходзяць гады.
Зірнеш на сябе, добрадзеі, —
Эх, дзе-ж ён, твой час малады?!
Глядзіш — насядаюць маршчыны,
У вусах блішчыць сівізна...
Калі, ну калі вы, часіны,
Зрабілі старога з блазна?
Няма тае лёгкасці, спрыту,
Бурчыш, асуджаеш грахі:
Гарэзнасць свая ўжо забыта,
Цішэеш, як вечар глухі.
Звычайная, простая з'ява,
Закон адзінакі для ўсіх,
А ў люстра зірнеш — нецікава,
Няўзнак засумуеш на міг.
Ды чорт яе, з той сівізною:
Хай лысіна свеціць, як блін,
Ты-ж клыгай старэцкай ступою,
А думай — мне дваццаць адзін!

ВЯЛІКАМУ СТАЛІНУ

Мы славім у песнях, у думках сваіх
Таго, чыё імя на вуснах усіх,
Таго, хто правёў нас праз гром навальніц,
Хто шлях пракладае да ясных дзянніц —
Насустрач світанню і новаму дню.
І гордасць дае нам адчуць вышыню
Таго, чыёй воляй растуць гарады,
Таго, хто мяняе рэк бурных хады,
Хто сцяг перамогі нясе ў вышыні,
Дзе новым сузор'ем гараць нашы дні.
Мы славім у песнях шырокіх дарог
Таго, чыё імя — наш сцяг перамог,
Таго, чые мыслі — арліны палёт,
Таго, хто нас кліча нямоўчна ўпярод,
Хто творчую волю гартуе, як сталь,
Хто мудрых законаў дае нам крышталь.
Няхай-жа квітнее савецкая шыр!
Няхай-жа красуе наш друг, правадыр!

АПОШНЯЕ РАЗВІТАННЕ

На Красную плошчу мы з Сталіным разам
Утраты прынеслі боль свежы.
У снежнай завеі гарэлі алмазам
Старыя крэмлёўскія вежы.
У траурных гуках народнай жалобы
Прашчаліся з прахам героя
Кагорты рабочых, байцы, хлебаробы
І племя сяброў баявое.
Лавілі прасторы прачулыя словы —
Апошні акорд развітання.
Схіліліся нізка сцягі і галовы
Пад громы гарматных гурчанняў.
Серго наш любімы, сцяг праўды і сілы!
Не згасне агонь твой ніколі,
Лунаюць над намі арліныя крылы,
Глядзіць на нас зрок твой саколлі.
Запішам мы ў сэрцы твой вобраз героя,
З твае не саступім пуціны
І рушым наперад у Сталінскім строі
На славу Совецкай краіны.

ПЕРАМОЖНЫ МАЙ

Дарогай вольнай, зорнаю,
Шырокаю, прасторнаю,
Як наш савецкі край,
На свята ўсенароднае
К нам з песняю паходнаю
Ідзе вясёлы Май.

З усмешкаю шчаслівaю,
Як сонейка, зычліваю,
Задзівіцца юнак:
Такая шыр бязмежная,
Бурлівая, мяцежная, —
Што крок, то волі знак!

Калоны за калонамі
Пад сцягамі чырвонымі
Ідуць, як хвалі рэк,
Няспынныя, імклівыя,
Вясёлыя, шумлівыя,
Бо знішчан гнёт і здзек.

Далінамі, прагаламі,
Бяжыць вада каналамі, —
Вялікі волжскі шлях...
Пад краснаю сталіцаю
Вясёлкай-бліскавіцаю
Іграе морскі гмах.

У гмаху тым струменіцца,
Жыве, гарыць, праменіцца
Душа правадыра.
І Сталіну, як зодчаму,
І простаму рабочаму
Гукаем мы «ура!»

Дарогай вольнай, зорнаю,
Нізіннаю і горнаю
Прайдзі ты, юны Май,
З канца ў канец краіны ўсе,
Працоўны люд у іх красе
Ты з воляй прывітай.

РАДАСЦЬ

Ходзіць вецер па даліне,
    Ходзіць, павявае
Ды пра радасць мне, дзяўчыне,
    Песні напявае.
Разасляліся шырока
    Ветлыя дарогі,
Я ступаю смелым крокам
    Без тугі, трывогі.
Выйду, гляну я на поле,
    Гляну — усміхнуся:
— Дзе-ж такое ёсць раздолле
    Для цябе, Ганнуся?
Зняты межы — знак варожы,
    Гмахі — задзівіцца!
Ой ты, поле! Як прыгожа
    Ты ў калгаснай світцы!
Дзе ліхое беззямелле —
    Гора бацькі, дзеда?
Разам з панскім пустазеллем
    Знішчана без следу.
Скасавалі вашу ролю,
    Вузкія загоны:
Не прытуліце вы болей
    Слёз, нуды, праклёну.
Носіць поле гоман новы —
    Жыта жнуць жняяркі,
Рэжа скібы вол сталёвы

Бальшэвіцкай маркі.
І гамоняць нашы нівы
Буйным ураджаем.
Ходзіць ён, дружок зычлівы,
Па Совецкім краі!
Хай лепш ворагі-зладзюгі
Не ўчыняюць ліха, здрады, —
Не, не вернуць іх патугі
Праклятага ладу!

* * *

Ходзіць вецер далінаю,
Ходзіць каля гаю.
І я вольнай пуцінаю
Іду, дзе жадаю.
Расчынілі мне гасцінна
Ясныя дарогі —
Ідзі ўперад несупынна:
Зняты ўсе парогі.
Я — камбайнер, трактарыстка,
Кіраўнік брыгады,
Я — пілот, парашутыстка,
І мне ўсюды рады.
Я — дырэктар на заводзе,
Агранам, вучоны...
Ці было калі ў народзе
Столькі нам разгону?
І ў сям'і мне воля вее:
Без царквы, без бога
Сама выберу сабе я
Друга дарагога.
Дзе-ж так вольна ў свеце жыці?
Ці-ж не радасць гэта?
Як-жа край свой не любіці,
Родны край Саветаў!

Я ЖЫВУ

Вільготны змрок спаўзае на лугі,
І гасне захаду журботная усмешка.
Паволі ноч у полагу смугі
Зямлі і неба засціць берагі
І туліцца ў траве знямелага узмежка.

Так боязна знікае краявід,
Хаваецца ў імгле пад наміткай цямранай.
Разложыстых дубоў шырокі шчыт
Маўклівасцю трывожна апавіт,
І вее парнасцю над стомленай палянай.

Прыцішыўся спалоханы абшар,
І толькі птушка дзесь скаголіць на балоце.
А з поўдзеня ўстае грамада хмар,
Паблісквае клубясты іх гушчар,
Гарыць і грозіцца ў агністай пазалоце.

Такі спакой вакол, і трудна мне
Адвесці зрок ад хмар, дзе ўспыхваюць зарніцы,
Як быццам там, у нейкім цёмным дне,
Хтось збудзіцца на міг, на свет зірне
Прываблівым узлётам таямніцы.

Я зачарованы маўчу, стаю
У чарах цішыні і чарамі сагрэты,
І ў тон адзін з зямлёю я пяю,
І кожны міг сябе я пазнаю
Часцінкай злітаю вялікага сусвету.

ВУСЦЕ

Я зноў жыву ад горада ўдалі,
Дзе я знайшоў куток у сваім гусце.
І весела мне робіцца, калі
Я ў мыслях зноў прайдуся па зямлі,
Дзе туліцца закінутае Вусце.

Няхай сабе пясчаны гэты кут,
Няхай няма ў ім роскашы паўднёвай,
Ды мілы ён, прыветны яго люд,
Так ласкава глядзяць узгоркі, груд
У вопратках расліны адмысловай.

А гэтыя барodкі-хвайнякі
І жоўць пяскоў на сонечным угрэве!
У летнія гарачыя дзянькі
Смалісты пах разносіцца такі,
Што п'еш яго у ветравым павеве.

Якія там чароўныя лясы
З дарожкамі і сцежкамі між сосен!
І колькі ў іх спакою і красы!
І колькі там наткалі верасы,
Гваздзіка белая дыванаў сваіх, кросен!

Прыпынішся у зацішку адзін,
Ваколіцы акідваеш вачамі:
Струменіцца цяплынь з лясоў, з далін,

І тонкая смуга свой лёгкі тын
За Свіслаччу стаўляе над палямі.

Жыве, дрыжыць, хвалюецца прастор,
І кожнае стварэнне робіць штосьці:
Капошацца мурашкі каля нор,
Дзе коўрыкі развешвае чабор
Ды пчол к сабе заваблівае ў госці.

Пад горкаю, бы срэбраны равок,
Паблісквае на сонцы Балачанка.
І хіліць так утульны беражок,
Так добра там, прылёгшы на пясок,
Папесціцца ружовым летнім ранкам!

Як волаты, за рэчкаю дубы
Шатры свае раскінулі над долам.
Зірнеш на іх — гвардзеец з іх любы!
А гордыя вяршаліны-чубы
Не кланяюцца непагадзі чолам.

За Балачанкаю, дзе Блужскі Бор
Вясёлую пазіцыю займае,
Адна сасна вартуе касагор,
Над хвойнікам схіліўшы свой убор,
Бы тоіць сум, журбу ў сабе старая.

Нацягнутыя струны цішыні
Разносяць звон крылатага стварэння.
А вось матор загуў у глыбіні
Блакітнага прастору: нашы дні
У сонечным купаюцца праменні.

Гудзе, імкне над доламі крылан,
Над хатамі вусцянскага пасёлка.
А хаты ўсе — стары, даўнейшы план:
Трухлявая салома і паркан —
Далёкае мінуўшчыны асколкі.

І марам я сваім тут волю дам,
І думаю, што будзе ў нашым краі:
Змятуць калгаснікі драўляны хлам,
Я новыя катэджы ўбачу сам,
І Вусця я на Бадэн не змяняю.

ЗА НАВУКУ

Заціхаюць гоні і даліны,
Павучкі наткалі павуціны
    Ды развесілі на сонцы
    Свае белыя красёнцы.

Ходзіць вецер полем з сумным спевам,
Дзе жытцо рунее новым севам.
    Адышло ад нас ты, лета,
    Жоўталісцем лес адзеты.

Кончыліся, дзеці, вашы гульні
Каля светлай рэчкі, каля пуні,
    І на жоўценькім пясочку,
    І ў зялёненькім лясочку.

Пахавайце вуды, стрэлы, лукі,
Прыступіце, дзеці, да навукі,
    Каб было ўсё акуратна,
    Каб вучыцца на «выдатна».

Дык павучымся-ж мы зіму шчыра;
Вясна вернецца, а з ёю — вырай,
    Зноў мы слаўна пагуляем,
    Свежых ягад назбіраем.

ПАРТЫЗАНСКАЯ ПЕСНЯ

Эй, з-за лесу ды з-за гор
Сонца выплывае.
Зашумі ты, цёмны бор,
Пушча векавая!
Пойдзем, пойдзем ваяваць,
Долю, волю здабываць.

Расступіцеся, лясы,
Перад нашай сілай,
Няхай стануць верасы
Панскаю магілай.
Будзем, будзем гнаць паноў,
Біць, як чортавых сыноў!

Эй, вядзі-ж ты нас у бой,
Камандзір удалы!
Абаронім край мы свой
Ад ліхой навалы.
Гайда, гайда-ж у паход
Нішчыць люты панскі зброд!

ДА ДНЯ 20-й ГАДАВІНЫ КАСТРЫЧНІКА

Сцягоў агністых мора
Струменіцца ў прасторы,
Як сонечны прамень.
Над радаснай краінай
Расквечанай пуцінай
Ідзе наш ясны дзень.
Раскатам многаструнным,
Узнімным, дружным, юным
Грыміць з ім песень хор.
Выходзь, народ працоўны,
Вітай свой дзень цудоўны,
Што даў табе прастор.
Успомні час бурлівы,
Як геній празарлівы
Склікаў цябе на бой...
Разбіты ўсе аковы.
Як золак, шлях ружовы
Разгорнут прад табой.
Вялікаму з вялікіх
На мовах многалікіх
Нясем мы песень дар,
І тым, хто ў дні паўстання

За праўду на змаганне
Нёс ленінскі штандар.
Сцягі, агні, як зоры,
Струменяцца ў прасторы,
Іграюць, як прамень;
Над вольнаю краінай
Прасторнаю пуцінай
Ідзе наш ясны дзень.

НАРОДАМ СССР

Быў час небяспечны, трывожны, —
У дзверы Савецкай зямлі
Ламаліся ворагі, йшлі
На гарады нашы, пожні.

Была іх вялікая сіла,
І моцна сціскалі гужы
Бандыты свае, з-за мяжы
І нам рыхтавалі магілы.

А мы знемагалі ў нястачы,
А мы былі ў сціску, бядзе,
І нам дапамогі нідзе,
Нас голад гнуў, холад лядачы.

Ды клікнуў кліч Ленін: «Да зброі!
На варту зямлі і свабод!
На ворага дружна ў паход!
Советы ратуйце, героі!»

І голас пранёсся, як бура,
Па ўзгор'ях, па гмахах раўнін,
І рушыў народ, як адзін,
І ворагу справіў хаўтуры.

З тых часаў мінула шмат годаў.
Рэспублікі нашы — скала,

А сілу ім дружба дала —
З'еднанасць савецкіх народаў.

І я сёння — горды, шчаслівы
За нашу з'еднанасць, сям'ю.
Радзіму да сэрца тулю,
І сказ ёй прыношу зычлівы.

Народы вялікай краіны,
Што селі ў пачэсным куце!
Няхай наша дружба цвіце,
Каб сонцам ірдзелі пуціны.

ДА ВЫБАРАЎ ПА СТАЛІНСКАЙ КАНСТЫТУЦЫІ

Я за тых падам свой голас,
Хто працуе чэсна, дбала,
Хто кладзе трудоў нямала,
Каб жыццё закрасавала,
Як дзянніца мая;
Хто, адмёўшы твань старую,
Ідзе ў далеч маладую,
Хто гартуе баявую
Моц нашаму краю;
Хто ў час кожны і хвіліну
Стаць гатовы за айчыну,
Каб зламаць хрыбет змяіны
Шкоднікам і гадам;
Хто на полі, на заводзе,
Як вясенняе разводдзе,
У стаханаўскім паходзе
Ідзе новым ладам, —
Я за іх падам свой голас.

ДЭПУТАТУ БЕЛАРУСКАГА НАРОДА

Гонар нашаму народу,
Радасць беларускім хатам:
Першы маршал даў нам згоду,
Каб быць нашым дэпутатам.

У парыве шчырым, дружным
Падтрымаем мы ўсе Кліма,
І пашанаю акружым
Цябе, маршал наш любімы.

На моц нашу, абарону,
Папрацуем мы багата
І для Арміі Чырвонай
Стол накрыем, як у свята.

Скажаш — і пад сцяг паходны
Непарушнай станем сілай.
Дык жыві-ж ты, Клім наш родны,
Слаўны маршал Варашылаў!

Гонар нашаму народу,
Радасць нашым сёлам, хатам:
Першы маршал даў нам згоду,
Будзе нашым дэпутатам.

ІДЗІ!

Стаміўся ты, дружа, знямог
І выбіўся з сіл.
Ты шмат перамераў дарог
Між пустак, магіл.

Ішлі поруч ночы і дні,
Шумелі вятры,
І вабілі зорак агні
І лесу шатры.

І песні ліліся наўкруг,
Разносячы сум,
І сам ты, закуты ў ланцуг,
Піў сок горкіх дум.

Снаваліся мары і сны
І ткаліся ў ткань, —
Прывабныя чары вясны
У юнацкую рань...

Прайшоў ты вялікі разлог —
Прысядзь, адпачынь:
Наперадзе многа дарог
І шмат далячынь.

Мінуліся ночы, імгла,
І сум былы змоўк.

Другая дарога лягла,
Як золак, як шоўк.

Зірні на яе — шырыня,
Бясконцы блакіт!..
Сядлай-жа ў дарогу каня.
Дзе меч твой і шчыт?

ПЕРАДВЫБАРНАЕ

Паважна так і урачыста
Гамонка сялянскіх бясед.
Сышліся на сход усе чыста,
Каб выбраць Вярхоўны Совет.

Вялікая-ж гэта падзея —
Ёй сведкай не быў яшчэ свет:
То новая зорка ірдзее
І свеціць на тысячы лет.

У Сталінскім мудрым законе
Дзівосныя мары жывуць,
Што праўдаю сталі сягоння,
Што к шчасцю народы завуць.

Разбіты старыя скрыжалі,
Адвечнае знішчана зло.
Шырокаю сонечнай хваляй
Разліта навукі святло.

Прароблена свету на дзіва
Работа за дваццаць гадоў:
Узораны новыя нівы,
Гмах новых шуміць гарадоў.

Праз немарач, дзебры і скалы
Дарогі-палотны ляглі,

І носяць паслушна каналы
З калгасным дабром караблі.

Прарэзаны нетры і горы,
Парушан іх сон і спакой,
І вынікла новае мора,
Пакорнае волі людской.

І наперакор перашкодам
Стыхійную сілу зямлі
На службу совецкім народам
У моцныя рукі ўзялі.

Нам служаць надземныя высі,
Прастор ледзяных далячынь,
І морам садоў разліліся
Бясплодныя гоні пустынь.

З галечы, з руін спусташэння,
Як волат, падняўся народ —
Нястрымная воля імкнення,
Нябачаны творчы палёт!

І гэта гранітная воля
Свой гарт набыла ў барацьбе,
Дзе першая слаўная роля
Належыць, наш геній, табе.

І лепшых людзей і герояў —
Тваіх выхаванцаў, наш цвет, —
Мы дружна і з шчырай душою
Пашлем у Вярхоўны Совет.

ПАРАД

Маршалу Варашылаву

Рад за радам чоткім крокам
Вал праходзіць малайцоў.
Маршал сочыць зоркім вокам,
Аглядае моц байцоў.

За пяхотай эскадроны
Гнуць, калышуць гулкі дол.
Перад імі сам Будзённы
Праімчаўся, як арол.

Чуць хіснуўся вус наркома,
А з вачэй плыве цяпло,
Штось з былога — ім вядома —
Пэўна ў памяці ўсплыло.

Бурнай лавай мкнуць тачанкі,
Сотні танкаў, цьма гармат...
Ці гадаў, прастор Луганскі,
Ты пра гэтакі парад?

Загуло паветра звонка,
Адгукнулася зямля...
Ну, хто пойдзе ў перагонкі
З вамі, орляя сям'я?

Маршал ветла аглядае,
Ловіць звон тых галасоў,
І прамень, як дзень, гуляе
У пасме сівых валасоў.

Хіба-ж пэўным быць няможна
З сілай грознаю такой?
Маршал зорыць час трывожны,
І ў душы яго спакой.

ВОРАГ НЕ ДРЭМЛЕ

Стань, глянь на захад, паслухай:
Чуеш ты шум патайны?
Чуеш, як воража, глуха
Сунецца ценем разруха —
Постаць пажараў, вайны?

Слухай — на Ўсходзе Далёкім:
Чуеш, як вые шакал?
Злодзей разбойніцкім крокам
Лезе і навідавоку
Правіць крывавы свой шал.

Чуеш, як ляскаюць косці?
Голад вандруе ў паход.
Ліха няпрошанай госцяй.
Ходзіць, аслепшы ад злосці,
Ладзіць пусты харавод.

Чуеш ты — гар'ю дыхнула?
Бачыш ты — пыл і імжа?
Цень паўстае Калігулы,
Бой барабаннага гулу
Коціцца з-за рубяжа.

Прошласці смродныя трупы
Пошасць па свеце нясуць,
З жорсткай развагаю, тупа
Нішчаць сядзібы, халупы, —
Супраць жывых паўстаюць.

Бродзяць зладзюгі сукрыта,
Шпегі і зграі начніц,
Змовы вядуць ядавіта, —
Слінай шалёнай разліта
Злоба замежных сталіц.

Ткуць на нас ворагі сеці,
Зброю куе на нас зброд.
Цесна ім з намі на свеце:
Сонца іх нашае слепіць,
Гне іх наш росквіт, узлёт.

Падаюць гнілі падпоры —
Часы паклалі свой знак.
Чуюць пагібель пражоры:
Гаснуць іх сонца і зоры,
Тоне ў імгле іх маяк.

Станем-жа чуйна на варту
Нашай зямлі і граніц!
Стрэнем іх сталінскім гартам,
Біць будзем крэпка, упарта
Дзікіх вандалаў, начніц!

ДЗЕД І ЎНУК

Дзед Міхалка і ўнук Грыша —
Прыклад дружбы ў хаце.
Дружба ім законы піша,
Дружба грэе іх, калыша,
Ну, як тая маці.

Яны ўсюды неразлучны —
На дварэ, на печы;
Яны знойдуць момант зручны
Для гамонкі, песні гучнай
І для кожнай рэчы.

Дружба крэпкая навекі
Лучыць дзеда, ўнука;
Ды сягоння на час нейкі
Двум дружакам небяспека —
Сочыць іх разлука.

Дзед убраўся, як у свята,
І падмаладзіўся,
Боты вычысціў багата —
Гэтак ззяюць зухавата,
Што ўнук аж здзівіўся.

На дварэ-ж Мышак і Гнеды
Запрэжаны цугам.
— Ну, брат Грышка, дык я еду!..

Пазірае ўнук на дзеда,
    На старога друга.

І гаворыць дзеду Грышка:
    — Эх, дзядок, як шкода!
Табе восемдзесят з лішкам,
А мне толькі дзевяць блізка,
    Дык пазыч мне годаў.

Я таксама з усёй сілай
    Крыкнуў-бы раз-по-раз:
Родны Сталін, любы, мілы,
І ты, маршал Варашылаў! —
    Наце вам мой голас!

ЖЫВЕ РУСТАВЕЛІ

Ні буры, ні віхры, ні чорныя годы
Яго не здалелі:
У сказах-былінах, у думах народа
Жыве Руставелі.
У чыстых крыніцах натхнёнага слова,
У песеннай трэлі,
Для вечнасці, спетай баянам сурова,
Жыве Руставелі.
У ясных зарніцах пяснярскага дара,
Што ў далях ірдзелі,
У гуках дзівосных, у казачных чарах
Жыве Руставелі.
У строфах пра «Віцязя ў тыгравай скуры»,
Якіх 'шчэ не мелі,
У вобразах яркіх, ярчэй ад лазуры,
Жыве Руставелі.
У светлых імкненнях, чым сэрца людское
Гарыць і гарэла,
У шуме змагання, у цішах спакою
Жыве Руставелі.
Цудоўныя струны у Грузіі роднай
Даўно празвінелі,
Пад сонцам савецкім народам свабодным
Расцвіў Руставелі.

КОМСАМОЛЬЦАМ

Аб змене чырвонай даўно грыміць слава.
Здабыў ты законнае права,
    Атрад баявы комсамольскі, на гэта.
Вы ў першых шарэнгах са звонкаю песняй
Напорна ішлі, як прадвесне,
    На штурмы стыхіі пад сцягам Саветаў.
Крышыліся скалы пад вашым напорам,
Вы смела ўзнімаліся к зорам,
    Каб Сталінскім шляхам прабіцца ў вышыні.
Вас ведаюць тундры, тайга, Запаляр'е,
Гарачы пясок Аму-Дар'і,
    Суровы Памір, Кара-Кума пустыні.
Вас ведаюць нетры зямлі і глыб мора, —
Усюды ішлі вы ў дазоры,
    І голас ваш звонкі ўзнімаўся над долам.
І ведае вораг, ліхі чужаніца,
Як моцна стаіць на граніцы
    Адданая мужная раць комсамола.
І ўсюды, дзе толькі вас партыя звала,
Ішлі вы, як буры навала,
    З парывам юнацкім, з адважнаю воляй.

А следам за вамі пачэснай дарогай
Нязменна ішла перамога,
Як моладасць ваша, як светлая доля.
Дык з Новым-жа годам вітаю вас шчыра!
Няхай яшчэ вышай і шырай
Узносіць вас юнасць у ясныя далі,
Каб новаю сілай і новым узлётам
Была ваша справа, работа,
Каб новыя песні пра вас мы складалі.

ПАД СЦЯГАМ ЛЕНІНА — СТАЛІНА

Нас дружба народаў навекі злучыла;
У нашым еднанні мы — грозная сіла, —
Няма для яе перашкод!
Пад ленінска-сталінскім сцягам і словам
Мы сонечным шляхам, чаруючым, новым,
Ідзём несупынна ўпярод.
Хоць шлях наш і трудны, хоць ворагаў многа,
Мы скінем з дарогі астаткі гнілога —
Ці-ж ім запыніць наш паход?
Гранітную сілу куе мудры Сталін.
Дзень пройдзе — і болей іскрыстых прагалін,
Год пройдзе — і вышай узлёт!
Нас дружба народаў навекі злучыла;
У нашым еднанні мы — грозная сіла, —
Няма для яе перашкод!
Жыві-ж ты, з'еднанасць і дзень златакудры!
Жыві, правадыр наш, бясстрашны і мудры!
Жыві ты, савецкі народ!

СТАЛІН, ПАРТЫЯ І НАРОД

Цёмныя ночы, дні ліхалецця
Ткалі нам гора, бяду;
З дымам пажараў гойдаўся вецер,
Хмар наганяў грамаду.

Грозна грымелі, глуха стагналі
Горы, даліны, лясы;
Кlаліся густа засевы сталі
Ў кроплях крывавай расы...

Глянь ты на стэпы, глянь на дарогі,
Сонца і ветра спытай:
Хто сабраў сілу для перамогі?
З кім быў рабочы, ратай?

Сонца адкажа: Ленін і Сталін!
Вецер пацвердзіць: яны!
Разам з народам волю кавалі
Партыі слаўнай сыны.

* * *

Шумна праходзяць творчыя годы,
Буйна растуць гарады,
Пышна буяюць новыя ўсходы —
Ленінскі сеў малады.

Выйдзі на поле, глянь, падзівіся, —
Гмахі бязмежныя ніў,
Рэкі ў каналах дружна зліліся,
Морскі шугае разліў.

Высі надзем'я поўны гаворкі —
Песень матораў без слоў.
Гэтакіх быстрых, гэтакіх зоркіх,
Дзе яшчэ знойдзеш арлоў?

Армія наша — гордасць краіны,
Сіла надзейная, шчыт.
Партыя, ўрад наш — мы ўсе адзіны, —
Непаможны граніт.

Нам паслухмяныя рэкі і моры,
Арктыка шле нам паклон.
Свецяць над намі сонца і зоры —
Сталінскі ясны закон.

Хто-ж даў народам столькі разгону?
Хто іх у высі падняў?
Пад большэвіцкім сцягам чырвоным
Сталін нас дружбай абняў.

Сее ён, сейбіт, промені згоды,
Каб красавала зямля.
Сталіну слава! Доўгія годы
Сэрцу краіны, Крэмля!

СЛАВА ГЕРОЯМ!

Такой эпапеі, герояў такіх
Не чулі мы ў казках, у кнігах.
Совецкая ява дала чацвярых,
Што свет скалыхнулі на крыгах.

Бязлюдная пусташ, бяскрайны прастор
І дзебры ільдзістага поля,
Дзе буры жахліва вядуць разгавор,
Дзе грозна стыхія сваволіць;

Дзе жудкая цемра па месяцы тры
Вартуе глухія абшары,
Ды сполахі ў небе стаўляюць шатры
Пад громы лядовых удараў.

Ці ёсць дзе на свеце узор хоць адзін
Такое адвагі і волі —
Скарыць сваёй сіле капрызы ільдзін
І славы здабыць яшчэ болей?!

Чатыры героі дзесяткі другіх
Далі нашай слаўнай краіне,
«Таймыр» і з ім «Мурман» прыплылі ўдваіх,
А Власаў шлях значыў к ільдзіне.

Такія героі ёсць толькі у нас,
Дзе ясна акрэслены мэты...
Плеяды герояў! Вітаю я вас,
Вас, сталінскім сонцам сагрэтых!

ШЧАСЛІВЫМ ЖАНЧЫНАМ

Па-над лесам, па-над долам
Знікла мжа і цень.
Гарадам, калгасным сёлам
Свеціць ясны дзень.

Я не чую песень жалю,
Смутку дзён ліхіх,
Што ў жніво жанкі спявалі
На шнурах пустых.

Я не чую ў полі плачу
Стомленых дзяцей,
Млявых постацей не бачу
Паднявольных жней.

Паў у прошласць гнёт суровы,
Цяжкі лёс жанок.
На калгасным полі новы
Жнеі ўюць вянок.

І складаюць песні-краскі
Аб жыцці сваім,
Што праз сненне, мары, казкі
Ледзь мільгала ім.

Свецяць вочы іх, як зоры,
Радасцю гараць.

А прасторы-ж! а прасторы! —
Люба пазіраць!

Замлявае ў далях сініх
Шырыня, размах.
Свет шырока ім расчынен,
Вольны ўсюды шлях.

Па-над лесам, па-над долам
Зікла мжа і цень.
Дочкам горада і сёлаў
Свеціць новы дзень.

Прахам стаўся лёс прапалы,
Гнёт заклятых дзён.
Гераіні працы дбалай!
Вам прывет, паклон!

Ходзіць па-над нашым краем
Сонца-яснацвет.
Мы вас сёння пасылаем
У сталінскі Совет.

АЧЫСЦІЦЬ РАДЗІМУ АД ГНОЙНАЙ ЗАРАЗЫ

Легенда народа стварыла Іуду,
Як вобраз агіднае твары,
Як гнусную постаць прадажнага бруду,
Як сімвал апошняй пачвары.

Сягоння паблекла фігура Іуды
Прад бандай з трацкісцкага блока:
Такіх ліхадзеяў, такое паскуды
Яшчэ і не бачыла вока.

Іуда чысцейшы ад іх у стократы:
Павесіўся сам на асіне.
Вы-ж, смродныя трупы, а вы, зброд пракляты,
Вы чым заплацілі айчыне?

Народ вас пытае, — давайце адказы!
Яго-ж адказ толькі адзін:
Ачысціць радзіму ад гнойнай заразы
І ўбіць ёй асінавы клін.

ЧЫРВОНАЯ АРМІЯ

У бітвах, у громах навалы і бур
Узводзілі Ленін і Сталін той мур,

Што стаўся мацней і цвярдзей за алмаз,
Што Арміяй горда завецца у нас.

Чырвоная Армія — гэта скала,
Адвага герояў і зоркасць арла,

Ахова свободы, яе меч і шчыт;
Чырвоная Армія — гэта граніт,

Жалезная воля і сіла зямлі,
Дзе новае сонца і зоры ўзышлі;

Чырвоная Армія — грозны народ;
Чырвоная Армія — мужнасці ўзлёт,

Што ўзносіць у высі, якіх не знаў свет;
Чырвоная Армія — лепшы наш цвет,

Вялікага сэрца гарачая кроў
І наша бязмежная гордасць, любоў;

Чырвоная Армія — наша краса,
Для ворагаў Армія наша — граза!

Жывеце-ж, красуйцеся, сокалы, львы!
Вышэй узвівайся, наш сцяг баявы!

ПАСЛЯ ЗІМЫ

Вышла з халоднай пасцелі зямля,
    Нібы пасля цяжкай хваробы.
Поле пустое, сырая ралля —
    Ніякай украсы, аздобы.
Снегам прымяты галінкі хваін
    На ўскрайку зянелых палеткаў.
Прэлае лісце сярод раўчавін —
    Бяздушнай зімы недаедкі.
Сям-там засохлых раслін цыбуры
    Схіліліся мёртва над долам.
Ходзяць па полі сіроты-вятры,
    К зямлі прыпадаючы чолам.
Шэпчуць ёй ціха: «Не плач, не тужы —
    Мінула тваё амяртвенне!
Сонца развее дыханне імжы
    І новае вытча адзенне,
Рунню засцеле гмах шэры палёў,
    Акрые шаўкамі даліны.
Будзеш мець выгляд, зямелька, ты зноў
    Вясёлай красуні-дзяўчыны».

ЧУВАЦЬ ВЯСНА

Не сышлі яшчэ з нізіны
Роспісы зімы,
Скуты холадам даліны,
Луг ляжыць нямы.

Але зрок нябёс яснее,
Больш і больш святла,
Жыватворчая надзея
Землю абняла.

Белы пух атрэслі з шапак
Хвойнікі, ляскі,
А іх зайцішкі, як запек,
Туляць дол, пяскі.

Лашчыць сонца твар узгоркаў,
Сушыць след іх слёз,
Што струменяцца разоркай
Да знямелых лоз.

Па-над лесам ходзіць шолам —
Хмельны зоў вясны,
І разліты навакола
Жыцця мары-сны.

Весялей у вочы свету
Зорац стрэхі хат.

Эй, калгаснік, помні лета,
Варушыся, брат!

У надзем'і, як жалейка,
Сонцу ў лад і ў тон
Сыпле птушка-чарадзейка
Першых песень звон.

МАЙ

Сышлі халодныя туманы,
Заслоны шэрыя смугі,
І недалёк ён, дзень жаданы,
Сусветны госць наш дарагі.

Як пасмы золата, праменні
Бруяцца з сіняй глыбіні,
І сеюць радасць поўнай жменяй
Іх жыватворчыя агні.

У ззянні песцяцца бярозы,
Галлё спусціўшы да зямлі,
І роняць сокі — шчасця слёзы —
На заімшэлыя камлі.

Вандроўнік-вецер выганяе
На неба стадка лёгкіх хмар,
Ідзе ў абходы, аглядае
Зямлю, як дбалы гаспадар.

І ўсюды кіне сваё вока,
Шушукне штосьці хвайнякам
І падыхне, ды так глыбока,
Паблёклым травам, лазнякам.

Зямля ў надзеі ажывае,
Глядзіць красуняй маладой.

Ідзе жыццё насустрач Маю,
Ідзе вясёлай грамадой.

А разам з ім і мы ўсе чыста,
Дзятва савецкіх гор, раўнін,
Сустрэнем свята урачыста
І скажам дружна, як адзін:

«На барацьбу, народы свету!
За намі смела крок у крок:
Адна дарога ў нас і мэта —
Дзень вашай волі недалёк!»

МАЙСКАЕ СВЯТА

Па савецкіх гарадах, па сёлах
Ходзіць Май расквечаны, вясёлы,
Ходзіць смелым крокам,
Зорыць ясным вокам.

Дзе яго сустрэнуць больш пачэсна?
Дзе так радасна квітнеюць весны?
Дзе, у якім краі
Так прывольна Маю?

Не, няма другой такой краіны,
Дзе-б шырэй пралеглі пуцявіны,
Дзе-б так ветла далі
Вабілі, ласкалі!

Працярэблены шляхі, прагалы,
А па іх ідзе народ удалы,
Дружбаю з'еднаны,
Партыі адданы.

І няма імкненням перашкоды,
Славаю авеяны паходы,
Смелыя палёты
Увысь, у ясноты...

Ходзіць Май, краіну аглядае,
А байцоў чырвоных моц якая:

Першы маршал скажа —
Зломяць сілу ўражжу!

На прастор ідзе мая краіна
З песняю юначай, салаўінай.
Свеціць па старонцы
Сталінскае сонца.

Па савецкіх гарадах, па сёлах
Ходзіць Май расквечаны, вясёлы,
Ходзіць смелым крокам,
Зорыць ясным вокам.

ДЭПУТАТУ БЕЛАРУСКАГА НАРОДА

Як светлае ранне,
Абнятае сонцам,
Расходзіцца радасць
Па нашай старонцы.

І кожны ўсхвалёван,
І кожны узнят:
Ён, родны наш Сталін,
Ён — наш дэпутат!

Напоўнены сэрцы
Пачуццем высокім;
Нас гордасць шугае
Патокам глыбокім.

Шуміць наша радасць,
Як майскі парад:
Праслаўлены геній,
Ён — наш дэпутат!

Падымем-жа вышай
Чырвоныя сцягі,
Дастойнымі будзем
Вялікай увагі,

Каб Сталін любімы,
Зірнуўшы на нас,
Сказаў-бы: «Хвалю я,
Таварышы, вас!»

ДЖАМБУЛУ

Ад снежных вяршалін Каўказа, Паміра,
Як гордасць шчаслівых аулаў,
Грыміць многаструнная звонкая ліра,
Сімфонія песень Джамбула.

Дзівосныя песні яго — зараніцы,
Што ззяюць у яснай лазуры,
Што сыплюць вясёлкі, святло бліскавіцы,
Сатканыя з сонца і буры.

У іх дыша свежасць, юначая сіла,
І мудрасць у іх Казахстана,
Імклівасць патокаў, арліныя крылы
Чаруючых думак баяна.

Плывуць яго песні ад краю да краю
Натхнёна, свабодна, прачула,
Дзядулю Джамбула я шчыра вітаю,
Вітаю акына Джамбула!

Вітаю я партыю, Сталіна геній,
Што круг наш глухі разамкнулі,
Што сеюць народам для дружбы праменні,
Што нам падарылі Джамбула.

ВЫШЫНЯ БЕЗЫМЕННАЯ

Яшчэ яна ўчора была Безыменнай,
Сягоння ўвесь свет яе знае.
Для нашай Радзімы Совецкай свяшчэннай
Яна — гара наша святая.
Пачуцці і мыслі народаў свабодных
Лунаюць на Ўсходзе Далёкім,
І воінаў нашых, любімых і родных,
Вітаюць з геройствам высокім.

* * *

Жахнуў агонь бандыцкай зграі
Пад Безыменнай вышынёй.
Сляпіцай лезуць самураі
І пагражаюць нам вайной.

Ужо святая кроў праліта
Герояў, нашых вартавых.
Няхай-жа ведаюць бандыты,
Што гэта кроў падзе на іх,

Што мы па Сталінскаму слову
Усе паўстанем, як адзін,
Супроць разбойніцкае змовы
Сталіц варожых і краін.

Няхай на лбе сабе запішуць
    Майстры разбою тых сталіц:
Паломяць каркі, зубы скрышаць —
    Ім не прайсці нашых граніц!

Няхай-жа вораг тупарылы
    Запомніць раз і на ўвесь час,
Што ён, апроч свае магілы,
    Нічога больш не знойдзе ў нас.

СІЛА МАЛАДАЯ

Што ні дзень, што ні час
Наша сіла расце,
    Сіла маладая.
Хто ні гляне на нас,
Сам, як май, расцвіце,
    Юнасць прыгадае.

Як разводдзе вясной,
Як той шум баравы,
    Ідзе сіла гэта,
Бо суровай вайной
Кован дух баявы,
    Сталіным сагрэты.

Бездань сініх вышынь,
Дзікай Арктыкі лёд
    Добра нам вядомы.
Нам няма далячынь,
Нам няма перашкод,
    Нас не спыняць громы.

А дарог-жа, дарог,
Ды прасторных якіх,
    Што яснотай дышуць!
Не шкадуй толькі ног,
Сіл сваіх маладых,
    Ды ўздымай сцяг вышай!

Свет збянтэжан стары
І са страхам глухім
    На нас паглядае.
Мкне, бы камень з гары,
Нестрымана нікім,
    Сіла маладая.

Ну, ды дзе і калі,
У краіне якой
    Хто меў столькі волі?
На Савецкай зямлі
Грае бурнай ракой
    Наш разгон саколлі.

А хто зробіць замах,
Каб спыніць наш разгон
    І не даць нам ходу, —
Будзе змецен, як прах,
Будзе выкінут вон,
    Не паўстане зроду.

Што ні дзень, што ні час
Наша сіла расце,
    Сіла маладая.
Хто ні гляне на нас,
Сам, як дзень, расцвіце,
    Як усмешка мая.

Я — БАЕЦ ЧЫРВОНЫ

Шлях мой слаўны і шырокі,
Выпаў гонар мне высокі:
　　Я — баец чырвоны.
Я не знаю большай чэсці,
Як святы доўг чэсна несці —
　　Стаць на абарону;

Вартаваць свой край, граніцы,
Як вачэй сваіх зяніцы,
　　Як наш скарб бясцэнны.
Бо я знаю — землі нашы,
Горы, моры, нівы, пашы
　　Для ўсіх нас свяшчэнны.

За іх кроў бацькоў праліта.
Праз гарніла мук здабыта
　　Наша доля, воля.
Бо на гэтых землях, нівах
Мой народ жыве шчасліва,
　　Як не жыў ніколі.

І я, радасны, вясёлы,
Іду ў Армію — у школу
　　Сталінскае складкі.
Я ўсяму народу, краю
Урачыста абяцаю:
　　Для радзімы-маткі

Сіл сваіх не пашкадую,
Волю ўзброю маладую
На пачэснай варце.
Каб сам маршал Варашылаў
Мне сказаў з усмешкай мілай:
— Малайчына, браце!

У СУХМЕНЬ

Злегла воўнаю густою
Цемра ночы над зямлёю.
Цішыня. Цяплынь.
Скрозь прагалы хмар кашлатых
Зорацъ зоры, як дзяўчаты,
З цьмяных далячынь.
Лес стаіўся нерухома,
Нібы ловіць голас грому
З тых далёкіх хмар.
Дзесь гуляюць бліскавіцы,
Цемру гушкаюць зарніцы,
Родзяць слодыч мар.
І зямля заціхла нема,
У турбоце яе дрэма, —
Эх, каб дождждык ёй!
Нібы ў тон яе журботам
Пад застрэшкай, каля плоту,
Пчол гамоніць рой,
Ды так ціха, ды так глуха!
У тым гудзе чуваць скруха
Ці то жаль зямлі.
Дзесь цвіркун бесперастанку
Цягне сумную спяванку
У густым галлі,
Ды ўстрывожана пташына
Па-над рэчкай у нізіне
Свісне, бы ў кларнет.

Праплыве гук баязліва
Па-над лугам, па-над нівай
У знямелы свет,
Ды зноў ціха-ціха стане.
Ночка ў чорным сарафане
Робіць свой абход,
Расчыніўшы акяніцы
Ясным зорам і зарніцам,
Люстру ціхіх вод...
Хмары ходзяць і знікаюць,
А зарніцы ўсё бліскаюць,
Аж трасецца цьма.
А зямля глядзіць гаротна
На бясплодныя палотны —
Не, дажджу няма!

ВУСЦЯНСКІ ГРУД

Грудок удалы я сабе абраў,
І часта ў вольныя часіны
Саджуся там каля хваіны,
Гляджу ды слухаю навіны,
П'ючы мяды лясоў і пахі траў.

Не славіцца багаццем мой грудок,
Але ён просты і адкрыты,
Сіўцом, чаборыкам спавіты,
Дзе пчолкі звоняць самавіта,
Збіраючы па кропельцы мядок.

Гваздзічка белая рассыпана вакол —
Нібы махрыстыя сняжынкі
Ляглі на тонкія націнкі,
Прыгнуўшы кволыя раслінкі,
Аздобіўшы пясчаны гэты дол.

З грудка відаць прыгожы краявід,
У ткань атулены сінечы.
Унь гурт дубоў шыракаплечых —
Стаяць, нібы на нейкім вечы,
І сонейка узносяць на свой шчыт.

А там лугі па Свіслачы ляглі
З іх купамі лазы, алешын,

І астраўкі, і пустак плешы,
Дзе сіняваты шоўк развешан,
Што выткалі ім подыхі зямлі.

А па лугах паходжваюць буслы,
Сурдут надзеўшы чорнапёры;
Агледзяць ніз і касагоры,
Як землямеры-рэвізоры
Ці нейкія важнецкія паслы.

Брыльянтамі паблісквае раса —
Сляды, дзе пройдзе паляўнічы,
Шукаючы ў тым лузе дзічы.
І колькі радасці ў абліччы,
Калі ён спойме часам бекаса!

З грудка мне ўсё відаць і ўсё чутно:
І трактар дзесь з-за Балачанкі,
І гром сталёвае крыланкі,
І спеў дзявочы з Беразянкі, —
А неба ўсцяж—блакітнае акно.

З свайго-ж грудка ў засушлівыя дні
Гляджу ў акно гэта на хмары
І пападаю пад іх чары:
Вачэй не зводжу з іх гушчары,
Дзе гром грыміць і ўспыхваюць агні.

Цяпер жыву ад Вусця я ўдалі,
Сяджу між кніг, чарніл, паперы.
На думкі прыдуць лес і зверы,
Грыбы і рыба на вячэру,
Прастор і скарб калгаснае зямлі.

А з думак тых звіваецца вянок;
У ім цяплынь і голас лета,
І дол, праменнямі сагрэты,
І мары мірныя паэта —
То дар табе, Вусцянскі мой грудок!

ЧЫРВОНАСЦЯЖНАМУ КОМСАМОЛУ

Вас Ленін вялікі
Да працы заклікаў
І даў запавет:
Змагацца за волю,
За новую долю,
За новы наш свет.
Ён даў вашай сіле
Арліныя крыллі,
Адвагу вам даў,
Агонь негасімы
У сэрца закінуў
І шлях паказаў.

Прайшлі весны, прайшлі зімы —
Трудныя гады,
І раслі, мужнелі КІМ'а,
Як граніт, рады.
Гартаваў ён сілу, волю
На франтах вайны,
На совецкім вырас полі
Цвет-краса буйны.
Сталін, бацька клапатлівы,
Думкай, сэрцам з ім...
Расцвітай-жа, наша ніва,
І жыві, наш КІМ!

* * *

Краіна родная! Адна ты,
Адна ты ў свеце, як скала.
Твой чэсны сцяг высока ўзняты,
Як крыллі горнага арла.
І чуйна ты на варце міру
Стаіш, як грозны вартавы,
У бездань зрынуўшы куміра,
І не схіляеш галавы.
А час праб'е, і голас брані
Пачуеш ты каля граніц,
Твае народы ўсе паўстануць
Гразою гнеўных бліскавіц.

Праз горы і хмары,
Праз снежную муць
Арлы-комсамольцы
Высока лятуць.
Іх зоркія вочы,
Адсветы зарніц,
Глядзяць, не прапусцяць
Ліхіх чужаніц.
На варце краіны, —
На сушы, ў марах, —
Байцы-комсамольцы
У першых радах.
У працы, у бітвах
Не гнецца іх стан,
Адвагу іх, волю
Засведчыў Хасан.
Вас Ленін заклікаў,
Вас Сталін вядзе.
Такіх сакалятаў
Не знойдзеш нідзе.
Няма перашкод вам,
Няма далячынь.
Вітаем герояў,
Дачок-гераінь!

РОДНАЙ КРАІНЕ

Мы з гордасцю і радасцю глядзім
На сонечны свой шлях,
Не пройдзены ў гісторыі нікім,
Не бачаны ў вяках.

Нас Ленін вёў праз буры і агні,
Як волат і баян.
У памяці не меркнуць тыя дні,
Жыве між нас тытан!

Алмазамі, рубінамі сляды
Дарог яго гарашь.
Як радасна цябе, край малады,
Сягоння прывітаць!

Такі прастор, куды я ні зірну!
Так цвёрд і смел твой крок!
Бурліць жыццё, шуміць, як увясну
Нястрыманы паток.

Снапы твайго іскрыстага святла
Расходзяцца шырэй.
Узносіцца краіна, як скала,
Усё вышай і дужэй.

Хай свет стары вайной на нас ідзе,
Каб наш спыніць разбег, —
Спакойны мы, бо Сталін нас вядзе,
Наш геній, наш стратэг.

ПАД СТАЛІНСКІМ СОНЦАМ

Узыйдзі на гору, браце,
Глянь ва ўсе бакі —
Светла стала ў нашай хаце,
А прастор які!

Заірдзелі ў сонцы далі
Пурпурам зары,
І навек папрападалі
Панскія двары.

Зарунелі буйна нівы,
Зацвілі сады,
Поўніць гоман, спеў шчаслівы
Сёлы, гарады.

Ходзіць сіла маладая, —
Дол пад ёй дрыжыць.
Не гаруе, не гадае
Чалавек, як жыць.

Вольны ўсе яму дарогі,
Толькі йдзі ўпярод, —
Не далі таго і богі,
Што ўзяў сам народ!

Паглядзі — гараць вясёлкі,
Сыплюць бляск з Крэмля.

А герояў родзіць колькі
Новая зямля!

Людзі дружбаю абняты —
Шмат дзівосных змен!
Нам сягоння стаўся братам
Таджык і туркмен.

І ідзе гасцінна ў дзверы,
У чум, кішлак, аул,
К нам Шэўчэнка, Руставелі,
Пушкін і Джамбул.

У еднанні, дружбе, згодзе
Нацый і плямён —
Ўсе мы у адным паходзе,
Наш адзін закон.

У еднанні гэтым — сіла,
Наша моц, святло,
Рух няспынны, быстракрылы,
Ворагу на зло.

Не пазнаць зямлі сягоння!
Глыб яе і шыр
Сам адзначыў у законе
Мудры правадыр.

Сам ён, геній ясназоры,
Даў ёй ход, размах
І праз нетры, пушчы, моры
Нам праводзіць шлях.

НА НОВАЙ ЗЯМЛІ

Ляжыць шырокая дарога,
Вакол прастор, і я іду,
Іду, нясу пачуццяў многа
І ясных думак чараду.

Уздоўж дарогі чынна з краю
Слупы стаяць у два рады,
І, нібы гуслі-самаграі,
Звіняць іх струны-правады.

Куды ні гляну — шыр і воля,
Дзе лес ды неба ставяць тын,
Нідзе мяжы не згледзіш болей,
І зніклі быльнік і палын.

Цвітуць палі ў адзенні новым,
Гадуюць новыя сады,
І нават вецер з-пад дубровы
Шуміць на новыя лады.

Глядзіш — узносяцца будынкі
То з той, то з гэтай стараны,
І цешаць вочы мне навінкі,
І сэрца радуюць яны.

Унь там, высока па-над долам,
Развесіў хвост купчасты дым,

І лічыць час калгасным сёлам
Гудок напевам маладым.

Па ўзгор'ю поля, па раўніне
Паўзуць сталёвыя валы.
Вядзе іх бойкая дзяўчына
Ці комсамолец удалы.

А тут, дзе ўчора багна прэла,
Гнілі век-векам балаты,
Збажынка сёння зарунела,
І спее колас залаты.

На тых-жа багнах, дзікіх, сумных,
Разлёгся ўшыр тарфяны шчыт.
На ім стаяць, бы тыя гумны,
Грамады чорных пірамід.

Ідуць калгасныя падводы,
Дабро вязуць грузавікі, —
І дзед стары, сівабароды
Падацца хоча ў юнакі.

Шумяць па-новаму дубровы —
На край свой люба мне зірнуць.
Цябе, зямля ў адзенні новым,
Хацеў-бы к сэрцу прыгарнуць!

Сышлі навекі з доляй злою
Галеча, сціск, зямлі палон,
Бо сцяг над новаю зямлёю
Трымае Сталінскі закон.

ПАМЯЦІ В. П. ЧКАЛАВА

Сям'я арлоў асірацела —
Арла магутнага не стала.
І сэрца цісне боль знямелы:
Загінуў лепшы з лепшых — Чкалаў.

Замёр навек палёт арліны —
Арла магутнага не стала.
Лягло, як ноч, на твар краіны
Жалобы горкай пакрывала.

Яшчэ гараць, як бліскавіцы,
Сляды, дзе ён кружыў учора,
А сёння Крэмль з усёй зямліцай
Утраты цяжкай дзеліць гора.

Ды смерць бяссільна над героем —
Між намі вечна жыць ён будзе,
Як наш узлёт няспынны к зорам,
І свет героя не забудзе.

СОВЕЦКАЙ БЕЛАРУСІ

Да дваццацігоддзя

Безыменнай, безгалосай
Ты была, краіна.
Аб тваім гаротным лёсе
Вецер песні ў свет разносіў,
Плачучы пад тынам.

Люд твой бедны, занядбаны
Жыў у вузкіх межах,
Век галодны, абарваны,
Сеяў, жаў, касіў на пана,
Сошкай дол мярэжыў.

У сырых, куравых хатах,
Пад шум, дым лучыны,
Плёў ён лапці, світку латаў,
Праклінаў адвечных катаў,
Баяў сказ-быліны.

Неадступна, пільна, строга
Ліха вартавала,
Ды аднюю з ім дарогай
З клункам, з торбаю убогай
У свет вандравала.

Калыхала яго дзетак
Тое ліха-гора,

Ды з палетка на палетак
Слёзы несла шчодра гэтак,
    Як пясок у мора.

Не краналі бога слёзы,
    Іх не чула неба.
Гнуўся люд твой, нібы лозы,
Жыў пад страхам, пад пагрозай
    Не мець куска хлеба.

* * *

Ты кроўю паліта, зямелька, багата.
І пан тут таптаўся, і кайзер праклятв.

У бляску пажараў знікалі сялібы.
Цябе асудзіла звяр'ё на пагібель.

Ішлі генералы, паўзлі атаманы,
На вольныя гоні кавалі кайданы.

І розная нечысць брыла ўслед за імі,
Ды труп старой гнілі ніхто не падыме.

Паўсталі народы рэспублік савецкіх —
З Украіны светлай і з шахтаў данецкіх,

І з Волгі, і з Дона, і з Камы, з Урала
Магутная сіла народа паўстала.

Армяне, грузіны, башкіры, татары,
Казахі, кіргізы, як грозныя хмары,

На ворагаў лютых абрушылі сілу
І злых акупантаў дашчэнту скрышылі.

І вольнай дзяржавай, краіна, ты стала
І слаўнай работы зрабіла нямала.

Усюды дарогі пралеглі, як стужкі,
І ходзяць машыны, сталёвыя служкі,

І пожні, і нівы цвітуць на балоце,
І выраслі людзі на новай рабоце.

Квітнее культура, красуюцца школы,
І песні спявае народ твой вясёлы.

На нашых заводах, на полі калгасным
Адсвечвае розум сталінскі ясны.

Настаўніку-бацьку, народам-ваякам
Ад сэрца прыносім вялікае дзякуй!

* * *

Ходзіць гоман з хаты ў хату
З радаснай навінай:
Год святкуе свой дваццаты
Вольная краіна!

Разагнула стан дзявочы
Беларусь магутна,
Пахаваўшы лёс сірочы,
Панскі гнёт атрутны.

Збеглі з твару яе цені,
А ў вачах-аконцах
І іскрыцца, і струменіць
Сталінскае сонца.

У вянку калоссяў спелых
З жыта і пшаніцы
Яна побач з вамі села,
Родныя сястрыцы,

Што адзінаццаццю зорак
Свеціце на свеце
У світанне, адвячорак,
Новай зямлі дзеці!

Свет расчынен вам прасторны,
Зняты ўсе парогі,
Каб праклaсці шлях свой торны
Сталінскай дарогі.

Дык ідзі-ж, мая краіна,
Гулкай, светлай хваляй,
Узнімайся ў верхавіны
Яшчэ вышай, далей.

З новым шчасцем, з новым годам,
Родны край Советаў!
Слава ўсім тваім народам,
Дружбаю сагрэтым!

XVIII З'ЕЗДУ ПАРТЫІ

На вежах крэмлёўскіх
Высока ў прасторы,
Як водблеск жывой глыбіні,
Гарaць непагасла,
Як вечныя зоры,
Вялікае праўды агні.

Над стромкасцю вежаў
Лунае шчасліва
Пачуццяў і мысляў вянок,
Сабраны любоўна,
Завіты зычліва
Рукамі мужчын і жанок.

І сэрцы, і воля,
І думы народа
Злучыліся ў плыні адной,
Як хвалі патокаў,
Як шумныя воды,
Дзе сонца гуляе вясной.

Прыхілены чуйна
І слух наш, і вочы,
І мыслямі ўсе мы ў Крэмлі,
І слухаем словы,
Як голас прарочы,
Як мудрую праўду зямлі.

І бачым аблічча,
І бачым мы постаць
Настаўніка, друга свайго,
І чуем, як льецца
Так мудра, так проста,
Так ясна гаворка яго.

Сям'ю баявую,
Сяброў перамогі,
Заклікаў на сход правадыр,
Каб разам адзначыць
Шляхі і дарогі,
І новыя далі і шыр;

Каб вышай узвесці
Краіну Советаў,
Умножыць яе добрабыт;
Каб грозною сілай
Над стомленым светам
У сонцы ірдзеўся наш шчыт.

Няхай вар'яцеюць
Начніцы ў бяссіллі,
Як совы ў збуцвелым камлі:
Магутна над мрокам
Разгорнуты крыллі
Вялікай Совецкай зямлі.

Вядзі-ж нас наперад
У ясныя далі,
Акрэсліўшы новы размах.
Мы разам з табою,
Любімы наш Сталін, —
Адзін у нас з партыяй шлях!

ДЗЕД-ГОСЦЬ

Ходзіць дзед белабароды
Полем, лесам, пералескам,
Засцілае рэчкі лёдам,
Брыльянцістым снежным блескам

Сыпле іней на бярозы,
Туліць дрэвы лёгкім пухам,
Крые руні, травы, лозы
Белай воўнаю-кажухам.

Дзеда ўсюды носяць ногі,
І к нам прыдзе на хвілінку
Адпачыць крыху з дарогі,
Важна сеўшы на ялінку.

А ялінка!.. Чаго толькі
На яе няма галінках!
Свецяць зоркі і вясёлкі
У бліскучых павуцінках.

Тут лісічка, зайчык, мышкі,
Рыбкі, буслік доўгавязы.
А як ззяюць на ёй шышкі,
Нібы ў іх гараць алмазы!

Каля ёлкі карагоды,
Песні, гутарка жывая...

А той дзед белабароды
Толькі ў вусы смех пускае.

Дык рассунем кола шырай,
Патанцуем на памосце,
Песняй звонкай, песняй шчырай
Прывітаем дзеда-госця.

БАЯНУ-КАБЗАРУ

У тваіх вачах,
Двух глыбозных, як неба, крыніцах,
Я чытаю шлях,
Багатырскі ўзмах
У вышыні, дзе свецяць дзянніцы.

Ты прайшоў яго,
Як асілак-змагар непахісны,
І агню твайго
Не згасіў ніхто, —
Прахам паў твой тыран ненавісны.

І расце адзін
Пустазёл на магіле тырана.
Пра яго ўспамін —
Горкі дым, палын
І страхоцце пустога кургана.

А ты жыў, кабзар,
І жывуць твае песні на свеце.
І табе, пясняр,
Зносяць песень дар
Твае вольныя ўнукі і дзеці.

І прыносяць іх
Усе народы Совецкай краіны,

Што з крыніц тваіх
Пілі ў цяжкі міг,
Як блукалі вякі без пуціны.

Наш прастор-абшар
Ззяе сёння, як золак у сонцы,
І баян-кабзар
Свой разносіць дар
Па ўсёй чыста Совецкай старонцы.

У тваіх вачах,
Двух глыбозных, як мора, крыніцах,
Я чытаю шлях
І арліны ўзмах
У прастор, дзе гараць зараніцы.

КЛЯТВА

Прад народам і радзімай
Клятвай вернай, нерушымай
 Паклянуся я.

Сцерагчы маю краіну,
Як мой скарб святы, адзіны,
 Паклянуся я.

Вартаваць яе граніцы,
Як вачэй сваіх зяніцы,
 Паклянуся я.

Для яе спакою, волі
Не жалець сябе ніколі
 Паклянуся я.

Для яе красы і славы
Чэсна ў бой ісці крывавы
 Паклянуся я.

Хто і дзе-б ні быў злы вораг,
Біць яго на сушы, моры
 Паклянуся я.

І захоўваць тайну свята
Ад людзей ліхіх, зацятых
 Паклянуся я.

Быць заўсёды беззаганным,
Доўг свой помніць пастаянна
Паклянуся я.

Клятву споўніць нерушыма
Перад Сталіным, радзімай
Прысягаю я.

НАПЕРАД

Багаты і прасторны,
Магутны, непакорны
　　Зямлі совецкай гмах.
Ад мора і да мора
Праз долы, стэпы, горы
　　Ірдзее новы шлях.

　　　Наперад — к дзянніцам
　　　Палёт быстракрылы!
　　　Вартуе граніцы
　　　Надзейная сіла!

Ад захаду і ўсходу
Шчаслівыя народы
　　Зліліся ў адзін вір.
Вядзе іх к сонцу ў далі
Рука цвярдзей ад сталі —
　　Бясстрашны правадыр.

　　　Наперад — к дзянніцам
　　　Палёт быстракрылы!
　　　Вартуе граніцы
　　　Надзейная сіла!

Паводкай веснавою,
Паходкай маладою
　　Імклівіць вольны люд,

Змятаючы з дарогі
Вякоў старых парогі,
Старых законаў чмут.

Наперад — к дзянніцам
Палёт быстракрылы!
Вартуе граніцы
Надзейная сіла!

У сонечным прадвесні
Звіняць, як срэбра, песні
Па сёлах, гарадах.
Совецкая краіна!
Магутна ты, адзіна,
І смелы твой размах!

Наперад — к дзянніцам
Палёт быстракрылы!
Вартуе граніцы
Надзейная сіла!

Мы Арміі Чырвонай
Сталёвых батальёнаў
Адважныя сыны.
Наш зрок — узлёт зарніцы,
Удар наш — бліскавіцы,
Наш голас — перуны.

Наперад, краіна!
Наперад, народы!
Узмахам арліным
Няма перашкоды.

ПРЫВІТАННЕ МАСКВЕ

На ўсход, у Крэмль, у новы свет,
Раскрыўшы аканіцы,
Мы шлем табе, Масква, прывет
З заходняе граніцы.

Ты — сцяг нашай сілы,
Ты — волі прастор,
Палёт быстракрылы
Да сонца і зор.

Ад гарадоў, калгасных ніў,
Ад кожнае святліцы
Прымі, Масква, сардэц парыў,
Як шум жывой крыніцы.

Ты — сцяг нашай сілы,
Ты — дружбы прастор,
Палёт быстракрылы
Да сонца і зор.

Агнямтваім, што над Крэмлём
Гарачь, як зараніцы,
Вянкі багатыя саўём
Мы з жыта і пшаніцы.

Ты — сцяг нашай сілы,
Ты — славы прастор,

Палёт быстракрылы
Да сонца і зор.

Агні твае плывуць у свет,
Няма для іх граніцы;
Гарaць яны, як яснацвет,
Як светлыя дзянніцы.

Ты — сцяг нашай сілы,
Ты — шчасця прастор,
Палёт быстракрылы
Да сонца і зор.

Жыві, Масква — на ўвесь сусвет
Струмень святла крыніцы!
Мы шлем табе, сястра, прывет
Ад роднае сястрыцы.

Ты — сцяг нашай сілы,
Ты — праўды прастор,
Палёт быстракрылы
Да сонца і зор.

МОЙ ДОМ

Між ніў дарожкаю сляпою
Іду я мернаю ступою
І разглядаюся кругом.
Пад ясна-сіняю страхою
Чыеюсь дбалаю рукою
Збудован мне прасторны дом.

Утульна ў ім, дабра ў ім поўна,
І ўсюды мудрасці бязмоўнай
Відна спрадвечная пячаць.
На ветравеях, нібы воўна,
Плывуць хмурынкі так чароўна.
Чаго плывуць? Куды? — Маўчаць.

Унь там рачулка срэбрам літым
Бяжыць па жолабе размытым
І цэлы свет жыцця нясе,
А луг зялёным аксамітам,
Вянкамі кветак апавіты,
Разлёгся ў роскашы-красе.

Дубы, сябры мае самоты,
У высі неба мкнуць узлёты,
Сукі раскінуўшы вакол.
А колькі згоды і пяшчоты
У тых пясках, што пазалотай
Ускрай баркоў ляглі на дол!

Як многа волі і разгону!
Як многа песень, шуму, звону,
   Дзе ні паслухай, ні зірні!
Свае тут звычаі, законы,
У кожнай песні свае тоны
   І свой адбітак глыбіні.

Іду я, дом свой аглядаю,
Ды сам з сабою разважаю,
   А на душы такі спакой!
І песня нейкая жывая
У дружны тон адзін спявае
   І з гэтым небам і зямлёй.

ПАМЯЦІ
П. ОСІПЕНКА І А. СЕРОВА

Журбою заслаўся наш радасны дзень,
Паў смутак на сэрца краіны:
Жыцця маладога пагаснуў прамень —
Не стала Серова, Паліны!
Я слоў не знаходжу, каб выказаць жаль
І вострую горач утраты.
Ужо не сустрэне надземная даль
Арліных іх крылляў разнятых.
Не ўчуюць раўніны і выступы гор
Іх звонкую трэль перамогі,
Што край падымала далёка ў прастор
І новыя ткала дарогі.
Любімцы народа, героі вышынь
Не ведаюць страху ніколі,
І вышай ды вышай у ясную сінь
Імклівіць палёт іх саколлі.
Сляды агнявыя іх слаўных дарог
Што здолее ў свеце зацерці?
Вясёлкаю вечнай шлях іхні пралёг,
Няма забыцця ім і смерці!

НА ЎСХОДЗЕ СОНЦА

Выплывае круг агністы
З груды мутных хмар.
Па-над рэчкай дуб вячысты
Не схісне ніводным лістам
І стаіць, як цар.

На яго шацёр-карону
Пурпур лёг зары.
У прасветы хмар заслоны
Сыпле сонца стрэл мільёны, —
Шле зямлі дары.

Над нізінай нерухомы
Звіс, як дым, туман,
Цераз нетры, бураломы
Сцеле белыя паромы
З лугу да палян.

Звонка граюць струны цішы
На ўсе галасы.
Дрэмле ветрык і на ўзвышшы
Нават кветкі не калыша,
Не страсе расы.

Дзень свой рэй вядзе ў калгасе, —
Ґоман, скрып і грук.

Дзесь у лесе на папасе
Забалбоча штось не ў часе
Чуткі цецярук.

А над хатай дым бялявы
Выгнуўся дугой,
Не йдзе ўгору, кучаравы,
А наніз, на дол, на травы
Нікне галавой.

Парна зранку. Муць разліта,
Нібы сум павіс.
Даль у сінеч апавіта.
«Будзе дождждык, — шэпча жыта, —
Дым пайшоў наніз».

Вокладка зборніка вершаў «Пад Сталінскім сонцам». 1940 г.

ПІОНЕРСКАЯ ПЕСНЯ

Мы — дзятва зямлі шчаслівай,
Мы — народ вясёлы,
Гаманлівы
Ды імклівы,
Нам расчынены зычліва
Сталінскія школы.
А ты толькі ведай-знай:
Болей ведаў набывай!

Нам дарогі ўсе адкрыты,
Наш прастор бясконцы,
Апавіты
Ў аксаміты
Ды вясёлкамі умыты,
Разасланы ў сонцы.
А ты толькі ведай-знай:
З краю ў край па іх ступай!

Усюды нам даюць з ахвотай
У жыццё пуцёўкі:
Будзь пілотам,
З самалётам,
Як арол, у небе лётай,
Камандзір будзь лоўкі...
Адно толькі ведай-знай:
Сцеражы совецкі край!

Піонерскай клятвы словы
Мы не забываем:
За свет новы
Мы гатовы
І на бой пайсці суровы
Супроць чорнай зграі.
Піонер, ты будзь гатоў
Падтрымаць сваіх братоў!

ЛЕТАМ

Ну-ж, і волі, волі
У гаі за вёскай!
А цяплынь, цяплынь!
Весела на полі,
Слаўна пад бярозкай,
Хоць ты сядзь-спачынь.

Палюбуйся толькі:
Травы — што не збрысці,
Кветак — не злічыць!
Гойдаюцца голькі,
А на гольках лісце
Сонцамі блішчыць.

Пчолкі, матылёчкі,
Як сняжынкі тыя,
Мільгацяць вакол.
Жоўтыя пясочкі —
Крупкі залатыя,
Хоць бяры ў прыпол!

Ды хіба ты ўседзіш
У такой раскошы,
Сярод кветак, траў?
Што там згледзеў Федзя?
Што знайшоў Цімоша
І Дружка пазваў?

І ўсе яны трое
Збіліся маўкліва
Шчыльненька ў гурток.
«Ну, што там такое?
Ну, што там за дзіва?» —
Думае Дружок.

Нават Коля з сеткай
Стаў, нібы на варту,
І глядзіць на іх.
А лявей над кветкай
Прысядае Марта,
Шчаслівей за ўсіх.

Між двух дрэў сястрычка
Брацікa за ручку
З кошыкам вядзе.
Мусіць, у сунічкі,
Унь у тыя лучкі,
Брат з сястрой ідзе.

Добра Янку ў гаі,
Люба на паходзе
Пагуляць з кашом.
Толькі вось не знаю,
Куды то Валодзя
Рушыў з малышом.

А малыш на плечы
Сеў, ды так забаўна,
І глядзіць арлом.
Добры дзень і вечар
Нашым дзецям слаўным —
Цешцеся жыццём!

ДРОНІК

Гора-ліха па лесе брыло
У нядобрай прыгодзе:
Моцна дроздзіку нехта крыло
Пакалечыў, пашкодзіў.

І не можа цяпер, небарак,
На галінку ўзляцеці.
Хіба можна яго кінуць так
Марна гінуць на свеце?

Зловіць воўк яго, цапне лісок
Ці сабака злы гончы.
Ён забіўся ў густы верасок,
Каб жыццё там закончыць.

Шкода стала Міхасю да слёз,
Чуць над ім не заплакаў.
З лесу дроздзіка ў хату прынёс —
Палячыць небараку.

Пасадзіў у пачэсны куток
На шырокім услоне.
«Ты не бойся, мой дроздзік-браток!»
І назваў яго «Дронік».

І хадзіў і лячыў ён яго,
Даглядаў, ну, як брата;

Ягад, хлеба яму і ўсяго
Зносіў шчодра, багата.

Нават хатку зрабіў ён яму
З вераска, голек, моху.
Але Дронік памёр пад зіму.
Бедаваў Міхась, вохаў.

Збудаваў ён з фанеры труну
І злажыў яму вершы:
«Бедны Дронік навекі заснуў.
Спі, без часу памершы!»

І насыпаў курган пад акном,
Напісаў яшчэ гэтак:
«Спачывай-жа спакойным тут сном
У садку сярод кветак».

НЕ ТУЖЫ

Сыну

Ты не тужы — мінецца восень,
Імжа рассеецца, як дым,
І усміхнецца неба просінь
У ясным сонцы веснавым.
Зноў зацвітуць лугі, даліны,
І атрасуць свой сон лясы
І ў гоман радасны птушыны
Свае далучаць галасы.
Адзенуць новую адзежу
Дубы, сталёвыя камлі,
А хмаркі неба замярэжаць,
Усплыўшы ціха з-за зямлі.
Клубочкі іх збяруцца ў хмару,
Над полем спусцяць свой парам,
І па нябеснаму абшару
Абход свой зробіць першы гром.
З табой і мы ў свае абходы
На рэчку пойдзем, пад дубы,
Або пад добрую пагоду
Цішком пацісне́м у грыбы.

Чаго мы толькі не сустрэнем!
Якіх не ўчуем галасоў
У лесным звонкім сутарэнні
Між пышных хвой і верасоў!
Агледзім там барок знаёмы
І не мінём сваіх лужкоў;
І мы, вясёлыя, дадому
Прыцягнем кош баравікоў.

У ЛЕТНІ АДПАЧЫНАК

На століку маім ляжаць паперы,
Чарнільніца, як мачыха, стаіць...
А мне так хочацца зірнуць за дзверы,
На двор пайсці ды неба даль праверыць,
Агледзець хмар караланую ніць.

Люблю я іх, люблю іх узнікненне
І вольны рух па сонечным шляху,
Іх шпаркі рост, купчастае адзенне,
Люблю глядзець, як неба сутарэнне
Узносіць іх кудлатую страху.

Чарнільніца мая глядзіць з дакорам
І думае, напэўна: — Ох, гультай!
А я тады адказваю з пакорай:
«Я толькі пакурыць, вярнуся скора,
Хвіліначчку, галубка, пачакай!»

І я за дзверы шусь! — і я на волі.
Такі табе навокала прастор!
Кучматы лес, утульны луг і поле...
Гляджу, што дзеецца ў блакітным доле,
І бачу — хмара ціснецца на бор.

Іду ў лясок сачыць за хмарай гэтай.
Між сосен двух калышацца гамак.
І чую я — гром глуха грымнуў дзе-та.
Я ў гамаку, — п'ю чары, слодыч лета,
Чарнільніца-ж мне кажа там: — Лайдак!

* * *

Гусцее над стомленым светам імгла,
І тленню старэчаю вее.
Адна толькі наша краіна-скала
У іскрах світання ірдзее.

У ясныя далі сталёвай рукой
Вядзе яе сталінскі геній,
Праз буры народам прыносіць спакой
І новага свету праменні.

* * *

Крывавай пенай плешча мора,
Зямля палошчацца ў агні,
І толькі нам ты, ясназоры,
Разумнай працы дарыш дні.

Няхай-жа дзень наш златакудры
Атуліць землю з краю ў край.
Жыві шчасліва, Сталін мудры,
І ясным сонцам людзям ззяй!

СВАЙМУ НАРОДУ

На прастор, на шырокі разлог
Выхадзі, мой народ, грамадою, —
Сотні новых і ясных дарог
Рассцілае жыццё прад табою!

Новай доляй ўзыходзіць зара,
Будзеш жыць ты без панскай апекі:
Адышла, адцвіла іх пара,
І панам не вярнуцца навекі.

Паглядзі, як прасторна наўкруг,
Як прыціхлі палацы, касцёлы!
Тваё ўсё: гэта поле і луг,
У палацах будуй сабе школы.

Ідзі-ж смела і ясна ўпярод
Разам з намі дарогай адзінай:
Мудры Сталін вядзе свой народ
Самай вернай і простай пуцінай.

На прастор, на шырокі разлог
Выхадзі, мой народ, грамадою, —
Многа новых, шчаслівых дарог
Рассцілае жыццё прад табою!

ВОЛЬНАМУ НАРОДУ

Спета бясслаўна панская песня.
Кончана з панам, пан не ўваскрэсне,
У край наш не знойдзе дарог.
Вольным народам сталі вы сёння.
Вашы ўсе пожні, вашы ўсе гоні,
І шлях вам, як сонца, пралёг.

Дружна-ж да працы, творчая воля,
Вольная сіла, ясная доля,
І новыя песні складай!
Многа работы, многа разгону.
Гэй-жа, наперад, люд вызвалёны,
Наперад, Совецкі мой край!

* * *

Гудзе зямля, дрыжаць лясы,
Гамоняць гулка далі,
І поўняць неба галасы
Крылатай, звонкай сталі.
Грыміць, шуміць, як ураган,
Зямлі раскутай сіла.
Акрыла ноч варожы стан
І дзверы зачыніла.
Звініць прастор і гнецца дол —
Грукочуць танкаў лавы.
У прах упаў навек арол
І дзюб свой сцяў крывавы.
Няма граніц, няма паноў —
Сышло іх панаванне:
Збуцвеўшы лад былых вякоў
З магілы не паўстане.
Над стомленай краінай сцяг
Агнём Крэмля палае,
Струменіць бляск на родны гмах
Дзянніца маладая.
Імкнуць палкі, ідуць байцы
Чырвонай слаўнай раці,

Свабоду, мір, як іх ганцы,
    Прыносяць кожнай хаце.
Шчаслівы люд глядзіць услед
    Байцам дзівоснай складкі:
Такіх байцоў не бачыў свет!
    І плешча ім у ладкі.

РАДАСНАЯ СУСТРЭЧА

Нявесела ў хаце,
Трывожна ў сяле.
Ні хлеба, ні солі
Няма на стале.

І татку забралі
У войска паны,
А дзеці — іх трое —
Пры матцы адны.

І што цяпер будзе?
Гадае Пятрок.
Яму-ж ужо стукнуў
Дзевяты гадок.

Пара-б і вучыцца,
Дык школы няма,
І панскія школы
Не вучаць дарма.

Няма ў што адзецца,
Плаціць няма чым.
І кружацца мыслі,
Як мухі, над ім.

А гляне на ногі
Пятрок на свае —
І лыка на лапці
І то нестае.

Надраў-бы, каб можна,
Лазовай кары —
Лясы-ж і балоты
У панскім двары.

А бацька ваюе...
За што? За каго?
Ці ўбачыць жывога
Ён татку свайго?

На сэрца кладзецца
Дум горкіх цяжар.
Але ён у хаце
Адзін гаспадар.

* * *

З вайны ідуць весці
Панам не пад густ.
І Бэк і Рыдз-Смiглы
Пашыліся ў куст.

Пабег пан Масціцкі,
Складкоўскі-Славой
За ім пакаціўся,
Як голы навой.

Забегала панства,
Графы і князі, —
Адно толькі чуеш
Каманду: «Вязі!»

Бягуць, уцякаюць,
Аж пяты бразджаць.
І рушыла раптам
Чырвоная раць!

Сталёвая лава,
Як гром, ураган —

За танкамі танкі,
Бы хмар караван.

Імкнуць, як разводдзе,
Як морскі прыбой.
Змятаюць вяльможных
Совецкай мятлой.

Народ высыпае
З пагорбленых хат:
— Ох, сіла-ж якая!
— Ох, колькі-ж гармат!

Рабочыя рукі
Кавалі яе
Для яснае долі,
Для волі свае.

І гэтую волю
Прыносіць сюды
На сцягах совецкіх
Танкіст малады.

Выходзіць насустрач
Дзяўчат чарада.
Байцы і сяляне —
Адна грамада.

Пятрок пазірае,
Не верыць вачам.
Байцы, камандзіры!
Вы родныя нам!

Глядзіць, з-за узгорка —
І хто-ж гэты хват? —
Ідзе басаногі
Ваяка-салдат.

А боты ўрачыста
Нясе на плячах.
Шынелька —жаль глянуць,
Кіёк у руках.

Бліжэй падыходзіць,
Гукае здалёк:
— Збавіцелям слава!..
Дзень добры, сынок!

— То-ж бацька мой, татка! —
Як крыкне Пятрук.
І сына цалуе
Ваяка Паўлюк.

— Даволі пакуты!
Згінь, панская мразь! —
І канфедэратку
Ён вобземлю — бразь!

НАД СВІСЛАЧЧУ

Растрэслі адзенне лясы,
Даўно адцвілі верасы,
І травы павялі.
Глядзяць сіратою лугі,
Пажоўклі, аселі стагі,
Да долу прыпалі.
Разліта сумоты пячаць,
І кроплі імжакі блішчаць,
Як слёзы на вецці.
І я мімаволі не раз
У восенскі спознены час
Успомню аб леце.
У мыслях лячу я туды,
Дзе сонца, лясы і груды
З дубамі, з травою.
І, нібы чаруючы сон,
Малюнкаў і песень шум-звон
Плывуць нада мною.

Усходзіць сонца з-за Блужскага бору
І сцеле на ўзгоркі парчу залатую,
Развешвае чырвань на хвою вунь тую,
Што туліць, як маці, сям'ю маладую
Хваінак, паросшых па касагору.

Ружовыя хмаркі згортваюць шоўкі, —
Відаць, каб на сонцы яны не злінялі, —

А росы на травах блішчаць, бы каралі.
Спакой урачысты захоўваюць далі,
Птушыныя ловяць песні-размоўкі.

Як слаўна, як хораша ў летняе ранне,
Калі атрасаюць сон ціхія гоні,
Дзе жыта пачціва калосікі клоніць,
А дымка туману кладзецца на тоні,
І луг ажывае у поўным убранні!

Выходжу на луг, на Свіслач шыбую —
Ды з вудамі, з хлебам, з чарвямі і босы.
Мне ногі змываюць крыштальныя росы.
Я моўчкі вітаю дзень многагалосы,
Дубоў грамаду, красу лугавую.

І многа-ж іх тут! І усе, як магнаты, —
Глядзяць станавіта, важнецкага роду,
І кожны захоўвае чын свой і моду:
Адзін, дупляваты, плашч звесіў на воду,
Другі, як тогу, разгортвае шаты.

А той, небарака, век дажывае:
Стаіць палыселы, няма на ім кроны;
Самотны, журботны і ўвесь задумлёны.
Ляцяць к яму нанач у госці вароны,
Бусліца-ўдава падчас завітае.

Мне сумна стане, і я неўзаметкі
Гадаю аб лёсе стварэння жывога:
Як доўга працягне ён, гэты нябога,
І мне засталося самому як многа
Таптаць гэты дол, лясы і палеткі?

Гляджу я на іх, нібы на знаёмых,
Ды далей мкну хутка па мяккаму груду.
Прыходжу на Свіслач, раскручваю вуду
На злосць і на зайздрасць рыбацкаму люду —
Рыбак рыбака не любіць, вядома.

А Свіслач жыве, бяжыць неўгамонна,
Разлёгшыся ў травах, у выспах пясчаных.
А колер — то цёмны, то светла-румяны —
Ад яснага неба, ад чыстай паляны,
Ад дрэў і кустоў, ад ценяў бяздонных.

Насупраць — Кручок, куток маляўнічы,
Там буйна буяюць кусты зеляніны
Абапал заглухлай старой азярыны,
Дзе раніцай голас звініць салаўіны,
Дзе многа звяркоў і рознае дзічы.

Мне ўсё тут знаёма: і Балачанка, —
Яна тут у Свіслач якраз упадае, —
І зарасляў-хмызу града маладая,
І блужскае поле, і пустка глухая,
І тыя груды, і тая палянка.

Я чую — з Вусця даносяцца гукі,
Пявун даспявае, адлічыць часінкі,
І смех бестурботны дзятвы ля адрынкі,
І крык распачлівы плаксівай дзяўчынкі,
Рып студні, сякеры мерныя стукі.

Успомню любоўна убогія хаткі,
І груд мой вусцянскі, і бераг зялёны,
Дзе гнуткія лозы б'юць рэчцы паклоны.
Я знаю вусцянцаў і ўсе іх імёны —
Язэп Рамашэўскі, Жук і тры Дзя́ткі.

Ды Вусце сягоння глухне, нямее,
Змаўкае і голас у ім чалавечы —
Нясуць маё Вусце шырокія плечы.
Стаяць недаўменна адны толькі печы,
І клён каля плоту асірацее.

Ну, што-ж? Бывайце! — скажу я зычліва. —
Будуйцеся ў вёсцы на новай мясціне
У дружнай і шчырай калгаснай сябрыне.

Хай добрая доля вас не пакіне:
Багата жывіце вы і шчасліва!

Праз купы раслінак сыплюцца стрэлы —
Паказвае сонца свой воблік адкрыты
Ды сее брыльянты на луг, аксаміты
Травы прыбярэжнай, як рунь сакавітай,
І на паплавок мой хітра прысела.

Гарыць і дрыжыць вясёлка-іскрынка,
Агні незлічоныя раптам заззялі.
Грымяць жывым срэбрам на Свіслачы хвалі.
Аір і чароты страсаюць каралі —
У воду роняць расу за расінкай.

Я дбала гляджу, сачу ўсё за вудай.
Не чую, як сядзе і тнє камар вушы.
Чакаю — вось клюне штось з воднае глушы
І на паплаўку маім сонца патушыць, —
І з поўнай пайду рыбацкай пасудай.

Злаўлю, не злаўлю, ды я не сярдую.
Я рады дню, сонцу, прасторнаму лугу,
Ружоваму небу і ветрыку-другу,
Што ходзіць, як сонца па вечнаму кругу,
Ды хмару прыгоніць нам дажджавую.

Я рады лету і людзям калгасным,
Прыгожству і чарам мне родных мясцінак
І тысячам кветак, мільёнам былінак,
Што нам аздабляюць жыццё, адпачынак.
Няхай-жа ім вечна дзень свеціць ясны!

ДА ЗБРОІ ЗА ВОЛЮ!

Ачніцеся, людзі, ад доўгага сну,
Зніміце павязку з вачэй.
Даволі цярпець вам няпраўду, ману,
Паіць сваёй кроўю чарвей!
Даволі насіць вам на целе сваім
Крывавыя язвіны скул,
Ускіньце плячамі, развейце, як дым,
Малых і вялікіх акул.
Скідайце скрыпучы, іржавы ланцуг,
Праклящце і кару вякоў!
Даволі вам гнуцца у постаці слуг
Для прагных сваіх павукоў.
Вас кінулі ў бездань знішчэння, пакут
Насільнікі вашы, лгуны,
Каяндры і эркі. Няхай-жа свой бруд
Зальюць сваёй кроўю яны.
Дык смела-ж наперад — у грозны паход!
Свабода к вам стукае ў дом.
Да зброі за волю, фінляндскі народ,
І кінь ім на голавы гром!

СЛАВА АРМІІ ЧЫРВОНАЙ

Пазірае ноч у вокны
Мутным вокам мжы,
Ды ўсё булькаюць маркотна
Кроплі ў капяжы.

Можа часам закалыша
Мяне шэпат-звон.
Я не сплю. Навокал ціша.
Не прыходзіць сон.

Думкі-ж мкнуцца ў свет шырокі—
Шмат для іх пуцін.
І я ўспомню край далёкі,
Дзе мой брат і сын;

Край суровы і пануры
Між азёр і скал,
Дзе грыміць не голас буры,
А гарматны шквал.

Паўстаюць малюнкі, з'явы,
Водгулле вайны.
І байцы — мае дзяржавы
Верныя сыны, —

Як жывыя, прада мною
Ўстануць у вачах.

Чую сэрцам і душою,
Як цяжкі іх шлях,

Дзе на кожным кроку здрада,
Безліч скрытых мін,
Дзе лавушкі і засады
Ставіць белафін.

Ды ніпто спыніць не можа
Вольнай сілы рух, —
Гнецца, рвецца стан варожы
І яго ланцуг.

Па крывых дарогах, сцежках
І па схілах гор
Зззяе сонечнай усмешкай
Жар армейскіх зор.

Ідуць смела і сурова
Пад напеў пургі,
І законы праўды новай
Нясуць іх сцягі.

Гэта праўда — дружба, згода,
Творчай працы шыр,
Разняволеных народаў
Непарушны мір.

Пад магутнай абаронай
Гляне сонца й там.
Слава Арміі Чырвонай
І яе сынам!

ПРАВАДЫРУ І НАСТАЎНІКУ

Ад чыстага сэрца, проста і шчыра,
Як просты і ты, правадыр,
Цябе славіць песняй звонкая ліра,
Як сейбіта праўды, дружбы і міру,
Зямлі разняволенай шыр.

Паэты, ашугі з гор Дагестана,
Далін і стэпоў песняры
Вітаюць, як друга, згодна, аддана
Цябе, правадыр наш, словам баяна,
На струнах зурны і дамбры.

Жывыя пачуцці, думы і сказы
Прыносіць народ табе ў дар,
А новае мора сыпле алмазы,
Дзе сонца гуляе з хвалямі разам
І тушыць увечар свой жар.

На Арктыцы дзікай, холадам скутай,
На гонях, дзе нівы шумяць,
На краі нядаўніх здзекаў, пакуты,
Дзе воляй тваёю скінуты путы,
Ляжыць тваіх думак пячаць.

Ад Белага мора і да гор Крыма,
Ад Буга за быстры Амур
Лунае, як промень, роднае імя

На гмахах бяскрайных слаўнай радзімы,
Народжанай громамі бур.

І гэту радзіму ўзняў ты высока,
Даў сілу ёй, голас, разгон,
Магутныя крыллі, смелае вока,
І вывеў яе ты з голаду, мроку,
І сталінскі даў ёй закон.

Ад чыстага сэрца, проста і шчыра,
Як просты і ты, правадыр,
Цябе славіць песняй звонкая ліра,
Як сейбіта праўды, дружбы і міру,
Зямлі разняволенай шыр.

* * *

Бушуе навокал мутнае мора,
І пеніцца ў беразе вал.
Дзесь намысел злосна спеляць пражоры,
Паўзучыя гады сыкаюць ў норах,
І вые труслівы шакал.

Цямраная сіла свету старога
Сплятаецца ў чорны клубок,
Адна ў яе думка, мэта, дарога—
Паўстаць насупроць жыцця маладога,
Спыніць наш вясенні паток.

Але няхай знаюць: марны заходы
Прыслужнікаў цемры і зла,
Бо з намі ты, Сталін — воля народа,
На варце краіны, шчасця, свабоды
Стаіць твая постаць-скала.

Бо зорыць нядрэмна орляе вока,
Бо ты разбіваеш хады

Глашатаяў здзеку, гнёту і мроку,
Разгадваеш проста, мудра, глыбока
Зладзейскія сцежкі, сляды.

Магутнай рукою, смела, імкліва
Ты крышыш былога ланцуг.
Жыві-ж нам на радасць доўга, шчасліва,
Нястомны, адданы, людзям зычлівы,
Наш бацька, настаўнік і друг!

ШАЛЁНАГА ПСА — НА ЛАНЦУГ!

Дык так, пачалося. Забойца ў паходзе,
І спушчаны псы з ланцугоў.
У грознай навале, у цяжкай прыгодзе
Больш мірных няма берагоў.
Да зброі, народы раскутай краіны:
Разбойнік штурмуе наш дом!
Магутнаю раццю, патокам адзіным
Абрушым на ворага гром!
Той мусіць загінуць, хто меч узнімае
На голавы мірных трудзяг.
Няхай-жа агорне ноч цёмна-нямая
Падступных падлюг і туляг!
Дык чуйце, народы: ў паход на бандыта,
На меч перакуйце ваш плуг.
Захочам — і Гітлер, як пёс, будзе біты:
Шалёнага пса—на ланцуг!

КАПАЙЦЕ ЯМУ, ДАЛАКОПЫ

Зямля ў агні, у горкім дыме,
Разносіць вецер смрод і гар.
Праклята будзь ліхое імя,
Што душыць свет, як сон-кашмар.

На мірных пожнях стогнуць нівы,
Шумяць прызыўна каласы.
Мой слух напружаны, чуллівы
Усюды ловіць галасы:

«Паўстань, народ, злучы ўсе сілы
Супроць тэўтонскае арды,
Супроць пачвары тупарылай,
Што нішчыць сёлы, гарады!

Змятай жалезнаю мятлою
Навалу ката-прусака!
Няхай пад цёмнаю гразою
Не дрогнуць сэрца і рука!

Капайце яму, далакопы,
Каб у яе халодны жвір
Упаў навек тыран Еўропы,
Крывавы прывід і вампір!»

НА АБАРОНУ

Грымяць гарматы ўдзень і ўночы,
Зямля палошчацца ў агні,
Крывавы жах па свеце крочыць,
Паўстаўшы з чорнай глыбіні.

Драпежны звер аскаліў зубы,
А побач з ім брыдзе шкілет.
Шукае Гітлер свае згубы.
І згіне наглы людаед.

Яму крыві пралітай мала —
Разбойнік прагне больш ахвяр,
Змяіным ядам вострыць джала
Сусветны злодзей і махляр.

І ноччу з ім плывуць пажары,
Няволя, біч і грабяжы.
Як саранча, паўзуць пачвары
На нашы гоні, рубяжы.

Але не доўга дзікім гунам
Чыніць крывавы свой разгул:
Я чую — робяць людзі труны,
Куюць ланцуг для калігул.

Мы не схіснуліся пад бурай,
Навалай дзікае арды.

Бандыт заплаціць сваёй скурай
За нашы сёлы, гарады.

Вышэй, ярчэй узнімем молат,
Распалім горны гарачэй.
На абарону, мой люд-волат!
Удар па ворагу ямчэй!

РАЗВІТАННЕ

Разышліся мы у трывожны час
Пад напевы сірэн і матораў.
Ясны летні дзень плыў на захад, гас,
А наступны прарочыў нам гора.

Падымаўся дым. Грозны бляск, як кроў,
Слупі агністы выводзіў за хмары.
Пад павевамі гразавых вятроў
Горад тлеў у злавесным пажары.

Я на ўсход пайшоў, ты-ж павёў свой шлях
Па знаёмай мясціне ступою.
Развіталіся, і сляза ў вачах
Заблішчала тужлівай расою.

І не знаем мы адзін аб адным
Нічагусенькі, дружа зычлівы!
Як салодак мне родных хатак дым,
Араматы лясоў нашых, нівы!

Як-бы я хацеў паглядзець, зірнуць
На чароўныя родныя гоні,
І паветрам іх яшчэ раз дыхнуць,
І да іх прыхіліць свае скроні!

І не будзе мне ні на момант-міг
Ні спакою, ні радасці, браце,

Покі вораг злы, зграя псоў чужых,
Чыніць ліха-бяду ў нашай хаце.

Ды дзе-б ты ні быў, што-б ні стала з табой,
Помні толькі адно, мілы дружа:
Падымай народ, кліч, вядзі на бой,
Няхай ворага душыць, як вужа.

Каб пазнаў, адчуў, як наш гнеў вялік,
Як мы любім свой край і свабоду,
Каб навекі смерць там знайшоў гвалтаўнік
І каб нам больш не знаць яго зроду.

БАЙЦАМ-КОМСАМОЛЬЦАМ

Арлы маладыя,
Я вас пазнаю,
Бясстрашных і мужных
У грозным баю.

Пад вашым напорам
Хістаецца даль,
Пад вашым ударам
Згінаецца сталь.

І крышацца танкі
Фашысцкія ў соль,
І падае вораг,
Як горкі куколь.

Пілот-комсамолец,
Танкіст і стралок —
Нястрымная лава,
Вясенні паток,

Што орды тэўтонаў,
Фашысцкіх сабак
Развее, рассее,
Раскрышыць на мак.

На сушу, на мора,
У высі нябёс

Ваш дух непахісны
Сцяг славы узнёс.

Паднят ён высока,
Як зоры Крэмля,
І вас услаўляе
Радзімы зямля.

Арлы маладыя,
Юначая кроў,
І радасць вы наша,
І наша любоў!

ГОЛАС ВЕТРУ

Зашумеў на лад суровы
Вольны вецер, сонца сын,
З родных ніў, з палёў, з дубровы
Шмат нясе ён мне навін.

А навіны невясёлы:
Паліць вораг нашы сёлы,

Топча нівы, сенажаці,
Няма літасці к дзіцяці,

Ні к жанчыне, ні к старому,
Забірае скарбы з дому,

Ненаедны, злы і люты,
Чыніць здзекі і пакуты.

Нелюдзь, вырадак шалёны
Кроўю піша цьмы законы

Для няволі, гора, згубы.
Звер нямецкі шчэрыць зубы.

Ды прыціх мой родны вецер,
Шэпча мне, змяніўшы тон:
«Не сумуй, браток: як смецце,
Вольны люд змяце палон.

Не сагнуў ён спіны, шыі,
Зброю ў рукі ўзяў ізноў,
На дарогі баявыя
Ён павёў сваіх сыноў.

Росіць вораг кроўю чорнай
Багуны і верасы,
І гамоняць непакорна
Беларускія лясы.

Не зламаць народнай сілы
Дзікім ордам у баю,
А я ім на іх магілах
Марш хаўтурны прапяю».

СМЕРЦЬ РАЗБОЙНІКАМ

Рассыплецца ў прах тая глыбіна сталі,
Што рушыў нямецкі разбойнік на нас.
Народы Расіі, як скалы, паўсталі,
Пагібелі Гітлера блізіцца час.
Нядоўга сваволіць расцугленай сцерве—
Хрыбет яе гнецца, і крышыцца зуб.
Паточаць у полі магільныя чэрві
Труп гітлераў, герынгаў, гебельсаў труп.
Совецкае поле — вялікае поле,
І межаў няма ў ім, няма і граніц.
Над полем лунае шырокая воля,
Радзілася-ж воля ў агні бліскавіц.
За кожную пядзю зямлі нашай мілай,
Што кроўю паліта ад даўніх часін,
Паплаціцца вораг бясслаўнай магілай,
Дзе вырасце толькі бур'ян і палын.
Я бачу — кастлявыя смертныя рукі
Разняты шырока, каб труп іх абняць.
Я чую выразна славянскія гукі,
А ў іх пераможныя маршы звіняць.
Фашысцкая гідра крывёю сцякае,
І курчыцца ў болях прыдушаны змей.
На абарону! — зямля нам гукае.
Падвоім-жа сілы, ударым цяжэй!

* * *

Запытай ты сябе, чалавеча:
Што зрабіў для айчыны, ці многа?
І які ўзяў цяжар ты на плечы,
Каб наблізіць наш час перамогі?

Няхай сэрца тваё і сумленне
Знаць не будуць ніколі спакою,
Пакі сее смерць і разбурэнне
Чорны вораг крывавай рукою.

Не ганьбуй-жа ніякай работай,
Адно толькі ты май на ўвазе:
Болей хлеба, гармат, кулямётаў
На пагібель фашысцкай заразе.

Калі-ж ты, як нядбайны туляга,
За чужыя хаваешся спіны,
То няхай на цябе падзе пляга —
Ты не сын свае маці-айчыны.

ДУШОЮ І СЭРЦАМ МЫ З ВАМІ, ГЕРОІ

Душою і сэрцам мы з вамі, героі,
Сыны дарагія, наш цвет!
Вы множыце славу совецкае зброі,
З надзеяй на вас глядзіць свет.

Драпежныя орды пад вашым ударам,
Як скрышаны лёд, растаюць.
Рыхтуйце-ж магілы фашысцкім пачварам,
Змятайце фашысцкую муць!

Ад фінскіх узгор'яў, з Дуная і Прута
Паўзе саранчою брыда,
І ўсё пажырае, знішчае ўсё люта
Галодная зграя, арда.

Руіны, пажары іх значацца следам,
І ўсюды нявінная кроў;
Не шкода дзяцей і жанчын людаедам,
Не шкода ім сёл, гарадоў.

Бандыт і грабежнік, звяруга шалёны,
Фашысцкая чорная вош,
Дык што яму права, людскія законы, —
Закон яго — доўбня і нож.

Такіх цемрашалаў не знаў свет ніколі,
Адпомсцім-жа гаду за здзек,

І чэрап арыйскі на стоптаным полі
Навек пахаваем, навек.

Душою і сэрцам мы з вамі, героі,
Краса наша, гордасць і цвет.
Вы множыце славу чырвонае зброі,
З надзеяй на вас глядзіць свет.

ФАШЫСЦКІМ БАНДЫТАМ

Запамятай цвёрда,
Разбойнік з Берліна,
    Сусветны грабежнік, бандыт:
Ты сам, твае орды
Ў совецкай краіне
    Жалезны свой зломяць капыт.

Няхай вар'яцее
Цямраная сіла,
    На далечы сцеле туман, —
Фашысцкаму змею
Тут будзе магіла —
    Пад горкай асінай курган.

Зямля, мая маці,
Радзіма мая ты!
    Гарой пастаім за цябе.
Варожыя раці
Вампіраў заклятых
    Змяцём у святой барацьбе.

Разгорнем шырока
Магутныя плечы
    І вышай падымем наш сцяг,
Бо час недалёка
Рашучае сечы,
    І зрынецца вораг у прах.

Дык помні-ж ты цвёрда,
Разбойнік з Берліна,
Крывавае цьмы пасланец:
Ты сам, твае орды
У нашай айчыне
Ганебны свой знойдуць канец!

Шчыльней-жа з'еднаем
Рады баявыя,
На ворага рушым, як вір.
Лунаюць над краем
Сцягі агнявыя, —
Вядзі нас на бой, правадыр!

НАД МАГІЛАЙ ПАРТЫЗАНА

На ўзгорку пясчаным тры хвоі
Ад даўняга часу стаяць.
Бязлюдныя пусткі спакою
Вакол палажылі пячаць.

Не ходзіць тут з плугам араты,
Каса не звініць на зары.
Не згледзіш ні клуні, ні хаты,
Шумяць адны толькі бары.

Ды вецер гуляе з пяскамі,
Расчэсвае хвоям чубы,
Ды зрэдку дзяўчаты з кашамі
Праходзяць між іх у грыбы.

І вось нечаканыя госці,
Атрад баявы партызан,
Праходзяць пад хвоі, кагосьці
Нясуць на пясчаны курган.

Акінуў вачамі паляну,
Узгорак, пяскі камандзір
І знак падае партызанам
Пакласці насілкі на жвір.

Дзве пары суровых, адважных
Маўклівых ваяк-партызан

Насілкі спускаюць уважна
На дол, чабаровы дзірван.

— Мы тут пахаваем героя,
Капайце магілу, сябры. —
Журботна стаялі тры хвоі,
І шум прытаіўся ў бары.

Рытмічна ўскідаюць лапаты
Угору пясок залаты,
Дзе хвоі развесілі шаты
На бераг узгорка круты.

Гатова магіла — прыпынак,
Халодны і вечны спакой.
На ложы з духмяных галінак
Ляжыць нерухома герой.

Самкнёны павекі, расніцы,
Як мрамар, застыў яго твар.
Крывавыя кроплі-брусніцы
Пад чубам пылаюць, як жар.

Закрыты цяпер яму далі,
Пуціны зачынены ўсе,
А вусікі чуць высядалі
У свежай юначай красе.

Падходзіць хвіліна цяжкая —
Зямлі даручыць яго прах.
Употай слязіна блукае
На чэсных сяброўскіх вачах.

І выйшаў наперад з іх круга
І словы сказаў камандзір:
— Хаваем мы вернага друга.
Спакой твайму праху і мір!

Не ведаў ты страху ніколі,
Быў верны і храбры ў баю.

За край, за радзіму, за волю
Аддаў маладосць ты сваю.

Няхай-жа гад фюрэр крывавы,
Кат Гітлер запіша на лбе:
Здабудзе ён толькі той славы,
Што знойдзе асіну сабе.

Клянёмся табе над магілай,
Наш верны таварыш і брат:
Мы знішчым фашысцкую сілу,
Жывою не пусцім назад!

— Клянёмся! — ваякі сказалі.
— Клянёмся! — адказвае бор.
— Клянёмся! — азваліся далі.
— Клянёмся! — гамоніць прастор.

НА ПАЖАРЫШЧЫ

Палыхаў агонь. Нібы шоўк залаты,
Вецер полымя кідаў на хаты.
Абнімаў агонь і дамы і платы,
У прастор сыпаў іскры-дукаты.

Гаманіў агонь, гуў, як дождж гразавы,
Віўся віхрам клубястым, імклівым.
Не шчадзіў агонь ні садоў, ні травы,
Расплываўся шырокім разлівам.

Бушаваў агонь. Як навала-патоп,
Наступаў на сялібы-кварталы.
Ўсё знішчаў агонь, ставіў могілкі-гроб,
Пакідаў за сабою прагалы.

На пажарышчы, там, дзе родны быў дом,
Прыпыніўся юнак адзінокі.
Пазіраў юнак, а ўсё мёртва кругом,
Толькі едкага дыму патокі.

Толькі комін-труп, толькі печы шкілет
Асталіся на тым папялішчы.
Дзе-ж яго сям'я? Дзе знайсці яе след?
Ці й яе фашыст бомбамі знішчыў?

І стаіць юнак, зрокам водзіць вакол —
Пуста, хоць-бы адна дзе людзіна!

Раптам бачыць ён — закапаўшыся ў дол,
Легкавая ляжыць іх машына!

Ды не скажа, не, як, з чаго і калі
З ёю ліха-бяда прыключылася.
Нераскрытых тайн хоць няма на зямлі,
Але ў той час яна не раскрылася.

Я не ведаю, што ён думаў тады,
Адно толькі мне добра вядома:
Засмуціўся ён у прадчуцці бяды
І з хвіліну стаяў нерухома.

А над горадам у багровы адсвет
Наплывалі халодныя хмары,
Ды дзесь к гораду орды гнаў людаед
Пад глухія раскаты-удары.

Зубы сцяў юнак, помсты бліснуў агонь:
— Смерць вам, смерць, крывяжэрныя гады!
І пілотку ён глыбей ссунуў на скронь, —
Людаедам не будзе ашчады.

ЛЕС

Ціха, глуха ў лесе,
Хоць-бы гук адзін.
Скупа свеціць месяц
У акно галін.

Злегла нерухома
Цемра на камлі.
Што ў ёй — невядома,
Ты-ж, брат, не драмлі!

Сцішыўся сурова
Лес, як немы склеп,
І нідзе — ні слова,
І ніхто — ні шэп!

Толькі ў дзебрах дзікіх,
Нібы голас змоў,
Чуеш свісты-склікі
Пугачоў і соў.

Ой, ды сцеражыся
Ты, ліхі чужак:
І ў зялёных высях
Падае́ ліст знак.

Не, не спіць, не дрэмле
Старажытны бор:

Ён вартуе землі,
Даўні свой прастор;

З-пад камлёў замшэлых,
З-пад балот, палян
Сочыць вокам смелых,
Грозных партызан.

І не будзе жалю
Для чужацкіх зграй,
Што крывавай хваляй
Заліваюць край.

Шмат касцей зляжыла
Не адна тут рацъ,
І фашысцкай жыле —
Не, не панаваць!

Дык служыце-ж людзям,
Родныя бары:
Мы былі і будзем
Тут гаспадары.

НАРОДУ-БАРАЦЬБІТУ

Няхай землю імгла аблягае,
І звісае над ёю туман, —
Іх разгоніць вясна маладая,
Вытча новы зямлі сарафан.

Няхай цёмная сіла сваволіць,
І злы намысел тоіць вар'ят, —
Не было і не будзе ніколі,
Каб хадзіў ясны месяц назад.

Няхай вораг-звяруга лютуе
І навалаю чорнай плыве, —
Ён магілу сабе сам рыхтуе
Пад асінаю ў дзікай траве.

Няхай доўгія ночы находзяць
І трывожныя веюць вятры, —
Іх адолееш ты, мой народзе,
І табе зложаць гімн песняры.

Дык гуртуй-жа магутныя сілы —
Вораг люты штурмуе наш дом.
Ты абруш на яго прах магілы,
Разразіся над ім перуном!

МАЙМУ ДРУГУ

Немалую дарогу прайшлі мы
Па чужой і па роднай зямлі.
Адыходзілі вёсны і зімы,
І гады за гадамі плылі.

Шмат снавалі мы кросен шаўковых
З нашых думак-лятунак і мар;
Сустракалі нас ветла дубровы,
І лясы нам давалі свой дар.

Па-над рэчкай у лузе квяцістым
Мы хадзілі, бывала, не раз;
Векавыя дубы жоўтым лістам
Навявалі няўцямны нам сказ.

Жураўлі пралятаелі над полем,
Забіраючы лета з сабой,
Ды пагуліваў вецер на волі
З неакрэсленай ціхай журбой.

Эх, ды дзе не лятаелі пуціны!
Хіба можна іх змераць, злічыць?
Пакідалі мы дзве каляіны,
Але песня адна ў іх гучыць.

Аб той песні, што сэрца мне поўніць,
Аб табе, кім жыву я заўжды,
Я хачу, мілы друг мой, напомніць,
Прыгадаўшы былыя гады.

МАСКВЕ

Бурліць на подступах к сталіцы
Смяротны бой, крывавы вір.
Вачамі мутнымі блудніцы
Ў Маскву ўставіўся вампір.

Сагнаў ён безліч гунаў дзікіх,
Армады зграй — сваіх, чужых,
Забойцаў цёмных, розналікіх,
І ўжо трыумфу ловіць міг.

Масква, краіны роднай сэрца!
Няўжо кране цябе рука
Звяругі прускай, крывяжэрца,
Галаварэза-чужака?

Масква, народная святыня!
Няўжо фашысцкі людаед
Чырвоны плашч твой у прах кіне,
Растопча нашу гордасць, цвет?

Масква, надзея долі новай!
Няўжо ў Кастрычніцкія дні
Налучыць лёс цябе суровы,
Каб загасіць твае агні?

Ты не была вавек рабою
І не схіляла галавы,

І сёння ты гатова к бою,
Бо славен шлях твой баявы.

Няхай-жа вораг азвярэлы,
Руку занёсшы над табой,
Зняслаўлен будзе на свет цэлы
І зложыць косці пад Масквой.

Шчаслівa будзь твая часіна!
Распраў-жа плечы ва ўсю шыр.
Масква! з табою ўся краіна.
Масква! з табою правадыр.

АБАРОНЦАМ РОДНАЙ ЗЯМЛІ

У кожны міг, у кожны час
Душою, сэрцам я між вас,

Браты мае, байцы-сябры,
Зямлі святой багатыры!

Вялік прастор, шырок прасцяг —
На сотні міль пралёг ваш шлях.

На тым шляху і ўдоўж, і ўшыр
Бурліць смяротны бой, як вір.

Тэўтон-бандыт, фашыст-удаў
Бандытаў полчышчы нагнаў.

Ды пад навалай чорнай цьмы
Галоў сваіх не хілім мы.

І ўсё, што ў нас святога есць —
Радзіма, воля, слава, чэсць, —

Мы пранясем праз гром, агонь,
Варожых сіл раскрышым бронь.

Другіх дарог нам больш няма,
Сыноў-жа цьмы агорне цьма.

Байцы-сыны, сябры, браты!
Мы выпаўнім наш доўг святы

І над раскутаю зямлёй
Узыйдзем яснаю зарой.

Няхай вам свецяць сонца, дзень,
А ворагаў агорне цень!

ЗАСАДА

Над заціхшаю дарогай
Лес развесіў плашч-шацёр.
Не чутно нідзе нічога,
Лес стаіўся і замёр.

Ахінула ноч прасторы
Чорным полагам-руном.
Дуб стары на касагоры
Спіць трывожным чуткім сном.

Прытуліўшы плечы к дубу,
Цішу ловіць вартавы.
А чыю варожыць згубу
Над балотам крык савы?

Глуха ў лесе. Дзесь далёка
Неба свеціцца ў агні.
Не спускай, дазорны, з вока
Шлях знямелы, не засні!

Чуеш — гул? Гудзе дарога.
Скалыхнуўся сонны бор.
З дуба, волата старога,
Падае сігнал дазор.

* * *

З-пад комляў шурпатых,
З гушчэчы лясной
Ваякаў надзейных
Выпоўзае рой.

Вядзе іх ляснічы
Праз дзікі гушчар;
Ідуць партызаны,
Рыхтуюць удар.

Бясшумна, як цені,
Аточваюць шлях.
Вінтоўкі, гранаты
У іх у руках.

Абапал дарогі
Залеглі, ляжаць,
А там аж якоча
Пад коламі гаць.

Паўзуць, як страшыдлы,
Армады машын —
Стары і вядомы
Нямецкі то клін.

Узлесак мінае
Змяіны іх хвост.
Глядзяць партызаны
З ляснічым на мост.

Атульвае мосцік
Унізе імгла.
Там загадзя ўночы
Хадзіла піла.

Падкопвала насып
Рыдлёўка тайком, —
Змагайся, як можаш,
З фашысцкім ваўком.

Калона ўжо блізка,
Гудзе бранявік,
На мост набягае,
Ускочыў і — брык.

Сталёвая глыба
Нырае на дно,
І следам другая —
Бабух у багно.

Заляскала рэзка
Аб броню браня.
Пайшла завіруха,
Пайшла сумятня.

Ляціць грузавая
Наўзбоч пад адкос.
Загаўкалі гады,
Крычаць: Was ist los?

У адказ ім жалезны
Пасыпаўся град.
Рвуць гадаў на часці
Асколкі гранат.

* * *

Запазніўся месяц цьмяны
Стаць на варту ў гэту ноч
І не чуў, як партызаны
Білі злосных патароч.

Толькі зараз ён пабачыў,
Як свяціўся касагор,
Дзе магутны дуб маячыў,
Дзе гарэў машын касцёр.

І ўсё ціха ў лесе стала.
На шляху датлеў пажар.
Зложыць нам былін нямала
Беларускі лес-гусляр.

СТАЛІНСКАЕ СЛОВА

У хвалях эфіру, як мудрасць зямлі,
Далёка ў прасторы
Праз долы і горы
Натхнёныя словы плылі.

Плылі, як праменні, будзілі глухіх,
Развязвалі вочы
Сялянам, рабочым
Замежных краін і сваіх.

Ён сеяў, як сейбіт, настаўнік і друг
У сэрца народаў
Тых слоў карагоды,
Што радасцю поўнілі слух.

Гаіў нашы раны жывою вадой,
Паказваў дарогі
І шлях перамогі
Над цемрай крывавай, пустой.

Вялікую веру і крыллі арла
У цяжкай часіне
Падаў ён краіне,
Каб слава яе расцвіла.

Жыві, правадыр наш! Пад сцягам тваім
Жыві, наша слава!
Згінь, вораг крывавы!
Развейся ў попел, у дым!

КРУМКАЧЫ

Па-над лесам крумкач кружыць —
Ён аб корме больш не тужыць.
— Крум! крум!—родных кліча.
З цёмных дзебраў, з поля, з гаю
Чорнакрылых склікаў зграю.
— Крум! крум! ёсць здабыча.

Паляцелі чорнай хмарай
Над узлескам, над імшарай.
— Крум! крум! тут спажыва.
Селі чынна ды ўсёй купай.
Дзе ні глянуць—трупы, трупы.
— Крум! крум! проста дзіва.

Мох зялёны, верас ніцы
Густа ўкрылі чужаніцы.
— Крум! крум! то—салдаты.
Распрасцёрты рукі крыжам,—
Аман тут фашыстам рыжым!
— Крум! крум! пір багаты.

Леглі ворагі ўпавалку.
Рвуць іх цела па кавалку.
— Крум! крум! дай ваякаў!
Расклявалі шчокі, вочы,
Рэшту чэрві іх паточаць.
— Крум! крум! Гітлер, дзякуй!

Так лятаюць, так жыруюць
І яшчэ спажыву чуюць.
— Крум! крум! — Знаюць цвёрда:
Зазімуюць на начлезе
На марозе і на снезе
— Крум! крум! — катаў орды.

Крумкачам яды нямала,
Бо не ўсіх зямля пабрала.
— Крум! крум! чуйце, людзі:
На сканчэнне для закускі
Каравай нам будзе прускі —
— Кар! кар! — Гітлер будзе!

НА ВОСІ РЫМ — БЕРЛІН

Разявіў пасць Гітлер шырока —
Ён хоча ўвесь свет праглынуць.
Хоць бачыць бандыцкае вока,
Ды воўчыя зубы не ймуць.

Надзея на «бліц-крыг» патухла —
На ўсходзе зламаў ён капыт,
Падбітае рыла апухла,
І выйсця шукае бандыт.

Ён кідае вока на дучэ:
— Беніта, падкінь хоць мільён,
Ідзі на Расію, — там куча
Чакае цябе макарон.

У славе ваяцкага блеску
Ты вернешся грозны у Рым.
Ты прыклад бяры з Антанеску
І прыкладам будзь ты другім.

Ты—шворан праслаўленай восі,
Хоць шворан пагнуты, крывы,
Але ў незадачлівым лёсе,
Беніта, не траць галавы!

І рохнуў Беніта, як чушка,
На квінту спускаючы нос:

— За морам цялушка — палушка,
Ды дораг яе перавоз.

Люблю макароны, кантаты,
І Цэзара лаўры я сню.
Але італьянцы-салдаты,
Баюся, падложаць свінню.

Не хочуць ісці на Расію,
Расія-ж... ты ведаеш сам:
Не трудна зламаць у ёй шыю,
Пакінуць штаны свае там.

Нахмурыўся фюрэр сурова —
Мяняюцца людзі і час,
І верціцца страшнае слова:
«Угразь я ў Расіі, угразь!»

НА ЗВЕРА

К канцу падыходзіць дарога
Крыві і ярма.
Ад ярасці гневу людскога
Збавення няма.

Навокал разбойніка-звера
Змыкаецца круг,
І вострыцца помсты сякера,
Куецца ланцуг.

Няхай сатанее звяруга,
Двуногі шакал, —
Не выйдзе з замкнёнага круга
Нямецкі капрал.

Узважаны дні яго, лёсы,
Ён лёгкі, як пыл:
Чарвяк не ўзлятае ў нябёсы,
Бо слеп і без крыл.

Апусціцца грозна заслона,
Суд будзе суроў.
Пагібель яго неўнікнёна,
За кроў аддасць кроў.

На звера ў паход, людзі-брацці!
Скідайце ярмо!
Мы імя забойцы пракляццю
Навек аддамо.

У ЦЯЖКУЮ ЧАСІНУ

Зямля мая, нябёсаў родных сінь,
Лугоў зялёныя пасцелі!
Вы ўстаеце з-за смутных далячынь
Скрозь горы і пустэлі.

Празрыстасць рэк, дубоў жывы шалаш,
Дарог нязлічаных красёнцы!
Вас бачу я, я чую голас ваш,
Прываблівы, як сонца.

Мой мілы край, народ мой дарагі,
З душой адкрытаю і сэрцам!
Зноў дзеляць нас парогі-берагі.
Пракляцце крыважэрцам!

Смуга-імгла навісла над табой,
І п'еш ты зноў пакуты чашу:
Фашыст-шакал звярынаю нагой
Стаптаў нам нівы, пашу.

Як пошасць чорная, ўварваўся ён,
Прайшоў разбойніцкай ступою,
І ўсюды кроў, няволю і палон
Пакінуў за сабою.

Спаліў твае сялібы, гарады,
Твой дом разграбіўшы дарэшты.

Не ведаў ты яшчэ такой бяды
З тых дзён, як тут жывеш ты.

Не плач, зямля! Народ мой, не тужы —
Вышэй ўзнімі сваю сякеру!
За здзек, за кроў, за грабяжы,—
На Гітлера, на звера!

Находзіць час, і меркнуць яго дні,
Як ноч, над ім звісае кара.
Не вырвецца з сваёй-жа западні
Фашысцкая пачвара!

ДУБ

Многа лет і зім дуб стаяў стары,
Комель-стан пахіліўшы на воду.
На вяршаліне з даўняй той пары
Збудаваў на ім бусел гасподу.

А прыгож быў дуб, над дубамі дуб,
У красе поўнацветнай і сіле:
Комель — сталь-крамень; кучаравы чуб
Красаваўся на цэлыя мілі.

Гадавала яго, не спускала з рук
Маці дбалая — мудрасць-прырода,
І дала яму багатырскі сук,
Каб нахіл зроўнаважыць на воду.

Унізе пад ім, нібы сок-янтар,
Свіслач родная павівалася,
Гаманіла з ім у палоне чар,
Бы каханая, прытулялася.

А над Свіслаччу скрозь прагалы груш
Выглядала старэнькая хатка.
Жыў тут дзед Андрэй, яшчэ крэпак, дуж,
Хоць мінула другая трыццатка.

Дзед любіў свой кут і любіў садок,
Узгадованы ўласнай рукою.
І пражыў ён тут не адзін гадок,
Зжыўся з дубам і з буслам, з ракою.

У ліпнёвы дзень, у вячэрні час,
Калі першыя зоркі засвецяць,
Выйдзе ён на двор, уздыхне не раз—
Так дзівосна ўсё створана ў свеце.

Свіслач дзень і ноч гоніць срэбра хваль
Ды шушукае з кусцікам ніцым.
Дзесь у далечы, нібы жар каваль,
Хмара дзьмухае іскры-зарніцы.

І такая ціш, бо на тое ноч,
Каб спакой мелі людзі, стварэнні.
Пахіліўшыся над вадой наўзбоч,
Дуб, як волат, стаіць у зняменні.

Бусел нанач сеў ды сніць сны ў гняздзе
І маўчыць, як мудрэц ці той змоўнік.
А як хараша сцеле бляск вадзе
Неразгаданы месяц-вандроўнік.

У знямелай мжы тонуць лес, кусты,
А дубы нібы моляцца богу.
Урачыстасць, сон і спакой святы
Запынілі сваю тут дарогу.

Дзед глядзіць на ўсё, сам сабе ківне,
І на сэрцы так лёгка ў Андрэя,
І ў душы яго, дзесь на самым дне,
Іскра згоды з прыродаю тлее.

Дзень ішоў за днём. Змоўк звон кос. Стагі,
Нібы вежы, па Свіслачы ўсталі,

І час восеньскай глухаты-смугі
Варажылі маўклівыя далі.

Бусел кінуў дом і з усёй сям'ёй
Скіраваўся на поўдзень у вырай.
Дуб адзін стаіць ды шуміць ліствой,
Ды разводзіць галінамі шырай.

І не ведаў дуб, бусел, дзед Андрэй,
Што над імі бяда вяжа сеці.
Не згадаць-жа ім, не прадчуць падзей,
Каб сляды і хады іх прымеціць.

Была раніца, і на небе ледзь
Зараніцы вясёлка займалася,
І на Свіслачы забрымела медзь —
Чырвань неба у ёй умывалася.

А там, з захаду, разнімае шчыт
Над зямлёю грымотная хмара,
Грыва ўся ў агні, блізка гром гучыць,
І распрыжыўся раптам ударам.

Кончыў дзед Андрэй свой паход-абход,
Міма дуба ідзе, разважае.
Што за дзіва? Зірк — бачыць іскр узлёт,
Гул гудзе ў жарале і дужае.

Валіць з дуба дым. Угары агні,
Нібы стужкі чырвоныя, скачуць.
Стогне волат-дуб. А на ліст зірні,
На галіны... Ды лепш-бы не бачыць!

Страпянуўся дзед, ды на двор кулём —
Можа ён яшчэ дуб уратуе!
І бяжыць назад дзед Андрэй з вядром
І на дуб ён вады не шкадуе.

Воду лье ды лье, а ў дупле гудзе,
І пякельны агонь яго ліжа.
Эх, спазніўся дзед памагчы ў бядзе:
Дуб схіляецца... ніжай і ніжай.

Глуха крэкнуў дуб пры сырой зямлі,
Здрыгануўся апаленым целам.
Быццам грымнуў гром у глухім камлі —
Дуб у Свіслач зваліўся, знямелы.

І вяршаліну, і гняздо на ёй
Абняла Свіслач, маці старая.
Багатырскі сук плашч развесіў свой,
Як нябожчыка, дуб прыкрывае.

Дзед стаіць, глядзіць: замест дуба — труп
Ды прагаліна свеціць пустая,
Чорны пень тырчыць, як старэчы зуб,
І, здаецца, аб чымсьці пытае.

Час бяжыць, плыве. І прайшла зіма,
Зноў павеяла далеч вясною.
Ажыла зямля, дуба-ж тут няма —
Незаняты прастор над ракою.

Абудзіўся лес, зацвітае луг,
Бусел з выраю к дубу вітае.
Прыляцеў, зірнуў—дзе-ж падзеўся друг?
Дзе гаспода, хароміна тая?

Робяць круг буслы па-над месцам тым,
Дзе стаяў дуб стары з іх гасподай.
Пазірае дзед, спачувае ім:
— Эх, бяздомнікі, як-жа вас шкода!

Так лялі дзень, так кружылі два
Ды на хвою паблізу прыселі.

Пагадалі штосьць, а праз дзень давай
Зносіць голькі для новай пасцелі.

Пазірае дзед, не знаходзіць слоў,
Каб акрэсліць сваё захапленне.
Павучыся, брат, ты у іх, буслоў —
І разумнае-ж гэта стварэнне!

Плынь плыве-цячэ, гоніць срэбра хваль
І ў нікога дарог не пытае,
А старое ўсё глыбей тоне ў даль,
І нанова зямля зацвітае.

1942

Адышоў, у вечнасць кануў
Год, замкнуўшы круг.
Неба зорная паляна,
Нібы ў кветках луг.

Урачыста і таемна
Зззяе Млечны шлях,
Тоіць мудрасць гмах надземны —
Брыльянцісты дах.

У глыбінях цёмнай далі
Цішыня, спакой.
Чым запоўняцца скрыжалі
І чыёй рукой?

Не адзін я — сотні тысяч,
Стаўшы на мяжы,
Будуць мкнуцца іскру высеч
З невядомай мжы,

Каб наступных дзён заслону
Хоць на міг прыўзняць,
Ды, як маці ў сваё лона,
Добры дар прыняць.

І я веру ўсёй душою —
Рухне сіла цьмы,

І высока над зямлёю
Сцяг падымем мы.

Зацвітуць, як мак, дубровы,
Ажыве народ.
Дык здароў-жа будзь, год Новы,
Сорак другі год!

ГОЛАС ЗЯМЛІ

Я чую голас несціханы —
Зямля мая мяне заве
І кроіць сэрца мне на раны,
Звініць, як звон касы ў траве.

І шум дубровы, і стогн пушчы,
І рэк усхліп, і плач крыніц,
І немы зрок балотнай тлушчы
Нясуць мне весць пра чужаніц.

Я бачу постаці тэўтонаў —
Халодны твар, звярыны від.
Не знае жалю, ні законаў
У сталь закованы капыт.

О, каб я меў такія рукі,
Зямля, абняў-бы я цябе,
Как сцішыць гора тваё, мукі
І сілу даць у барацьбе!

Зямля мая, мая краіна!
Я чую твой прызыўны звон.
Прымі-ж хоць слова твайго сына —
Не доўгі будзе твой палон.

Шумяць гняўліва твае пушчы,
Трасуцца помстаю бары,
І дзень твой хмурны змрок расплюшчыць —
Ёсць у цябе багатыры!

ПЕСНЯ ПІЛОТА

У неба высока ўзлятае арол, —
Не чуе арлінага клёкату дол.
Я вышай арла падымуся ў прастор,
Званчэйшую песню спяе мой матор.
Узносіць за хмары лік белы гара, —
Парчу залатую ёй сцеле зара.
Грамад беласнежных блакітны туман
Унізе пакіне мой быстры крылан.
Пара надыходзіць, айчына заве —
На захад памчуся я к мілай Маскве.
Бывайце, даліны квітнеючых ніў,
Стэповага мора бяскрайны разліў,
І родных кішлакаў утульны спакой,
Узоры арыкаў з янтарнай вадой,
І рэчак сцюдзёных пасрэбраны плёс,
І ты, мая ўцеха, з пляцёнкамі кос!
На захад дарога мая. Мне пара —
Узбека-пілота пазнай, немчура!
На голавы град ёй свінцовы пралью, —
Не дрогне рука мая ў смертным баю!
За дружбу народаў, за волю братоў
Жыццё маладое аддаць я гатоў.
Я — вольны арлёнак вялікай зямлі
Пад сталінскім сцягам, што рдзее ў Крэмлі.

ЧЫРВОНАЙ АРМІІ

Да 24-ай гадавіны

На подзвіг вялікі, суровы
Заклікана Леніным ты.
Імя тваё — новых два словы:
Чырвоная Армія ты.

У гэтых агністых двух словах
Цудоўная сіла жыве.
Яе не адолее вораг:
Народ у ёй вольны жыве.

Жывуць у іх Ленін і Сталін,
У далеч паказваюць шлях.
Між сонечных ясных прагалін
Вясёлкай ірдзіцца той шлях.

Усё, што ёсць лепшага ў свеце,
Злучыла ты ў сэрцы сваім.
Чырвонаармейцы, жывеце
На славу народам сваім!

Сягоння йдзяце вы праз буры
І крышыце ворага ў прах.
Трасуцца тэўтонскія муры,
І сіла іх падае ў прах.

Я шапку знімаю прад вамі,
Пачціва хілю галаву.
На ваша магутнае раме
Схіляе ўвесь свет галаву.

ВЯСНОЮ

Вясенняе неба, таполі
І свежае лісце на іх.
А сэрца маё, як ніколі,
Імкнецца да гоней сваіх.

Тут ціха, спакойна, утульна,
І песціцца ў сонцы платан,
І лашчыцца вецер разгульны,
Шырокі, як Узбекістан.

А ў роднай маёй Беларусі
Снуюцца нядоля, бяда,
Пакутуе люд наш у скрусе.
І хлеб яго—сок, лебяда.

Я знаю—вядзе там чужынец,
Нямецкая погань свой рэй,
А дзеці глядзяць на гасцінец,
Чакаюць—прыходзьце хутчэй!

Ох, многа там гора, пакуты,
Ды ведай-жа, край родны мой:
Няхай буду бедны, разуты,
Абы мне быць толькі з табой;

Была-б толькі воля, пазбыць-бы
Драпежнікаў дзікай арды.

Эх, Нёман мой, Свіслач і Віцьба,
Пазнаў-бы я радасць тады!

Няхай-жа расступіцца поле,
Фашысцкую твань праглыне!..
Вясенняе неба, таполі...
Ой, снішся, край родны, ты мне!

АДПОМСЦІМ

Партызанская песня

Ваякі-партызаны,
На Гітлера ў паход!
Раскрышым зброд паганы,
Нямецкі чорны зброд.

На бой, на бой, на смертны бой
Выходзьце дружна, грамадой!
Ямчэй удар, цяжэй удар —
Пылае ў сэрцы помсты жар!

Адпомсцім ліхадзеям
За слёзы, здзек, за кроў.
У вілы іх, як змея,
І голавы далоў!

На бой, на бой, на смертны бой
Выходзьце дружна, грамадой!
Ямчэй удар, цяжэй удар —
Пылае ў сэрцы помсты жар!

Наш помсты вір імклівы,
Як гром, гудзе ўначы.
Ачысцім долы, нівы
Ад прагнай саранчы.

На бой, на бой, на смертны бой
Выходзьце дружна, грамадой!

Ямчэй удар, цяжэй удар —
Пылае ў сэрцы помсты жар!

На чорным папялішчы,
Дзе поўз чужынец-гад,
Фашыста-гада знішчым,
І згіне Гітлер-кат.

На бой, на бой, на смертны бой
Выходзьце дружна, грамадой!
Ямчэй удар, цяжэй удар —
Пылае ў сэрцы помсты жар!

Пад горкаю асінай
Прытуліць ката дол,
І зграі ўсёй звярынай
Загонім туга кол.

На бой, на бой, на смертны бой
Выходзьце дружна, грамадой!
Ямчэй удар, цяжэй удар —
Пылае ў сэрцы помсты жар!

СТАРЫ ГАСЦІНЕЦ

Шлях старадаўні, вядомы ў народзе,
Лёг між прысадаў бяроз.
Пасмы іх спушчаных кос
Звіслі ў лісцяным жывым карагодзе.

Роўныя тоны іх мірнай размовы
Ціха над полем плылі,
І заміралі ўдалі
Песні спрадвечнай знаёмыя словы.

Побач гасцінца — лясы, лугавіны,
Мора зялёнае ніў,
Срэбраных рэчак разліў,
Лёгшых утульна пад зелені тынам.

Вёскі, мястэчкі абапал дарогі,
Дбалы, гасцінны народ,
Сад, паплавец, агарод,
Гай у сінечы, узгоркаў разлогі...

Век плыў за векам, мяняліся часы,
Шмат адбылося падзей.
Свет расчыніўся шырэй,
Новыя сцежкі пралеглі, як пасы.

Шлях-жа спрадвечны з бярозамі ў згодзе
Так-жа, як здаўна, ляжыць,

Краю гатовы служыць,
Тое-ж ён носіць і імя ў народзе.

Шлях ты мой родны, гасцінец шырокі!
Лучыш ты два рубяжы:
Ўсход наш і Захад чужы,
Лёг ты спрадвеку праз нашы валокі.

Дай ты мне вестку аб людзях і краі —
Чым-жа народ наш жыве?
Голас твой, чую, плыве,
Горы і долы, пустэлі мінае.

Часы ліхія насталі ў краіне
Топча дарогі чужак,
Нішчыць дабро ваўкалак,
Чыніць расправы нямецкі-звярынец.

Толькі-ж не ведае вораг спакою —
Б'юць яго нашы байцы,
Ворагу будуць канцы:
Смерць яго сочыць з-за кожнае хвоі.

З Нёмана, Прыпяці, Свіслачы, Сожа
Носіцца голас наўсцяж:
— Быў ён і будзе край наш,
Вораг закляты тут голаву зложыць!

Дружна паўсталі байцы-партызаны.
Помста — іх думка адна:
Знішчыць заразу да дна —
Ворагу месца пад дзікім бур'янам!

Вер мне, мой дружа: няпрошаным госцем
Заўжды такі ў нас пачот:
Выкінем нечысць за плот —
Месца ім хопіць на цёмным пагосце.

Чуеш, з усходу як громы грукочуць.
Выкурым гада з нары.
Родны гасцінец стары,
Хай-жа твой голас ды будзе прарочы.

НА ЗАХАД

Апала заслона мядзяная хмар,
На захад плывуць іх клубы.
А я пазіраю ў знямелы абшар,
А ў сэрцы так многа журбы!

Вандроўніцы-хмары,
Нябёсаў украсы!
Зрадніўся я з вамі
Ў далёкія часы.

На ветравы крыллі паслаўшы руно,
Здаецца, замлелі яны,
Як мара, як сон той, што сніўся даўно
У досвітак ранняй вясны.

Клубястыя хмары,
Куды вы плывеце?
Ой, многа вам, многа
Прастору на свеце!

Стаю, пазіраю ў блакітны разлог,
І колькі там дум паўстае!
Чаруюць і вабяць прасторы дарог
На захад, дзе межы мае.

Купчастыя хмары,
Куды вас мкне вецер?

Вы роднаму краю
Мой сум занясеце!

Гаруе краіна пад жорсткай пятой,
Як прагне збавення народ!
І дуб мой над рэчкай глядзіць сіратой,
Галіны схіліўшы на ўсход.

Грымотныя хмары!
Рассыпце маланкі
На голавы катаў
З нябеснай палянкі.

Павісла над лесам у родным краю
Удушлівай гары імгла.
Пячаць непакоры ў смяртэльным баю
На чола народа лягла.

На захад, на захад
Спяшайцеся, хмары,
Варожаю кроўю
Заліце пажары!

ПАХАВАННЕ ГЕЙДРЫХА

Кат Гейдрых ляжаў у труне,
Кат Гімлер аплакваў яго,
Кат Гітлер стаяў, як у сне,
Над падлаю друга свайго.

Унурыўся фюрэр, як слуп,
Слязу выціскаў, кракадзіл.
Аб чым-жа гадаў казалуп
У зборышчы катаўскіх рыл?

Ці сніць ён аб лаўрах цяпер?
Не, шлях яго думак другі, —
Зламаў кіпцюры свае звер,
На звера куюць ланцугі.

НАД МАГІЛАЮ ДРУГА

Памяці Янкі Купалы

Падбіўся ў дарозе ты, дружа,
І вочы пагаслі твае.
У шуме жыццёвае сцюжы
Байца-песняра нестае.
Спі спакойна, спачывай —
Не забудзе цябе край.

Не суджана, знаць, табе, браце,
На родныя гоні зірнуць
І ў нашай разбуранай хаце
Народ да работы гукнуць.
Спі, мой дружа, спачывай —
Не забудзе цябе край.

Пакончыўшы з дзікай ардою,
З варожаю цемрай і злом,
Мы ўспомнім усёй грамадою
Цябе за жалобным сталом.
Спі, мой браце, спачывай —
Не забудзе цябе край.

Успомнім, як лепшага сына,
Аддаўшага дар песняра
Народу і роднай краіне,
Дар яркі, як золак-зара.
Спі, саколю, спачывай —
Не забудзе цябе край.

Шмат сцежак з табою прайшлі мы,
Адзін пракладаючы след,
І слухалі голас радзімы,
Каб несці той голас у свет.
Спі, баяне, спачывай —
Не забудзе цябе край.

І вось абарваліся ніці —
Сышоў ты на вечны спакой,
Буйнейшы наш колас у жыцці,
Наш дуб лугавы над ракой.
Спі, гусляру, спачывай —
Не забудзе цябе край.

Парваліся струны, разбіты
Цудоўныя гуслі твае.
Краіна жалобай спавіта —
Байца-песняра нестае.
Спі спакойна, спачывай —
Не забудзе цябе край.

ФАШЫСЦКАМУ ЗВЯР'Ю

Насунуўся густа на землю туман,
    Павісшы імжакай рудою.
Зямля ўся пабіта на тысячы ран,
    Патоптана дзікай ардою.

У грудах абломкаў ляжаць гарады,
    А сёлы — адны папялішчы,
Дзе вецер-вандроўнік пад скогат бяды
    У рэбры будыніны свішча.

Напоены шчодра крывавай расой
    Даліны, лясы і палеткі.
Прывідам кастлявым смерць ходзіць з касой,
    А следам клубіцца дым едкі.

Галодны сабака ў бязлюдным двары
    Злавесна і жудасна вые.
Хто злічыць магілы і слёзы збярэ,
    Сірочыя слёзы жывыя?

Людскімі касцямі засеян прасцяг,
    На нівах буяюць бур'яны,
Усхліпваюць рэкі ў халодных слязах,
    І журыцца золак румяны.

Зямля маіх продкаў! Чыёю рукой
Учынен той здзек над табою?
Пракляцце бандыту і язвіне той,
Што славы шукае ў разбоі!

Зямля, расступіся ў пакуце сваёй
І дзікія орды глыні ты,
І стань для бандытаў глухою трунoй,
Варожаю кроўю абмытай.

Звяруга лахматы, наставіўшы хіб,
З фашысцкае выбег трушчобы,
І голас у звера з шаленства ахрып,
Запенены губы ад злобы.

Не, звер ненаедны, фашысцкая шваль,
Ты лопнеш, злаякасны верад,
Загінеш ганебна, як зубы ні скаль
І як ты ні рвіся наперад!

Асуджаны лёсам вампір-ваўкалак,
Пракляцце спляло яму сеці.
Не, не ўзаўецца са свастыкай знак,
Змятуць яго людзі, як смецце.

МАЕ МАРЫ

Прысвячаю М. Д. М.

Далёка мы ад роднае зямлі,
Над намі неба высіцца другое,
А дожджыка, хоць як тут ні малі,
Ён не спадзе крышталънаю слязою.

Разлучаны мы з берагам сваім,
З укладам прошлых дзён, з народам нашым.
На захад свой, як сіраты, глядзім
І п'ем разлукі горач поўнай чашай.

Кароткі час, а колькі ў ім падзей —
Не злічыш іх і не акінеш вокам!
А сэрца з кожным днём заве мацней
К разбураным сядзібам і валокам.

Я ведаю — прытулку там няма:
Зямля і край знявечаны без жалю.
Гаруе люд. Фашысцкая чума
Крывавыя прыбіла там скрыжалі.

Шмат страчана, разгублена сяброў,
І дзе наш сын — не ведаем нічога,
Не ведаем, ці жыў ён, ці здароў,
Куды яго скіравана дарога.

Ох, родны мой! Без часу выбіт ты
З юначае шчаслівае пуціны.
Праклят-жа будзь, пасланнік ліхаты,
Спустошыўшы зямлю мае айчыны!

Напружана плывуць за днямі дні,
Нявідна ткуць нязнаную быліну.
Ці ўбачым мы прыветныя агні
І мірную ўваскросцую краіну?

Мой верны друг! Прайшлі мы крок-у-крок
Крывых дарог-пуцін ужо нямала.
Канчаецца наш шлях, наш вечар недалёк,
І ноч нам тчэ густое пакрывала.

На схіле дзён я мару аб адным:
Ўзыйсці з табой на нашы гоні, долы,
Зямлі сваёй усім нутром зямным
Паклон аддаць, схіліўшы нізка чола.

КАЛІ СПАКОЙ?

Ці-ж я вясёлым быць магу,
Калі зямля апушчана ў смугу?

Ці-ж я пазбаўлюся пакут,
Калі пакутуе мой родны люд?

Ці-ж я спакой сабе знайду,
Калі бяда згрызае грамаду?

Спазнаю я тады спакой,
Калі пакончым мы з фашысцкаю ардой.

У АПОШНІ ЧАС

Надзей не трачу я: хоць валіць дым, —
    Замрэ агонь пякучы.
Такі закон: перад канцом сваім
    І мухі тнуць балюча.

Раз'ярыўся і кідаецца звер,
    Бо кроў выходзіць з рыся.
Баец, зважай: адказны час цяпер,
    Глядзі-ж, не прамахніся!

Збяры, народ, ты сілы ўсе і дух,
    Напружся, як спружына:
Смяртэльна ранены звер слеп і глух,
    Цаляй-жа ў лоб звярыны!

ЦІША І БУРА

Нанізала раніца росы
На танюткія стрэлы травы,
Адбіваюцца ў водах нябёсы,
У вясёлках ляжаць паплавы.

Расчасаўшы пышныя кудры,
Лес па пояс убрыў у туман.
Старажытны, стоена-мудры,
Выступае з сінечы курган.

І спакой, і лагода навокал,
Нібы моліцца сонцу зямля,
Не ўзлятае над доламі сокал,
Не варушыцца ў завалі тля.

Прамінулі-ж яны, дні былыя,
Нібы ранішніх хмар чарада.
Не гадаў, не думаў тады я,
Што ў цішы спела гора-бяда.

Ох, не змераеш болю і гора,
І не злічыш разгубленых слёз!
А мільёны ваяк-вярнігораў
Леглі густа, як травы ў пракос.

Праклянуць злога ката людзі,
Аплююць яго каінаў труп,

Напіс мы аб фашысту-паскудзе
На ганебны вывесім слуп.

А таго, хто зямлі мір верне
І асушыць твар людзям ад слёз,
Мы, як вечнае праўды зерне,
Узнясём да высокіх нябёс.

ШТО ТРЭБА?

Сябры мае, не словы трэба тут —
Ад слоў не дрогне вораг:
Распалены жалезны трэба прут,
Гаручая бутэлька, порах.

Патрэбна злосць, зацятасць, сэрца гарт,
Парыў адзін і мэта.
Як сталь будзь цвёрд, настойліў і упарт,
І помні толькі гэта.

Крышы, знішчай, як можаш,ваўчуру,
Начыненую ядам,
Агнём палі прасмердлую нару,
Дыхнуць не дай ім, гадам.

Труці іх, распінай, бі з-за вугла
Даўбнёй, нажом, сякерай,
Каб галавы падняць больш не магла
Фашысцкая халера.

Браты мае, на спаленай зямлі,
На нашых родных гонях
Магіла будзе ёй, фашысцкай тлі,
І Гітлер тут затоне.

БАЦЬКУ МІНАЮ

Паклон табе шчыры і нізкі,
Наш бацька Мінай.
Ты стаўся нам родны і блізкі:
Ты — гэта наш край.

Прываблівы, мудры, і скромны,
І стойкі, як дуб,
Той дуб-багатыр, што над Нёмнам
Узносіць свой чуб.

Не хіліцца дуб перад бурай,
І ты не умлеў, —
Пазнала нямецкая скура,
Што значыць твой гнеў.

Адчулі нямецкія морды
Міная ў баю,
Удар твой, раптоўны і цвёрды,
І помсту тваю.

Нявінных дзяцей тваіх родных
Згубіў люты кат,
І вецер змёў попел халодны
Ад спаленых хат.

Астаўся адзін ты, нябожа,
Без дзетак, сястры.

Туліла імшыстае ложа,
А грэлі кастры.

Я ведаю — цяжка, мой браце,
Зжыць раны той след
І ўсё дарагое растраціць
На схіле ўжо лет.

Ты-ж цяжкае гора адолеў,
Не здрадзіў сябрам.
Сказаў ты, герой наш: «Ніколі
Сяброў не прадам».

Ты мужныя рукі і сэрца
Народу аддаў.
Смерць, смерць немчуры-крывяжэрцам!
Згінь, Гітлер-удаў!

Дазволь-жа сказаць табе шчыра:
Жыві, наш Мінай.
Разгорнем рамёны мы шырай
І вызвалім край.

КАЛЫМАГА РЫМ — БЕРЛІН

На дарозе пыл і дым —
Коціць каламажка,
Тарахціць вось Берлін — Рым
І грукоча цяжка.

Фюрэр ездзіць не дурак,
Дучэ б'е пад робры,
Налягае дучэ так,
Што йдзе дух нядобры.

Манергейм наўскапыта
Скача ў конскім блеску,
І не ганьбяць хамута
Хорці, Антанеску.

А балгарскі цар Барыс,
Як рысак заўзяты,
Капытом б'е, грае ў чмыс,
Доўгі і гарбаты.

Упацелі рысакі,
Гітлеравы слугі,
І апухлі іх бакі
Ад нямецкай пугі.

А фурман іх аж ахрып,
Дзьме у ноздры цяжка:

Чуе кат, што ён уліп
З коньмі, з каламажкай.

—Но, но, воўчая душа!
Дам вам канюшыны. —
Ды не возьмеш ні шыша
З дохлае скаціны.

Страшна ехаць, вораг скрозь,
Дзень наступны чоран.
Асядае, гнецца вось,
Чуць трымае шворан.

ЖУРАЎЛІНЫ ВЫРАЙ

Крылаты вандроўнік, стары журавель,
Сяброў у дарогу тарапіць, —
Пад холадам моўкнуць прасторы зямель,
І стынуць утульныя топі.

З патайных зацішкаў, з бязлюдных балот
Злятаюцца вольныя птахі.
На поўдзень, у вырай, імкне іх палёт
Пад ясным бяскроквавым дахам.

Звісае над імі бяздонны абшар,
Дзе свецяцца вечныя зоры,
Пад імі гуляе, бушуе пажар,
У цемры свідруе пячоры.

У бляску крывавым руіны тырчаць,
Як чорныя цені-манахі.
Крылатыя госці пужліва крычаць,
Трывожацца вольныя птахі.

— Эй, чуеш? Спыніся, спыніся, стары!
Ці тою вядзеш ты дарогай?
Глядзі — агнявыя там круцяць віры,
Іскрыстым падняўшыся стогам.

Ніколі на нашай дарозе раней
Такой не бывала праявы,
І ночы, глянь, сталі цямней і страшней,
Патоптаны нівы і травы.

Жахаюць зарніцы агнёў на зямлі,
І сыплюцца дрэвы пад громам,
Без голек, як трупы, маячаць камлі, —
Спыніся, бо край невядомы.

— Не бойцеся, птахі! Наперад за мной! —
Стары журавель ім гукае:
— Вяду вас пуцінаю вернай адной,
Што Млечны мне шлях асвятляе.

Не мы, гэта людзі з дарогі сышлі,
Не мы, а яны заблудзілі.
Разбойніку цесна заўжды на зямлі —
Старыя спрадвечныя былі.

Наперад, наперад у вырай, за мной,
Ды крыллі ямчэй разгарнеце!
Свой кут прывітаем мы новай вясной —
Для вольных і воля на свеце.

І далей на поўдзень ляцяць жураўлі,
Над імі калышуцца зоры,
Пад імі — пажары, пакуты зямлі
І гора, вялікае гора.

НА НОВЫ РУБЕЖ

Замлелі тужлівыя далі
За сінім лясным рубяжом,
І лісці дрыжаць перасталі —
Заціхнуў раскоцісты гром.

І вёска ў трывожным чаканні
Знямела, як вулей пусты,
Маўчалі ў зялёным убранні
Над срэбранай рэчкай кусты.

Акрылася поле журбою
І выгляд лісцяных адзеж.
Байцы пасля цяжкага бою
Йшлі моўчкі на новы рубеж.

Старыя, падросткі і дзеці
Стаялі, сачылі здалёк.
— Куды вы, куды вы ідзеце? —
Бяслоўна пытаўся іх зрок.

І столькі сумоты і болю
У сэрцы захоўваў народ,
Што іх не забудзе ніколі
Баец, адступаўшы на ўсход.

Браты мае, родныя людзі!
Наш сонечны дзень не пагас,
Мы ліха-навалу пазбудзем,
Байцы нашы прыдуць да вас.

ПАЖАДАННІ ПАД НОВЫ 1943 ГОД

Слова сваё шлю роднаму краю
І вам, мае сёстры, браты!
Што я скажу? Што пажадаю,
Спаўняючы звычай святы?

Зычу я, брацці, зычу ад сэрца
Пазбыць вам крывавы палон;
Выкінуць псіну і людажэрца,
Прасмердлага фюрэра вон;

Вымасціць гоні трупамі фрыцаў,
Угноіць іх мясам пяскі;
Кубэ Вільгельма, — ката, тупіцу, —
Як гада, парваць на кускі;

Здраднікаў змесці жалезнай мятлою,
Павесіць прадажных пісак;
Лютых баронаў з чэляддзю злою
На прывязь узяць, як сабак;

Дымам развеяць погань і нечысць
І крыкнуць на ўвесь свет: — Зважай!
Наваль стрымалі дужыя плечы,
Жыве і жыць будзе наш край!

ЖЫВЕ МІЖ НАС ГЕНІЙ

З глыбінь жыватворных народнага духу
Прышоў ён світаннем да нас,
Ён праўду і мудрасць народа падслухаў,
Каб споўніць народа наказ.

Ён зрокам прарочым угледзеў разлогі,
Што людзям нябачны былі.
Ён, Ленін, азначыў, акрэсліў дарогі
У новую праўду зямлі.

На ґонях раскутых, на нівах калгасных
Ляжыць яго праўды пячаць,
І мудрыя словы так проста і ясна,
Як вечныя песні, гучаць.

Гучаць яны ў шуме, дзе плынь маладая
Разгортвае сілы ўглыб, шыр.
У песнях і думах бязмежнага краю,
Як сонца, жыве правадыр.

Жыве ён у гомане-гудзе заводаў,
У ясных крэмлёўскіх агнях,
У нашым еднанні, у дружбе народаў
І ў сталінскіх зорках вачах.

Жыве ён з Чырвонаю Арміяй нашай
І дзеліць паходы яе,

І сэрцу героя, і волі бясстрашных
Імя яго сілу дае.

Між нас жыве Ленін, як сонца, як зоры,
Як мудрасць вялікай зямлі,
І сее праменні, агні непакоры,
Каб людзі шчасліва жылі.

БАЙЦАМ І КАМАНДЗІРАМ ЧЫРВОНАЙ АРМІІ

Якія словы, песні хвалы
Злажу я вам, багатыры?
І слоў маіх і песень мала,
Каб вам прыняць іх за дары.

Вышэй вы песень самых звонкіх
І самых шчырых слоў-пахвал.
Вы — сонца роднае старонкі,
Зямлі вясёлкавы крышталь.

Над светам, змучаным тыранам
І пакалечаным вайной,
Заззялі ранкам вы румяным
І вечна юнаю вясной.

І толькі вашы рукі, плечы
Такі цяжар падняць маглі:
Ён вышай сілы чалавечай
І вышай сіл другой зямлі.

Пад вашым грамавым ударам,
Як лёд пад сонцам веснавым,
Хіснуўся, падае пачвара,
Фашысцкі звер з клыком сваім.

Няхай-жа ў вашым сэрцы львіным
Не стыне помсты жар святы.
Наперад к новым верхавінам!
Да новых подзвігаў, браты!

МАЯ ЗЯМЛЯ

Далёка ты, мая зямля-матуля.
І цяжка жыць, не бачачы цябе,
Не знаючы, што дзень наступны суліць,
Што ноч нясе, стаіўшыся ў журбе.

І колькі раз у змушанай разлуцы
Я мыслямі, душою к табе плыў!
Як сірата, я прагнуў прыгарнуцца
Да ўлоння лук, да шуму тваіх ніў.

Ідзе мой шлях, — то звілісты, то роўны,—
К апошняму прытулку на зямлі,
І многа з'яў, падзей, як сон, чароўных,
У прошлае навекі адплылі.

Гляджу на іх, на раніцы і весны,
На хоры мар, юнацтва майго сны.
Мне свет тады здаваўся вузкім, цесным,
І новае шукаў я стараны.

І шкода іх, дзянніц, пылаўшых жарам,
І касавіц, і пройдзеных дарог,

І тых вятроў, што рваліся з-пад хмары
І сеялі брыльянты на мурог.

Звіняць, пяюць, як струны арфы гожай,
Вільготны луг, прасторы над зямлёй,
А ты плывеш, бы хваля ў падарожжы,
Агорнуты спакоем, цеплынёй.

Ідзеш, глядзіш — і што ты ў гмаху-свеце!
Былінка кволая, малеча, пыл,
Павейвае густы лагодны вецер,
Ты чуеш пах зямляных яго крыл.

Стаяць бары. Дубы, нібы магнаты,
Над рэкамі разгортваюць шатры,
А лазнякі спраўляюць сваё свята,
І штосьці сніць іх лісце ў гушчары.

А даль зямлі празрыстаю сінечай
Атульвае лясы, гаі, луку,
І, смужны плашч накінуўшы на плечы,
Ляжаць шляхі ў бярозавым вянку.

Такая ты, зямля, мая матуля,
І вы, малюнкі роднае зямлі!
Эх, шмат чаго вы бачылі і чулі,
Спрадвечныя дарогі і палі!

Такіх-жа бед, што сённяналучылі
Цябе, мой край, не ведаў ты вавек:
Пякельных мук твае страшнейшы былі —
Фашысцкі звер пагрыз цябе, пасек.

Ты зранена, зямля — мая матуля,
І кроўю ўся ты шчодра паліта,

Але твой стан чужынцы не сагнулі,
Не ўстрашыла фашысцкая пята.

Зямля мая! Разлучаны з табою,
Табой дышу, табою я жыву.
Прад вамі-ж, воіны, байцы-героі,
Я ў радасці схіляю галаву.

Зямля мая, краіна непакоры!
Ты голас мой пачуй у шуме гроз:
З табою я дзялю пакуты, гора,—
З дзяцінства я з тваім злучыў свой лёс.

Дык вер-жа, вер, зямля, мая матуля:
Наш ясны дзень не змеркнуў, не пагас,
І далі сінь зноў ласкай нас атуліць,
І прыдзе нам збавення светлы час.

Зямля мая! Прызнаюся я шчыра:
Малю свой лёс я толькі аб адным —
Сабрацца зноў у радасны свой вырай,
Каб слодыч мар адчуць нутром зямным;

Злучыцца зноў з табой, мая матуля,
Абняць цябе, шчакой прыльнуць да ран,
Да свежых ран, што свет ускалыхнулі,
І сведкай стаць, як прошласці курган.

ЧЫМГАН

I

У мантыі лёгкай з празрыстай сінечы
Узносіцца ў неба магутны Чымган.
На ім спачывае халодны туман,
І хмары кладуцца на крэпкія плечы.

Як нейкі ўладар, незлічона багаты,
У розных адзеннях красуецца ён:
Дае яму сонца і колер, і тон,
Ткуць зоры і месяц яму свае шаты.

Суровы, маўклівы, як хорам спрадвечны,
Скалістыя вежы раскінуў Чымган,
Дзе непатрывожаны беркут-крылан
Адзін аглядае прастор бесканечны.

Я ў мыслях узношуся вышай Чымгана,
Туды, дзе звісае бяздонны блакіт,
Дзе свет ва ўсе бокі шырока адкрыт,
І ў мыслях гляджу я на край свой каханы.

Чымганскія высі напоўнены мірам,
На горах заснуў першабытны спакой,

А ў беднай краіне, гаротнай маёй,
Кроў, гора і слёзы расходзяцца вірам.

Эх, горы і скалы, даліны і кручы
І ты, нерухомы, магутны Чымган!
Не злечыце сэрца майго вы ад ран
І боль мой не сцішыце, едкі, пякучы.

II

Стаіць нерухомы Чымган сівагрывы,
Як волат, рассунуўшы плечы.
Па схілах вандруюць святла пералівы,
Струменяцца з яснай далечы.

Унізе Чымганка шуміць, не сціхае
У жолабе вузкім каменным,
Гудзе аднатонна, і песня глухая
Даносіцца спевам нязменным.

Па скатах пажоўклых узгор'яў Чымгана
Няўцямна штосьці шэпчуць арыкі,
А хоры цыкад усю ноч аж да рана
Чымган услаўляюць вялікі.

Калі-ж над гарамі ў жалобнай адзежы
Ноч госцяю ляжа нязванай
І знізіць і горы, і выступы-вежы,
Прыкрыўшы іх чорнай сутанай,—

Тады запалае нябёсаў скляпенне,
Гірляндамі зор загарыцца,
Разгорнецца неба ў дзівосным адзенні,
Бы хочацца небу маліцца.

Спакой урачысты, прыглушаны гукі,
А неба ўсё—рух, трапятанне.
І голас змаўкае штодзённай дакукі
Прад велічу зорнага ззяння.

А скоціцца зічка з бліскучага луга,
Як лісцік з нябеснага гаю,
І я тады ўспомню далёкага друга,
Па кім я так часта ўздыхаю.

САЛАР

Рассыпала сонца каралі,
Ірдзее ў ім пыл, нібы жар.
Шумлівыя кідае хвалі,
Прахладаю вее Салар.

Утульнай густою сцяною
Схіліліся дрэвы над ім.
Гамоніць Салар з цішынёю,
Не ведаю толькі аб чым.

Рахманая горленка з дрэва
Глядзіць на шырокі арык.
Вядомы ёй лепш яго спевы,
А я да іх — не, не прывык.

Злятаюцца птушак чароды
На ноч у зялёны гушчар.
Імклівыя жоўтыя воды
Нясе безупынку Салар.

Пагасла дзесь сонца далёка,
І толькі праменні ўгары
Узняты, як рукі прарока,
І дрэвы змыкаюць шатры.

Над стрэльчатым верхам таполі
Займаецца бледна пажар,

Паветра гарачае з поля
Плыве на халодны Салар.

Сціраюцца яркія тоны,
Напоўзвае мрок патайны,
І вечар замёр задумлёны,
Бясшумна снуюць кажаны.

Грывястыя жоўтыя хвалі
Не ведаюць сцішаных мар.
Маўчаць невядомыя далі,
Шуміць неўгамонны Салар.

А я пазіраю на захад,
Мне цяжка. Чаго? — Не пытай!
Пад дымам вайны, як пад дахам,
Пакутуе родны мой край.

Сяджу я адзін, разважаю.
Як хвалі, маршчыны на лбе.
Смуткую па роднаму краю,
Тужу, мілы друг, па табе.

Укрылі далёкія зоры
Нябесны бяздонны абшар.
Аб чым-жа, скажы мне, гаворыш,
Узбекскі шумлівы Салар?

НА ЗАХАДЗЕ СОНЦА

Схіляецца дзень к надвячорку,
У зняменні стаяць тапалі
І слухаюць песню-гаворку
Арыкаў ташкенцкай зямлі.

А колькі іх тут — і не злічыш,
І мера не мерана ім:
Двор кожны і кут маляўнічы
Ім рады, як дзецям сваім.

Скрозь сетку лісцянай адзежы
Паказвае сонца свой твар,
А я пазіраю на межы,
Дзе захаду грае пажар.

У спёртым паветры заслонай
Звісае над горадам пыл,
А захад — празрыста-чырвоны,
Не жывіць ён хмар — няма сіл.

Сухое узбекскае неба,
Скупое на дождж і на гром,
І цешыцца марна не трэба,
Што новы дзень прыдзе з дажджом,

Што громы душу мне ўзвяселяць,
І ўзрадуюць хмары мой зрок:

У чыстай прахладнай купелі
Не ўмыецца заўтра дзянёк.

І я ў засмучэнні і ў болю
Гадаю аб краі сваім,
І шмат-бы сказаў, ды даволі:
Мне смутак есць вочы, як дым.

УЗБЕКІСТАНУ

Прышоў мой час. Я пакідаю
Цябе, мой братні край,
І цяжка, ведай, ясны краю,
Сказаць табе — бывай!

Другое неба нада мною
Развесіць свой шацёр.
Ты-ж на мяне зірнеш вясною
Вачамі яркіх зор.

Я ўсім нутром, душой адчую
Тваіх яснот цяплынь.
Я промень сонца пацалую
З узбекскіх далячынь.

Успомню горад, шумны, звонкі,
І паркі, і сады,
Салар, узор арыкаў тонкі,
І топаляў рады.

Куточкі ўспомню зацішныя
І велічны Чымган,
І па табе душа заные,
Край-друг Узбекістан.

У цяжкі час вайны суровай
Ты даў прытулак мне,

З узбекам песню адной мовай
Складалі аб вайне.

І меч адзін мы з ім кавалі
На злы варожы стан.
Няхай-жа ўзносяць вышай хвалі
Цябе, Узбекістан!

Павеяў вецер, бы ў прадвесне,
Над нашаю зямлёй.
На развітанне — з гэтай песняй
Прывет прымі ты мой.

САЛЮТЫ МАСКВЫ

Як голас прадвесня, як гімн вызвалення,
Расходзяцца гукі маскоўскіх салютаў.
У прах рассыпаюцца Гітлера звенні,
На захад свой цёмны адпоўзаюць спруты.

Удар за ударам, як біч бліскавіцы,
Шаломяць і слепяць фашысцкага ката.
Канвульсія зводзіць мурло крывяпіўцы,
І стукае ў вокны баронаў адплата.

Варожую крэпасць, як глыбіну лёду,
Чырвонаармейская сіла згінае.
Байцы, камандзіры! Вы — гордасць народа,
І любасць народаў над вамі лунае.

Наперад, наперад, совецкія раці!
Ганіце іх, вылюдкаў, к чортавай долі:
Вас сёстры чакаюць і жонкі, і маці,
І мілыя вашы ў фашысцкай няволі.

Наперад, наперад, Суворава ўнукі,
Жалезным патокам, сталёваю лавай!
Вядуць вас надзейныя, цвёрдыя рукі, —
Вярхоўнаму маршалу Сталіну слава!

ЧУЕШ, КРАЙ МОЙ МІЛЫ

Чуеш, край мой мілы,
Люд многапакутны?
Радуйся, зважай:
Ломіць наша сіла
Чорны стан атрутны
Гітлераўскіх зграй!

Славу іх развеяў
Наш савецкі воін,
Волат-багатыр.
Кроўю ліхадзеяў
Сож і Днепр напоен
І халодны жвір.

Вераснёўскім громам
Армія збавення
Збіла шчыт-запор,
І над тваім домам,
Край доўгацярпення,
Зораць вочы зор.

Усмех сонца шырай
Свеціць над табою,
Гоніць з долу цень.
Выйдзі з сэрцам шчырым,
З яснаю душою,
Воінаў сустрэнь!

Абнімі, як сына,
Прыгарні, як брата,
Кожнага байца.
Родная краіна!
Блізка тваё свята,
Радасць без канца.

РОДНАМУ КРАЮ

Да 25-й гадавіны БССР

Мой край ясназоры! Прайшоў ты нямала
Шырокіх і вузкіх дарог.
І смутак, і гора цябе абнімала,
Ды ты іх пазбыў, перамог.

Ішлі мы ў прасторы шырокай пуцінай,
Як сейбіты згоды, дабра;
Свяцілася неба над полем, далінай,
У іскрах світання — зара.

Купаліся далі ў ласкавай сінечы,
Нас вабілі новыя дні.
Зямля разгарнула магутныя плечы,
Прасторы, куды ні зірні.

Гайдаліся пожні, як хвалі на ветры,
Сады маладыя цвілі,
І сталі балотныя дзікія нетры
Дзівотамі новай зямлі.

І новыя песні ў народзе звінелі,
Як голас юначкі-вясны,
І засевы шчасця вакол зарунелі —
Збываліся мары і сны.

Ды хлынула плойма грабежнікаў дзікіх,
Разбурыла, край мой, цябе,
І вецер сягоння пад стогны і крыкі
Сумуе з табою ў журбе.

Мой край ясных даляў! У дзень навагодні
Прымі з пажаданнем прывет,
Каб сонца і зоры з глыбіняў усходніх
Свяцілі святлом добрых лет;

Каб трупамі леглі ўсе псы-душагубы,
Фашысцкі звярыны бярлог;
Каб подлыя каты, як іхнія кубэ,
У дом свой не мелі дарог.

Мой край яснавокі, і вы, людзі-брацці!
Распалім-жа помсты пажар,
Фашысцкую погань, народаў пракляцце,
Знішчожым, як гадаў-пачвар.

СОВЕЦКІМ НАРОДАМ

Розум, і воля, і сэрца народаў!
Буры і громы прайшлі.
Сцяг пераможны вялікіх паходаў —
Слава совецкай зямлі.

Дружбай народаў магутна краіна,
Моц наша ў згодзе святой.
Будзь-жа шчаслівa ты, наша пуціна,
Вечна свяці яснатой!

Хто-ж нашу дружбу пасмее парушыць,
Руку падніме на нас —
Трупамі лягуць іх чорныя душы,
Гібелі будзе ім час.

Нам пакараюцца мора і рэкі,
Горы і нетры зямлі.
Леніну, Сталіну слава навекі —
Сілу яны нам далі!

ЖЫВІ, НАРОД!

Пад гоман бур пылаў наш сцяг змагання,
Пранесены з баямі ў нашы дні.
Мінула ноч. Іскрыстае світанне
Запальвае нам ясныя агні.

Жыві, народ свабоднае краіны!
Квітней ты, беларуская зямля!
Нам Леніным паказаны пуціны
І зорамі асветлены Крэмля.

Прасторан шлях палётам быстракрылым,
Імкліў, як гром, разбег наш малады.
На грозны час навалы ўражай сілы
Гартуем мы сталёвыя рады.

Рука ў руку з магутнымі братамі
Мы ў бой ідзем і ў бедах не адны:
Братэрства шчыт узносіцца над намі
І сталінскаю дружбай мы сільны!

Жыві, народ свабоднае краіны!
Квітней ты, беларуская зямля!
Нам Леніным паказаны пуціны
І зорамі асветлены Крэмля.

Разам з Першым Маем
Выйду я ў прасторы
На шырокі шлях
Зноў я з родным краем,
[illegible] са мне гаворыць
Аб надаўніх днях

Адшумелі буры,
Адгрымелі громы
І сталёвы гром
Па зарніцы хмуры
Дзяржаве разломы
Грудам хат
Свеціць яго раны,
Ячаць востры болі
[illegible]
Ды сляпыя туманы
Чорных бед плылі,
І развеялі [illegible]

Вычысціў вораг жыта,
Орды яго біты,
Змешаны з зямлёй,
[illegible]
[illegible] змкуты;
[illegible] крыўдаю ўмыты,
Крыўдай чорнай, злой.
Ад магутнай Волгі,
[illegible] Кубані, Дона
Ад каўказскіх гор

[illegible] на свеце
Хіба-ж бачу на свеце
Пакуль [illegible]
Хіба-ж бачу на свеце
Пакуль, [illegible]
Што [illegible] мы

Аўтограф верша «У майскія дні». 1945 г.

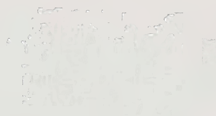

НАД ПРУТАМ

Над Прутам дзень заняўся новы,
Рассыпаў іскры заранiцы.
Гараць у iх святыя словы —
Старыя рускія граніцы!

Чырвоны сцяг на іх палае,
То — наша слава, наша свята,
Яго вітае плынь Дуная
І горы сінія Карпатаў.

Трасуцца землі Задняcтроўя
У громе бітваў нечуваных.
Заплаціць Гітлер сваёй кроўю
За зверства, здзек, за нашы раны.

ШЛЯХ СЛАВЫ

Па франтах зарніцай успыхнулі словы:
    Наперад! На захад! Пара!
У громе хіснуліся поле, дубровы
    Ад светлай Дзвіны да Дняпра.

І Віцебск і Орша той гром падхапілі,
    Панеслі за Нёман праз Друць.
Што можа спрацівіцца сталінскай сіле,
    Загадам, што волю нясуць?!

У прах разляцеліся доты і дзоты,
    Нямецкая моц, бліндажы.
Прабіты шырока на захад вароты.
Трасешся, звярыны бярлог? Дык чаго ты
    Яшчэ спадзяешся, скажы?

Канец твой прыходзіць і блізка адплата,
    Ідзе наша помста ў твой двор.
Не будзе ашчады для вылюдкаў, катаў,
Адпом цім сурова за край наш распяты,
    За мукі братоў і сясцёр.

Савецкія сцягі палошчуцца ў сонцы,
    Як зоры і вежы Крэмля.
Вітай-жа, як брацяў, у роднай старонцы
    Герояў, святая зямля!

Падхопім з Чырвонаю Арміяй словы:
Наперад! На захад, браты!
На подзвіг вялікі і самы суровы,
На бой наш апошні святы!

ВУЗКАЕ

Дні пройдуць сваёю чаргою,
Як шустрыя дробныя хвалі,
І мы дзесь дарогай другою
Паціху дыбаць будзем далей.

І сённешні дзень нам адлічыць,
Запіша, як пісар, хвіліны
І знікне, утраціць аблічча,
Пакінуўшы толькі ўспаміны.

Даўно дагарэў наш касцёр той,
Што грэў нас, глытаючы дровы,
І вогнішча плямкай прыцёртай
Загубіцца ў лісці дубовым.

І попел астыўшы асядзе,
У лесе адзін зазімуе,
І можа наш дуб «Сымон Дзядзя»
У холад без нас засумуе.

Ды ціхі куток той з дубамі,
Якім мы давалі імёны,
Не раз прамільгне прад вачамі,
Адлегласці ўзняўшы заслоны.

Як восенню шэрыя гускі,
І мы падамося ў свой вырай,
І там не адзін раз аб Вузкім
Успомнім з падзякаю шчырай.

НА ПЕРАЛЁТАХ

М. Д. М.

Наведаў я той дом, даўно знаёмы,
Дзе мы з табой бывалі ўжо не раз,
Дзе хвой шатры, як волатаў шаломы,
Нас вабілі з дарогі на папас.

Гадалі так, а выйшлася інача́й,
І гора ты, пакут зазнала шмат.
Аб доме тым ніхто з нас не заплача,
Ты-ж аглянешся з горыччу назад.

Пустуе наш пакой асірацелы,
І мой партрэт, не зняты са сцяны,
Глядзіць, нібы ў пахмеллі, спахмурнелы,
Разгублена пытае: — Дзе-ж яны?

І выраб мой дасужае мінуты,
Рагаты сук пад напісам «Чымган»,
Прыродаю так вычварна загнуты,
Гадае там пра родны Казахстан.

Валяюцца, як смецце, пацяробкі,
Забытыя драбніцы на стале:
Акуркі ў попелцы, пяро, каробкі
І чорцікі, скалечаныя ў шкле.

І ложак наш, у холадзе застылы,
На ўсю сцяну стаіць, як саркафаг.

І слой густы драбнюсенькага пылу
Спакойненька паслаўся ўгалавах.

Курэў так-сяк агеньчык цьмяны быту,
Ды час прайшоў, агеньчык наш пагас.
Яшчэ этап вандроўніцтва пазбыты,
І кончыўся часовы наш папас.

Чакае нас у роднай Беларусі
Разбураны, ды мілы наш куток.
Ачуньвай-жа, мой добры друг Маруся, —
І родны край і дом наш недалёк.

НА МІЖНАРОДНЫЯ ТЭМЫ

Захадзіўся папа, дванаццаты Пій,
Узяў папа ў рукі апостальскі кій.

Вышаў з Ватыкана, стаў на растанцы
І махае кіем ды ва ўсе канцы.

Піша ён пасланне у імя Хрыста,
Піша не на вецер, піша неспраста.

Гінуць Гітлер, Гімлер, Герынг, Гебельс, Гес.
Шле за іх літанне папа да нябес.

Рухнуў у Еўропе «новы» іхні лад.
Як не заступіцца за сваіх ягнят?

Яны-ж той пароды, што і папа сам,
Толькі чуць іначай робяць—хап! і—гам!

Папа ўспомніў бога, літасць да людзей...
Служка божы папа, дзе-ж ты быў раней?

І чаго маўчаў ты і не біў у звон,
Калі Гітлер нёс нам ланцугі, палон?

Чаму кроў і попел спаленых дзяцей
Не дайшлі да сэрца, да тваіх вушэй?

Прыгадай Майданэк, Польшчу, Беларусь,
Землі, што стаптала гітлерава гнюсь.

Ты заплюшчваў зрэнкі, вушы затыкаў,
А чаму-ж да катаў раптам стаў ласкаў?

Лемантуе папа, на ўвесь свет галас,
Кажа: «Бог на крыжы злодзеяў двух спас.

Дык вазьміце з бога прыклады і вы,
Няхай дух германскі існуе жывы.

Падаруйце немцу і на гэты раз».
Скажуць табе, папа, людзі на твой сказ:

«Злазь ты, папа, з даху, не псуй боскай брамы
Ды каціся, папа, да чортавай мамы!»

М. Д. М.

Я радасці большай не ведаў-бы ў свеце,
Каб толькі была ты здарова.
Ачуньвай-жа, зорка, ачуньвай, мой квеце,
Пачуй маё шчырае слова!

Вясна пазірае з высокага неба,
У сонцавых косах іскрыцца.
З-пад снегу выходзіць знямелая глеба,
Расплюшчвае вочы крыніца.

І хата ўжо блізка, і лес наш духмяны
Пах смолак зычліва струменіць.
Няхай-жа загояцца болі і раны
І сыйдуць панурыя цені.

Вясна расчыняе наўсцяж акяніцы
І сцеле на дол аксаміты.
Зачэрпвай-жа сілы з гаючай крыніцы,
З зямлі нашай, горам спавітай!

Распусціцца лісце на белай бярозе,
І ляжа прад намі шлях новы.
Дык рана яшчэ прыставаць у дарозе,
Не ўсе нашы сказаны словы.

Я радасці большай не ведаў-бы ў свеце,
Каб толькі была ты здарова.
Ачуньвай-жа, зорка, ачуньвай, мой квеце,
Пачуй маё шчырае слова!

ТОПАЛЬ

Памяці друга

Каля купалавай пасады
Упёрся топаль у вароты.
І думаў Янка, як даць рады,
Каб не было яму згрызотаў.

Пад тапалёваю паветкай
Ляжалі градкі, ззялі ружы.
Расціў на клумбах Янка кветкі,
Пясняр наш дбалы і дасужы.

«А топаль грузны і гузасты,
І жыць яму, як бачна, мала:
Яму даўно ўжо гадоў за сто», —
Так разважаў з сабой Купала.

І страх часамі браў паэта,
Што вецер дрэва ў сад паваліць,
І будзе кветкам песня спета
У шуме-громе смертнай хвалі.

І вось прышлі дні злой навалы:
Асірацелі паркі, плошчы,
Згарэлі сад і дом Купалы,
І сам ён — блізкі нам — нябожчык.

І Мінск, як труп, адны руіны,
Дзе ў мёртвых сценах вецер свішча.

А топаль, волат-сірацiна,
Стаiць на варце папялiшча.

Ды горад мы з руiн падымем,
Успыхне радасць зноў над краем,
I песняра святое iмя
Навекi ў сэрцы захаваем.

У МАЙСКІЯ ДНІ

Чырвонай Арміі

Разам з Першым Маем
Выйду я ў прасторы,
　　На шырокі гмах.
Зноў я з родным краем,
Край мне шмат гаворыць
　　Аб нядаўніх днях.

Адшумелі буры,
Адгрымелі громы
　　І сталёвы град.
Пазіраюць хмура
Дзеравяк разломы
　　І руіны хат.

Свежы яшчэ раны,
Яшчэ востры болі,
　　Жаль яшчэ глыбок,
Ды сплылі туманы
Чорных дзён няволі,
　　І развеян мрок.

Выгнан вораг люты,
Орды яго біты,
　　Змешаны з зямлёй;
Гадавай атрутай
Сам ён, гад, умыты —
　　Кроўю чорнай, злой.

Слава яго — смецце,
У магілу крокі,
Як ліхой чумы.
І ці быў на свеце
Подзвіг больш высокі,
Што явілі мы!

Аб ім сведчаць горы
Крыма і Каўказа
І крутых Карпат;
Пра яго гутораць
Блёсткамі алмаза
Рэкі, вадаспад.

Сталінград і — Вена!
Віцебск і — Варшава!
Орша і — Берлін!
Не паўстане з тлену
Вырадак крывавы,
Кінуты пад тын.

І ляціць за Одэр
Вецер свежы, чысты,
Як вясенні шум.
У ім волі водар
І вянкі-маністы
Светлых ясных дум.

Чынна шумяць хвоі
Пышнаю каронай,
І пяюць яны:
«Слава вам, героі,
Арміі Чырвонай
Волаты-сыны!»

НА РОСТАНЯХ

Шмат напісаць мне аб чым трэба,
Душа-ж мая жыве адным:
Схавала радасць маю глеба
Пад ціхім крыжам дзервяным.

І дзе знайсці мне тыя словы,
Каб выказаць жальбу маю!
Мне нестае душы паловы,
Свой боль я ў сэрцы затаю.

І буду думаць у тым болю,
Сум абыймаючы наўкруг,
Што я не ўбачу больш ніколі
Цябе, мой лепшы ў свеце друг!

Было-б лягчэй мне, каб я ведаў,
Што жаль мой дойдзе да цябе,
Але не знойдзе к табе следу
Мая туга нідзе, нідзе!

Апошні міг. Труна раскрыта.
Халодны дождж пайшоў гусцей,
А ў кусціку, расой абмытым,
Свой гімн табе спеў салавей.

НА РУІНАХ ПРОШЛАСЦІ

Праз пяць гадоў я зноў наведаў Вусце,
Прытулак дум, абраны мой куток,
Дзе высіцца Вусцянскі мой грудок
І вецер лёгенька гайдаецца на кусце.

Іду на груд павольнаю ступою.
Сумотна мне, бо я цяпер адзін,
Мне шмат чаго прыходзіць на ўспамін,
І нікну я паныла галавою.

Грудок усё-ж такі, як быў, прыветны,
Гваздзічка белая, чабор на ім,
Ды ўжо гляджу я поглядам другім,
Як дуб стары, астаўшыся бяздзетным.

Стаю, маўчу, мясціны аглядаю, —
Змяніліся, і трудна іх пазнаць.
Дубоў маіх паменшылася раць,
Як і людзей у родным нашым краі.

Бязлюддзе, ціш. Высокаю травою
Вусцянскія сялібы зараслі.
Бярэзнічак заняўся на зямлі,
Атульвае разложыстую хвою.

Дарожкі той, што бегла к Балачанцы,
Няма нідзе — згубілася ў траве,

У памяці-ж маёй яна жыве,
Як шмат з таго, што знікла на палянцы.

І з тых, з кім я так блізка быў знаёмы,
Ужо няма: хто выселіўся сам
К апошнім тым на свеце рубяжам,
Дзе крыж стаіць журботна нерухомы;

Другіх вайна ў далёкі свет пагнала,
І многа іх не вернецца назад;
А трэціх вынішчыў, пабіў фашысцкі кат,
І родная зямля іх не прыбрала.

І ўсё мне тут, дзе вокам я ні кіну,
Нагадвае аб жорсткасцях вайны.
Знявечаны лясы, а параснік буйны
Жыве і тчэ спрадвечную тканіну.

Ідзе жыццё, буяюць яго сілы, —
Хай паспрабуе хто суняць яго, спыніць.
Снуе жыццё за ніццю сваю ніць,
І моцныя для ўзлёту яго крылы.

Я ведаю — загояцца ўсе раны:
З пажарышч край паўстане, расцвіце
Ва ўсёй сваёй красе і паўнаце, —
Наш верны шлях, ён з праўдай павянчаны!

І толькі мне адно сягоння горка:
Няма таго, з кім думкі я дзяліў,
З кім тут стаяў, з кім я шчаслівы быў, —
Пагасла ты, яснюсенькая зорка.

НА МАГІЛАХ ГЕРОЯЎ

Ускрай старых магіл, дзе хвоі
Угору вынеслі шатры,
Знайшлі прыпынак і героі,
Святой зямлі багатыры.

Стаіць у рад, з армейскай зоркай,
Шарэнга стромкіх пірамід.
Жанчына пройдзе, ўздыхне горка
І кіне вочы на іх шчыт.

Пісалі рукі чыесь шчыра:
Хто, дзе загінуў і калі,
Партрэт байца і камандзіра
На памяць людзям прынеслі.

За агарожай на магілах
Ляжаць вянкі з раслін жывых.
Гурток дзяцей, сіротак мілых,
Так дбала ходзіць каля іх.

Яны — ахвяра злобы лютай,
Спазналі жах і боль вайны.
Адбітак цяжкае пакуты
Паклаў ім след свой патайны.

Цяпер мінулі іх напасці,
Яны пазналі ласку зноў:

Вярнула радасць ім і шчасце
Пралітая байцамі кроў.

І так хвалююць, цешаць вока
Стараннасць дзетак, дбаласць іх
Аб тых, што ў Прусіі далёка
Злажылі голавы за іх.

І не забыць хвіліны гэтай,
І вас мне, дзеці, не забыць.
Прымеце-ж дзякуй ад паэта
За ваша сэрца — так любіць.

Гадуйцеся-ж вы племем дужым
Пад яркім сталінскім святлом:
Не прыдзе больш забойца вужам
І не разбурыць ён ваш дом.

У ВЕРАСНЁЎСКІ ВЕЧАР

Лагодны вечар, ціхі, вераснёвы.
Кучомкі хвой замлелі ў цішыні,
І мой дубок не зрушыцца ні-ні,
І я маўчу, ніжу на слова словы.

Адзін я тут, а горад, — смуглы, ніцы, —
У цемрадзі схаваў журбу руін,
І толькі выплыве на міг адзін —
Не дом, — шкілет пры ўзлёце бліскавіцы.

Далёка дзесь на цёмным небасхіле
Паблісквають маланкі раз-па-раз,
Нібы не верасень, а жнівеньскі той час,
Калі цяплынь у поўнай яшчэ сіле.

Хоць можа верасень аплаціць золкасць лета
І дні яго, што мыліся ў дажджы.
І раптам—журавы! Крычаць: «Дабра не жджы!
Не час цяплу, і песня яго спета».

І чую ў крыку тым я праўду і дакоры,
Што год прайшоў, і блізка час зімы,
А працы шмат... Ці шмат-жа ўспелі мы,
Каб раны залячыць і сцішыць наша гора?

Турботных рук патрэбна многа ўсюды,
Каб зняць праклятае кляймо вайны.

Вышэй узлёт раскутых сіл буйны!
Народ-герой! Тварыць ты можаш цуды...

Праз цёплы мрок у вечар вераснёвы,
Дзе свецяцца прыветныя агні,
Паказваюць свой твар мне заўтрашнія дні
І родны край, збудованы нанова.

З ПАДАРОЖЖА

Ты прыстаеш, вандроўнік, у дарозе?
Ну, што-ж?! Прысядзь, спачынь
Ды вокам даль акінь, —
Твой скончан шлях, і ты ўжо на парозе.

Было ўсяго за часы вандравання:
І бур, і навальніц,
І радасных дзянніц,
Нягаданых відовішч і спатканняў.

І шмат збіраў ты скарбаў невідомых
З людскіх сардэц і душ,
З палёў сваіх і пушч,
І нёс ты іх к свайму прытулку-дому.

А з скарбаў тых, як ткач з ніцей суровых,
Тканіну ткаў сваю —
Ці ў лесе, ці ў гаю,
Ці ў шуме ніў, ці ў зацішных дубровах.

Не ўсё-ж дабро, набытае гадамі,
Сабранае трудом,
Данёс ты у свой дом:
Шмат знішчана халоднымі вятрамі!

Не аднавіць яго, бо часу мала, —
Не вернеш сваіх страт!

Не падай духам, брат,
І новы скарб збірай старанна, дбала.

Ідзі з жыццём, вандроўнік, нага ў ногу,
Бо шмат ёсць маладых
Вандроўнікаў такіх, —
Благаславі ты іх у пуць-дарогу!

ЗВАРОТ

Ідзе паважна пераможац —
Бывалы, стрэляны салдат.
І думкі ў мірным падарожжы
Настроіў ён на мірны лад.

У медалях уся грудзіна.
Нашыўкі — спіскі многіх ран.
На штурмы Кюстрына, Берліна
Хадзіў наш воін-ветэран.

Зямель ён многа перакрочыў,
І шмат схадзіў чужых краін,
І небяспекам, смерці ў вочы
Глядзеў не раз ён, не адзін.

Ідзе знаёмаю дарогай.
Гудуць, грымяць грузавікі.
Салдат глядзіць навокал строга —
Што натварылі чужакі!

Сляды разрухі, папялішчы,
Сады папалены, лясы,
Дзе ў голых плехах вецер свішча,
Былой шукаючы красы.

А тыя хаты, што ўцалелі, —
Такі жабрачы выгляд, ох!

Крывыя сцены чэрві з'елі,
На стрэхах густа расце мох.

Салдат у мыслях прыкідае —
Ёсць што і ёсць з чым параўнаць.
Краіна наша маладая
Край ўсе можа перагнаць.

І разважае ў падарожжы
Салдат аб іншай барацьбе.
Зямля ты наша, упрыгожым,
У сад абернем мы цябе!

Пацісну я руку герою,
Скажу яму, як друг, як брат:
Як многа сілы ў сабе тоіш,
Зямлі вялікай сын, салдат!

ЛЯСАМ БЕЛАРУСІ

Прысвячаецца П. К. Панамарэнка.

З маленства люблю я лясы,
Іх сцішаны голас і шум патаёмны,
І пушчы глухія, а ў іх бураломы,
Дзе віхры гудзелі пад гулкія громы
Ды слалі дажджоў абрусы.

Вучыў мяне лес пазнаваць
Прыгожства, суладнасць і чары прыроды,
Дзе птаства спраўляе штогод карагоды,
Дзе тояць крыніцы празрыстыя воды
Для рэчак, каб край умываць.

Ой, лес, беларускі наш лес!
Я песень за век свой злажыў табе многа,
У свет праз цябе мне ляжала дарога,
Ты песціў юнацкасць, і цешыць старога
Сягоння твой полаг-навес.

Ад сэрца табе я скажу —
Прымі-ж ты падзяку за ўсе твае дары:
За ціхія думы, за ясныя мары,
Што ты навяваў мне ў імшыстым гушчары,
Зганяючы з сэрца імжу.

І людзі вам скажуць, лясы:
У мірныя часы і ў часы ліхія
Кармілі, тулілі нас гмахі лясныя,

І хаты мы бралі з лясоў дзервяныя,
І мёд нам даюць верасы.

Акіну-ж я вокам свой край —
Прайшлі над ім буры, крывавыя грозы,
Дубы на дол палі, як ніцыя лозы,
Пайшлі пад сякеры і граб, і бярозы.
Што знікла ў агні — не пытай!

На раны пабіта зямля,
Дзе смерць, бы касец той, прайшлася з касою,
Умыла дарогі смяртэльнай расою,
На долы шырокай лягла паласою,
Патрэсла лясы да камля.

Эх, родныя пушчы, бары!
Як вы парадзелі і звузілі колы!
І колькі ў вас плешын, асмаленых, голых,
Дзе вецер, вандроўнік жартлівы, вясёлы,
Высвіствае спеў свой стары!

Падходзіць вам час адпачыць,
Акрыцца адзежынай свежаю, новай,
І меней чуць, бачыць сякер, піл сталёвых,
Што поўнілі звонам гушчары, дубровы,
Бо ў іх ваша гора гучыць.

Я-ж мару цяпер аб адным:
Зямля — невычэрпнага скарбу крыніца,
На цэглу дасць гліны і для чарапіцы!
Мы з іх пабудуем дамы-камяніцы
На змену будынкам старым.

А вас, нашы пушчы, бары,
Ахоўваць мы будзем за ўсе вашы дары
Засадзім лясамі пяскі і выгары,
Дзе плехі рабілі сякеры, пажары
Суровай ваеннай пары.

Няхай адпачынуць лясы,
Разгорнуць шырока зялёныя крылы
Ды зноў назбіраюць той мудрае сілы,
Што здавен ашчадна тулілі край мілы,
Багаты і поўны красы.

НАШ ШЛЯХ

Журботныя прагалы, дзе ні гляну—
І ў сёлах, і ў лясах.
Гарэлы клён схіліўся да паркану,
Сам чорны, як манах.

Стаіць адзін, раскінуўшы галіны,
Як пальцы рук сухіх,
І шум яго празрыстае чупрыны
Змяніўся і прыціх.

Навокала раскіданы магілы —
Руіны гумен, хат.
Гудзе, скаголіць вецер лёгкакрылы
На старасвецкі лад.

І хоць што крок малюнкі разбурэння,
Пабоішчаў сляды,—
Зямля-ж цвіце, і покрыў аднаўлення
Тчэ засеў малады.

Прайшла вайна, як віхар-навальніца
Пад грукат перуноў,
А край жыве, гаючая крыніца
Струменіцца ізноў.

І тое зло, што цемра ўзгадавала
Ды з захаду плыло,—

Разбіта ў прах крывавая навала,
Касцьмі палегла зло.

Сыйшла, сплыла пачварная прыгода...
Жыві, наш правадыр!
І чую я, як сіла, моц народа
Расце і ўглыб і ўшыр.

Разгорне люд, нібы арол той, крылы,
Плячамі павядзе,—
Такі размах раскованае сілы
Не быў яшчэ нідзе.

Старое ўсё мы пусцім на ўзві-вецер
Пад веснавую трэль.
Кажу — такіх, як наша, ва ўсім свеце
Не знойдзецца зямель!

У ЗАЛЕ КРЭМЛЁЎСКАГА ПАЛАЦА

Усё мне радуе тут вока
І поўніць сэрца цеплынёй:
І постаць Леніна-прарока,
Што даль вякоў раскрыў шырока
З яе прывабнай глыбінёй;

І сад жывы народаў нашых,
І рознамоўны гоман іх,
Дзе дружбы слодыч поўніць чашы,
Дзе воля чуецца, бясстрашша
І сіла крокаў маладых.

А ў садзе тым — краса народаў,
Цвет многалікі і буйны:
Героі працы і паходаў,
Пранёсшых славу нашу ў годы
Праз дым, агонь і гром вайны.

Гудзе, як летам рой пчаліны,
Утульны, светлы зал Крэмля
У чаканні радаснай хвіліны,
Каб згледзець хоць на міг адзіны
Таго, аб кім пяе зямля;

Таго, хто мудрыя законы
Даў нам для вольнасці, дабра;
Таго, каму люд шле паклоны
І праслаўляюць міліёны,
Як бацьку і правадыра.

НА ВЯСЕННІ ЛАД

Рассеяла сонца, як сейбіт зярняты,
Бліскучыя іскры святла.
А сэрца-ж так хоча цяпла,
Утулку і ласкі загубленай хаты.
Імкнецца душа мая ў марах крылатых
Туды, дзе сінеча лягла;

Дзе неба, бы тая хрустальная чаша,
Спадае на бераг зямлі;
Дзе ў сонцы лес песціць камлі;
Дзе гоману поўна кузурак і пташак;
Дзе грэецца поле і рослая паша
І гай выступае ўдалі.

Хачу я прастору і яснасці чыстай,
Я прагну самотных хвілін
Сярод саснякоў, лугавін,
Дзе песні гайдаюцца ў хвалі празрыстай,
Дзе ўсё так спакойна і так урачыста,
А ты разважаеш адзін

І роўным дыханнем п'еш слодыч спакою,
Адкінуўшы болі турбот,
І марам даеш ты палёт...
Я ў сэрцы вітаю дубы над ракою
І ціхія вёскі, і мілую хвою,
Вітаю цябе, мой народ!

* * *

Выглядаеш ты яснай вясной,
Наша маці, краіна Советаў!
А зірнеш на цябе, і з табой
Маладзее ўся наша планета.

Колькі слынных дарог ты прайшла!
Колькі велічных спраў учыніла!
Пад узмахамі крылляў арла
Твая творчая вырасла сіла.

І пад зрокам арліных вачэй
Ты скідаеш з дарог перашкоды,
Бо вядзе нас прарок-чарадзей,
Каго славяць сягоння народы.

Не сатруць і вякі тых страніц,
Што ў гісторыю войн ты ўпісала,
І тваіх невычэрпных крыніц
Не запыніць чужая навала.

Няхай сыкаюць гады-вужы —
Ім не ўсплысці на шумныя хвалі.
Перад намі-ж гараць рубяжы,
Ясным сонцам умытыя далі.

Перад намі бязмежны прастор,
З намі моладасць сілы юначай.

Дык да сонца, краіна, да зор
З нашай вераю цвёрдай, гарачай!

Выглядаеш ты светлай зарой,
Наша маці, краіна Советаў!
А зірнеш на цябе, і з табой
Маладзее ўся наша планета.

Якуб Колас сярод маладых беларускіх совецкіх пісьменнікаў. 1949 г.

ПЕРШЫ ДЭПУТАТ

Сімвалам радасці, праўды і волі
Сталася слова адно на ўвесь свет.
Слова то — Сталін, сцяг яснае долі,
Гордасць народаў, зямлі нашай цвет.

Шлях у прасторы, у новыя далі
Нам ён акрэсліў, як геній-прарок,
Выкаваў сілу, цвярдзейшую сталі,
Зрынуўшы цемру фашысцкую ў мрок.

Грознай скалою над светам высока
Край наш Совецкі сягоння стаіць.
Смелае, зоркае Сталіна вока
Даль прабівае, нядрэмна глядзіць.

Бачыць ён ходы ўсе ворагаў злосных,
Чуе шыпенне двурушных «сяброў».
Марны-ж патугі і хітрыя кросны
Тых, каму долар даражай за кроў...

Мудры і просты, усімі любімы,
Служыць народу ён, дбае аб ім.
Родны наш бацька, таму тваё імя
Сталася блізкім для нас, дарагім.

Вось чаму сёння ад краю да краю
Голасам дружным на радасны лад
Слаўнае імя народ называе:
Сталін, ты першы наш друг-дэпутат!

МАРЫ АБ ВЯСНЕ

І холадна, і дзень нам служыць мала,
І цьмяны ён у покрыве імжы.
Па сонцу і вясне душа засумавала,
І хочацца ўзыйсці на рубяжы —

На тыя невідомыя парогі,
Адкуль павеў пачуецца вясны
І выплывуць далёкія дарогі,
Што ласкава наводзяць мары-сны...

Эх, жоўценькі пясочак на адхоне
І зáцішкі купчастых хвайнякоў!
Знімі, цяпло, зімовую заслону!
Прымі нас, лес, прыпынак дай і схоў!

ЗІМОЙ У БАЛАЧАНЦЫ

Пад белай страхою стаіўся пасёлак,
Прымоўклі навокал лясы.
Мільёны, мільярды халодных вясёлак
Убралі снягоў абрусы.

І колькі тут ясных, бліскучых іскрынак
На снезе марозным, сухім!
Як ціха! Як соладак тут адпачынак
Між лесу ў пасёлку глухім!

Мы так разважалі і так успрымалі
Спакой неабыклы і глуш,
І неслі далёка нявідныя хвалі
Суладнасць і згоду двух душ.

За днямі дні пойдуць звычайнай дарогай,
Нібы несупынны струмень...
Мой дружа! Нам радаснай песняй з былога
У памяці ўстане той дзень.

МІНСК

Пахілыя вербы, як тыя бабулі,
Пасталі над Свіслаччу ў рад
І шэпчуць ёй штось на свой лад,
Ды ціхенька-ціха, каб іх не пачулі.

Аб чым яны шэпчуць? Якія турботы
У вербах прыгнутых старых?
І што засмучае тут іх?
Ці ім яшчэ сняцца пажары, грымоты?

На ўзгорку будынкі глядзяць, бы калекі,
Выносяць свой боль на паказ.
Бляск вокан, вачэй іх, пагас,
І полымя збіла ім бровы, павекі.

Стаю на пагорку. Адгэтуль мне далі
Прастораў шырокіх відны.
Не ўсюду-ж руіны адны,
І плешыны-пусткі не ўсе задрамалі.

Мне радасна бачыць, як Мінск жыве, дыша,
Залечвае раны свае,
З пажарышч, з руін паўстае
І голаву ўзносіць угору ўсё вышай.

Глядзіш — там пад стрэху выводзяць даміну.
А там — агарожа; за ёй
Рабочых варушыцца рой;
А там засыпаюць пад плошчу нізіну.

Будуецца горад удумна, нанова;
Хоць многа нястач, перашкод,
А ўсё што ні дзень, што ні год —
Больш творчага мае разгону будова.

І ты закрасуеш, наш Мінск старадаўны,
У плошчах, садах зацвіцеш,
У новых калонах пад сотнямі веж,
Зноў юны, прыгожы, магутны і слаўны.

З МАЙГО ЛЕТАПІСУ

Стаіць мая хата між хвой кучаравых,
І купіна жыта на клумбе пры ёй.
Свая ў мяне пожня і дрэўцы, і травы,
Пляцоўка, і двор свой, і я сабе свой.

Выходжу з хаціны, спынюся спачатку
Ды вокам акіну скляпенне нябёс:
А можа там вецер пагнаў сваё стадка,
Дажджлівыя хмары ў маланках панёс?

Не радуе неба, бяздушнае, злое,
І хмар кучаравых нідзе не відаць,
Не ў той бок махае галінамі хвоя, —
І марна пра дождж той сягоння гадаць!

У сэрцы трывога, і злосць мне на вецер:
Чаму не нагоніць жаданых нам хмар?
Журботна калыша бярэзінка веццё,
І лёгкі пылок ёй кладзецца на твар.

Хаджу ад дубкоў я да яблынек кволых,
Што летась саджаў яшчэ з ранняй вясны,—
Гібеюць, нябогі, і я невясёлы,
Успомню і мары былыя і сны.

Не раз я, бывала, у дні сухавеяў
Таксама душою і сэрцам хварэў

І неба, і хмары, і ўсіх дабрадзеяў
Маліў, каб на ласку змянілі свой гнеў;

Каб дожджык застукаў сялянству на ўцеху;
Каб вырасла жыта, гарох, ярына;
Каб гумны заклалі пад самую стрэху
І каб распірала сусек ад зярна;

Каб лес аж загніўся пад восень грыбамі,
Каб нам ураджай на іх быў, ды такі,
Што людзі іх проста-б вазілі вазамі...
Эх, баравікі вы!.. Эх, баравікі!

Хаджу я, пануры, ад градак да дрэва,
І сіл нехапае мне іх паліваць.
А вецер бясплодныя будзіць напевы...
І як-жа з вятрамі, скажы, ваяваць?

Іду на барометр зірнуць, ці не кажа
Пра дожджык жаданы, пра радасць маю.
А ён — не зрухнецца, стаіць, сіла ўражжа!
Барометру пстрычку са злосці даю...

І помню — я раз узлаваўся зацята:
Чаго ён, нягоднік, як ідал, стаіць?
Пра дожджык чаму не варожыць, праклятьі?
Я ў рэчку хацеў яго несці тапіць.

Цяпер не такі я: гады ўгамавалі
Маю нецярплівасць і порсткі настрой,
Гляджу, як філосаф, на сінія далі —
Чаго спадзявацца старэчай парой?

А ўсё-ж калі вецер з дажджыстага боку
Пагоніць чароды клубястыя хмар,
Я зноў тады ў тым-жа даўнейшым патоку,
Калі маё сэрца захоўвала жар.

Тады і панурасць, як цень, сходзіць з твару,
І я весялею, нібы той юнак.

Люблю тады неба, і вецер, і хмару,
Што з поўдзеня з громам узнікне няўзнак.

Глядзіш — і барометр для шчасця зямелькі
Наніз хіліць стрэлку пад гоман вятроў.
Тады я вясёлы іду да бутэлькі:
— За дожджык, Якубе! Ну, будзь-жа здароў!

НАША ДАРОГА

Да дня вызвалення Мінска

Мая Айчына маладая!
Савецкі край наш дарагі!
Хто дзён былых не прыгадае,
Калі навокал сіла злая
Крышыла нашы берагі;

Калі зямля ў агні-пажары
У неба ўзносіла шатры
І клала бляск, бы кроў, на хмары,
А грому цяжкія удары
Хісталі пушчы і бары?

Ды ў час той грознай небяспекі
Пранёсся голас з краю ў край:
«Не будзе вораг вавек-векі
Няволіць нашы землі, рэкі!
На бой, народ мой, паўставай!»

У нашых сэрцах рэхам веры
Адбіўся кліч правадыра.
Узважыў ворага ён, змераў,
І разгадаў яго намеры,
Разбіў і кінуў яго ў прах.

І сёння мы стаім над светам,
Як непахісная скала.

І ззяюць людзям яснацветам
Імкненні нашы, нашы мэты
Пазбавіць свет ад гнёту зла.

Няхай злуюцца цемрашалы,
Каму мяшок даляраў — бог:
Іх лёс асуджаны, прапалы,
Ім не загнаць жыцця ў падвалы,
Ім не спыніць жыцця дарог.

Ідзем мы вернаю дарогай,
Ірдзяцца зоры нашых дзён,
Бо нам прастору, волі многа,
І ўсё шырэе даль-разлога,
І ўсё дужэе наш разгон.

ДА ТРЫЦЦАЦІГОДДЗЯ КАСТРЫЧНІКА

Як хвалі шырокага мора,
Плывуць нашай славы гады,
І сонца ў іх ззяе, і зоры,
І далечаў новых прасторы,
І сілы разгон малады.

Хто спыніць раскутыя сілы?
Хто праўды патушыць агні?
Скіроваи наш лёт быстракрылы
Ад цемры, ад ночы магілы
У ясныя далі і дні.

Савецкі наш край! Ты праз громы
Прайшоў, не панік галавой.
Як волат, яшчэ невядомы,
Над светам, не знаючы ўтомы,
Паўстаў ты гранітнай скалой.

Стаіш, непадкупны і смелы,
На варце законаў людскіх,
Каб праўда, як сонца, гарэла —
За шчасце, за правае дзела
Народаў бяспраўных, малых.

Твой голас ніхто не заглушыць:
Ні зграі прадажных пісак,

Ні лордаў двурушныя душы...
Не! Сонца аслiныя вушы
Сабой не заслоняць ніяк!

Мы Леніна праўдаю дужы,
Мы Сталіна воляй цвярды,
Народам і міру мы служым,
Пранёсшы праз буры і сцюжы
Наш сцяг баявы, малады.

Красуйся-ж ты вечныя годы,
Наш край, малады багатыр!
Чэсць, слава совецкім народам,
Іх творчым узлётам, паходам!
Хвала табе, наш правадыр!

ПЕРШЫ МАЙ

Кожны год прыдае табе сілы,
Веснік новай вясны, Першы Май.
Свет стары, свет гнілы, апастылы,
Адыходзь у нябыт, памірай!

Не табе зачыніць нам дарогі, —
Яны ўсе к комунізму вядуць:
Няма сіл у цябе і той змогі,
Каб жыццё ды назад павярнуць.

Няхай трумэны, маршалы, папы
Разам з Бевінам, з Блюмам пустым
Разяўляюць звярыныя ляпы —
Гаспадарыць над светам не ім!

Адцвілі, палінялі ціяры,
З'едзен моллю стары Ватыкан.
Ні малітвы яго, ні далары
Не паднімуць сатлелы іх стан.

Новы подых праходзіць па свеце,
Ён старую ўсю гніль размяце.
Дык здароў-жа ты будзь, майскі вецер!
Няхай Май на ўсім свеце цвіце!

Кожны год прыдае табе сілы,
Веснік новай вясны, Першы Май.
Дык разгорнем пашырай мы крылы:
Бур наперадзе многа — зважай!

ЛЕНІНСКАМУ КОМСАМОЛУ

Сеяў Ленін, сейбіт дбалы,
Добрыя зярняты.
Вырас засеў небывалы,
Ды прыгожы, ды прыўдалы, —
Племя арлянятаў.

Комсамоле, яснацвеце,
Наша радасць, слава!
Аб вас песні па ўсім свеце
Носіць наш усходні вецер —
Прыязна, ласкава.

Не было такіх удалых,
Як ён, гордасць наша:
Смелых, моцных і трывалых,
Бальшэвіцкага закалу,
Дужых і бясстрашных.

Не было яшчэ той сілы
І той перашкоды,
Што звязала-б вашы крылы,
Комсамоле, слаўны, мілы,
Першацвет народа!

На вайне, на працы мірнай,
На палях калгасных —
Стойкі ўсюды вы, настырны.

Шлях ваш трудны і абшырны
І, як сонца, ясны.

Арляняты, вярнігоры,
Ленінскія дзеці!
Сталін мудры, ясназоры
Вам азначыў у прасторы
Шлях вярнейшы ў свеце.

Узлятайце-ж вышай, далей —
Бур і працы многа.
Абуджайце песняй далі,
Нестрыманай гулкай хваляй
К новым перамогам!

РОДНАМУ КРАЮ І НАРОДУ

Да 30-годдзя БССР

Я калісьці нямала складаў
Табе песень, о родны мой краю,
Шмат аб лёсе тваім сумаваў,
Толькі ў думках, у марах гадаў,
Што з табой лепшых дзён прычакаю.

Адно толькі я ведаў тады,
Адно толькі было мне вядома:
Памагчы — бог не прыдзе сюды,
За царом не пазбыцца нуды,
Нам за ім не зажыць па-другому!

Годы хвалямі смутку плылі,
Беспрасвецце звісала над намі.
Панавалі паны на зямлі,
А на нашых палосках раллі
Толькі пырнік буяў з палынамі.

Ох, хадзіла па свеце, брыло
У сярмяжцы залатанай гора
Ды пад стрэхі праз цьмянае шкло
Людзям весці ліхія нясло —
Разлівалася ліха, як мора!

Злосць у сэрцы выношваў народ —
Неставала часамі цярпення,
Песціў думкі пра грозны паход,

Каб паноў павыкідваць за плот
І каб царскае знішчыць насенне.

І сягоння, праз трыццаць гадоў,
З болем час той яшчэ ўспамінаю.
А за тон маіх сумных ладоў,
Што, як калісь, з табою павёў,
Прабачай мяне, новы мой краю!

* * *

Новы край, савецкі край!
Беларусь, мая старонка!
Я хацеў-бы песняй звонкай,
Песняй — шчыраю гамонкай
Слова выказаць: вітай!

Прывітай, мой вольны люд,
А з табой і я вітаю
Новы лад у нашым краі,
Што развеяў панства зграю,
Завітаўшы і ў наш кут.

У свет многа нам дарог,
У свет ясны і прасторны,
Толькі смелы будзь, праворны,
Далей, далей шляхам зорным —
То — шлях нашых перамог!

Ты на працы крэпак, дуж,
Ты ў рабоце спрытны, спорны,
Павярнуць ты можаш горы,
Сілам нашым ёсць прасторы,
Бо разорван царскі гуж.

Наша праца — наш узлёт,
Наша слава і багацце,
Наша сіла, мае брацці,
Супраць чорнага закляцця,
Што вякі цярпеў народ.

Нашым сейбітам дабра,
Геніяльным, знамянітым,
Дзякуй шчырае скажы ты —
Іх рукамі ковы збіты, —
Нашай партыі — ура!

* * *

Ёсць новая сіла ў Совецкай краіне
На радасць народам зямлі.
Яна расчыняе дарогі ў вышыні,
Яе ў навальніцах, у грознай часіне,
Нам Ленін і Сталін далі.

Ніхто гэтай сілай яшчэ не валодаў,
І сілы такой не было.
Імя ёй — свабода і дружба народаў,
Друг верны праслаўленых нашых паходаў
Варожаму свету на зло.

Мы з ёю прыгожы наш дом збудавалі,
Дзе многа прастору, святла.
Мы ў бітвах крывавых яго адстаялі,
Бо дом наш збудован з найлепшае сталі,
Што легла ў аснову вугла.

Мы з ёю сягоння залечваем раны,
Свой край падымаем з руін,
Будуем заводы па новаму плану,
І нам памагае народ Казахстана,
Латыш, украінец, грузін.

З той сілай ступаем мы вышай і далей,
І цвёрды наш поступ і крок,
Агнём гартаваны і ў поўным накале.
Наш дзень умываецца сонечнай хваляй,
Развеяўшы холад і мрок.

Без страху, упэўнена, зорка, спакойна
З той сілай у даль мы глядзім.
Няхай вар'яцеюць апосталы войнаў,
А нас не пужае іх хор непрыстойны —
Ёсць Сталінскі геній. Мы з ім.

СОВЕЦКІЯ ГОДЫ

Далёка сягоння ад нас ліхалецце,
  Галеча, бяспраўе, жуда.
Ачысціў паветра кастрычніцкі вецер,
І новая сіла паўстала на свеце,
  Як майская рань, малада.

Цудоўная сіла на радасць народам,
  Надзея і шчасце зямлі.
Няма ёй граніцы, няма перашкоды.
Яе ўзгадавалі совецкія годы,
  Што волю і моц нам далі.

Імкнуліся лад наш разбурыць пачвары,
  Фашысцкага свету разбой,
Дзе стэрлінгаў фунты дружылі з даларам
І благаславенне злінялай ціяры
  Йшло з імі дарогай адной.

Але не адолелі ворагі міру
  Сіл нашых краін маладых.
Упалі ў прадонне акулы, вампіры,
Як чэзлыя шчэпкі ў бушуючым віры,
  І памяць паблекла аб іх.

Няхай гэта будзе для тых напамінам,
  Што мараць аб новай вайне,
Што з сыканнем злосным, сіпеннем змяіным

Гатуюць няволю свабодным краінам, —
Лёс Гітлера іх не міне.

Ляжаць перад намі прасторныя далі,
Шляхі нашы ясны, як дзень:
Азначыў іх Ленін, вядзе па іх Сталін.
Совецкія годы — вясеннія хвалі,
Дзе сонечны ззяе прамень.

Нам ясны задачы, акрэслены мэты,
Наперад скірован наш зрок;
Мы сталінскай дружбай народаў сагрэты,
Мы — новыя людзі вялікай планеты, —
Дык цвёрдым-жа будзь ты, наш крок!

Вітай-жа сягоння, краіна мая ты,
Вітай, беларускі народ,
Гадоў-сакалоў тваіх слаўны трыццатак,
І ленінска-сталінскі зáсеў багаты,
І партыі нашай узлёт!

СОВЕЦКАЙ АРМІІ

Пад новы, 1949 год

На свеце спакою няма:
Выпоўзае гад з небаскроба,
І сыкае спрут цвёрдалобы,
Апостал крыві і ярма.

Падпальшчыкі новай вайны,
Злавесныя цені-пачвары,
Употай рыхтуюць пажары,
Народам куюць кайданы.

Не міл ім савецкі размах,
Што гніль іх старую змятае,
Ды ўсё-ж наша праўда святая
Узніме над светам свой сцяг.

Замах-жа іх марны, пусты:
Прад цёмнаю сілаю злою
Стаіш непарушнай скалою,
Совецкая Армія, ты!

Ад сэрца ўсяго, ад душы
Вітаю цябе з Новым Годам!
На шчасце, на радасць народам
Ахоўвай-жа іх рубяжы.

ПРАВАДЫРУ НАРОДАЎ

Настаўнік наш мудры! Для шчасця людскога
Ты сонцам заззяў над зямлёй,
Каб цемрадзь і холад развеяць былога,
Каб ленінскай, новаю, вернай дарогай
Народы вясці за сабой.

Прайшлі мы з табою, наш бацька, нямала
Суровых і трудных дарог,
І многа на іх перашкод паўставала,
Ды волі магутнай тваёй не зламалі —
Ты ўвенчан вянком перамог.

З галечы, з бядоты, з руін разбурэння
Узняў ты наш край да нябёс,
І засеў іскрысты адборным насеннем
Ты сееш, наш сейбіт, людскім пакаленням,
Каб новаю праўдай ён рос.

І шчодрага севу багатыя нівы
Сягоння красуюць, шумяць.
На людзях савецкіх, на дзецях шчаслівых,
На руху няспынным, на кроках імклівых
Ляжыць твае праўды пячаць.

Ты зрокам сваім пранікліўым, арліным
Угледзеў крыніцы тых сіл,
Што марна драмалі пад згорбленай спінай,

І ты скіраваў іх такой пуцявінай,
Дзе поўны размах для іх крыл.

З табой, правадыр наш, ярчэй гарэць зоры
На небе, на вежах Крэмля;
Табе пакараюцца скалы і горы,
Бурлівыя рэчкі, пустэлі, азёры;
З табою квітнее зямля.

Зямлёю-ж нямала твой розум заняты,
Каб выгляд надаць ёй другі.
Каб быў ураджай яе пышны, багаты,
Каб ветру сухому зялёныя шаты
Навек запынілі шляхі.

У час небяспекі, калі чорнай хмарай
Злы вораг наш край аблягаў
І скарбы знішчалі фашысты-пачвары,
А водблеск злавесны і дым ад пажараў
У неба, як мора, шугаў, —

Ты голасам друга народ свой паклікаў:
— Браты мае, сёстры, зважай!
У дом наш варваўся разбойнік, звер дзікі
І зграі крывавай натоўп многалікі...
На бой, мой народ, паўставай!—

Узважыў ты сілы варожага стану
І тактыку іх у баю.
Разгром для іх ладзіў па ўласнаму плану:
Стратэгіі, штабам фашысцкім сатканай,
Ты супрацьпаставіў сваю.

Масква, Ленінград, Сталінград, Севастопаль
І сотні другіх гарадоў, —
Тут віхры смяротныя значылі тропы,
Тут біў ты няшчадна тырана Еўропы —
І тут ён пагібель знайшоў.

Стаіш ты, як волат, над светам высока
На варце законаў людскіх.

У постаці — сіла і мудрасць прарока,
А зоркія вочы сягаюць далёка,
І ветлівасць свеціцца ў іх.

Ты — просты і мудры, народам зычлівы,
Ты — бацька ім родны і брат,
І мужнага сэрца твайго ўсе парывы
Ты ім аддаеш, каб мацнеў справядлівы
Парадак на свеце і лад.

Ты — сцяг перамогі, ты — сімвал свабоды,
Ты — дружба народаў, ты — мір.
Жыві-ж ты, настаўнік наш, многія годы,
Цябе праслаўляюць у песнях народы, —
Адзіны ты наш правадыр.

«ЗАКОН» ТРУМЭНА І К°

У Трумэну знайшлі бандыты
Сваю апору, друга, брата:
Сваяцтва з ім у іх багата —
Адны́мі ніцьмі яны шыты.

Адны ў іх мэты і імкненні,
І бог адзін у іх — далары,
І клік адзін — вайна, пажары,
Грабёж, забойства, разбурэнне!

Бандытам Трумэн, бос убогі,
Слуга марганаў і дзюпонаў,
Даларау сыпле сто мільёнаў —
«Для забяспекі і падмогі».

І кажа слова ім пры гэтым:
—Пальюцца грошы к вам ракою,
Я дам атруту, выдам зброю, —
Мы заўладаць павінны светам.

Другіх да ўлады не дапусцім,
Амерыканцы — іншa справа...
Бо мы — ўсясветная дзяржава,
Збудуем лад у нашым гусце.

Мы зоймем ўсе вышыні, вежы
І падаваць каманду будзем:
Нам, нам вышэйшай расы людзям,
Павінен свет увесь належаць.

Дык так, да «працы», мае брацці!
За вас прасіць я буду бога
І папу рымскага старога,
Учынкі вашы мы аплацім.

Шпіёньце, шкодзьце як найболей,
Служыце нам, не спіце ў шапку,
Але рабіце чыста, гладка,
Грахі-ж мы вашы ўсе замолім.

І шмат яшчэ казаў паганец,
Натхніцель чорнай сілы зброднай...
Гнеў не міне яго народны,
Мір ззяе ў свеце ясным раннем.

Даволі вам шалець, бандыты,
Расціць у прагных сэрцах мары.
Вайны-ж распаліце пажары —
Вы жорстка будзеце пабіты.

ЛЕНІНСКІМ ШЛЯХАМ

Празорлівым зрокам
Трыбуна-прарока
Асветлены Леніным шлях.

Ён скованай сіле
Даў волю і крылле —
Шырокі, магутны размах.

Краіна Советаў
Паўстала над светам,
Як новае сонца зямлі.

Ні громы, ні буры,
Ні грозы-віхуры
Адолець яе не змаглі.

У постаці гордай
Стаіць яна цвёрда,
Як волат, як міру скала.

Ці-ж зверне з дарогі
Яе свет убогі,
Дзе густа навісла імгла.

Над нашай Радзімай
Агнём незгасімым
Нам ленінскі свеціць прамень.

Вядзе-ж яе Сталін
У светлыя далі,
У новы, у радасны дзень.

Ляжыць перад намі
Умыты агнямі
Чароўны, бяскрайні разлог...

Між нас жыве Ленін,
Як з геніяў геній, —
Да новых заве перамог.

АПАВЯДАННІ ВЕРШАМ

«СВЯТЫ ЯН»

I

Арганісты пан Сарнецкі
Убіраць прышоў касцёл.
Заўтра свята, фэст важнецкі...
Эх, у ксёндза будзе стол!
А гасцей, гасцей наедзе:
Арандатараў, паноў,
Многа будзе на абедзе
Розных клерыкаў, ксяндзоў.
Там пальюцца рэчкай віны,
Грымне весела раяль,
А ксянжулькіна Мальвіна
Аздабляць будзе той баль.

Стаў народ ужо збірацца
З розных месц, далёкіх сёл...
Ну, то трэба-ж пастарацца
Як найлепш убраць касцёл.
На дзядзінцы ўюць дзяўчата
З красак, зелені вянкі.
Праца шчыра распачата,
Завіхаюцца жанкі.
Арганісты знае справу
І мастацкі мае густ,
Рэй вядзе, вядзе на славу,
Хоць мазоліўся тут глузд.

Ды затое-ж на здзіўленне
Быў убраны той касцёл.
Святы Ян паўзверх адзення
Апяразан быў упол
Паяском з жывых раслінак, —
Ну, той Ян аж зіхаціць!
Як-бы ўвесь святы будынак
Ён хацеў сабой зацьміць.

А касцёл быў у чэсць Яна.
На падмурку святы Ян
Першым чынам яшчэ зрана
Вельмі гожа быў убран.
Павыходзілі з касцёла,
Затрымаўся арганісты,
Сам здаволены, вясёлы,
Прад людзьмі і богам чысты,
Запыніўся перад Янам:
Эх, і хораша-ж убран!
Дагадзіў парафіянам,
Дагадзіў Сарнецкі пан!
Хараство, любата!
    А вяночак!
    Паясочак!
А як ручачка ўзнята!

Пастаяў крыху Сарнецкі:
Гэта — Ян, брат, не сноп грэцкі,
Адпусці ты, божа, грэх!
Паказаць людзям не смех:
Хоць вязі яго ў Варшаву,
Хоць у Вільню, хоць куды!
Так зрабіў Сарнецкі справу,
Як ні ў якія гады.
Толькі вось адна загана:
Вянок трохі завысока.
І Сарнецкі ў момант вока
На падмурак скок да Яна!
Але тут неспадзявана
Стук святога плечуком!
Ян аб зямлю старчаком!

Дарожачкай самай простай
Ды галоўкай аб памост той!
Лоб пабіўся на кавалкі,
Нос зляцеў аж на дзядзінец...
Вось гасцінец, дык гасцінец!
Вось дык ліха, перапалка.
Па касцёле гук панёсся,
Бы злы дух зарагатаў, —
Пан Сарнецкі аж затросся,
Холад, жар яго праняў.
Што-ж то будзе?! О, няшчасны!
Што рабіць тут? Што чыніць?
Лепш-бы чэрап свой уласны
Аб памост яму пабіць.
Ломіць рукі арганісты,
Тужыць, вохкае бядак.
Мусіць сам злы дух нячысты
Так накпіў з яго, лайдак.

II

— Што, пан, гэтак засмуціўся? —
Зірк — сусед яго, Вінцэнт!
— О, мой браце! Ян пабіўся
На кавалачкі, нашчэнт!..
А бадай цябе агні!
Глянь адно, браток, зірні:
Бачыш — нос дзе, вунь дзе вушка,
Там кавалак барады...
Яне, Яне, божы служка,
Нарабіў ты мне бяды!
А бадай-жа цябе перуны!
Што нарабіў я, дурны?!
Ось Сарнецкі пастараўся,
Дагадзіў святому духу!
Ось папаўся, дык папаўся,
Як лісіца ў саладуху!
Вось ты бога і пахваліш!
А бадай цябе паралюш!
І нашто вянок чапаў я?

У, халера, о, пся мацы!
Смех і грэх на ўсё Заслаўе...
І як фэст нам святкаваць?..
— Кінь, пан, енчыць! Глупства, пане!
І сам Ян таго неварты!
Калі мёду пан дастане
І спірытусу з поўкварты,
Ды калі мне зафундуе, —
Дзіва-цуд я спраўлю:
Заспяваюць «алялюе» —
Так касцёл услаўлю!
— Браце мілы!
Да магілы
Не забуду — памажы!
Вядро мёду,
Толькі знішчы перашкоду,
Свет мне белы развяжы.
І дзве кварты —
Глупства, жарты:
Гарнец зараз-жа нясу!
Пачастую,
Патрактую
І засмажу каўбасу!
— Калі так, не плач па Яну:
Замест Яна сам я стану!
— Пан Вінцэнты! Мілы браце!
Бог цябе мне пасылае!
Хай пан бог табе заплаціць,
Матка боская святая.
У касцёле свентаянскім
Будзеш «Янам» элеганцкім!
Каранаван каронаю,
Будзеш нашай абронаю!

Яна вынеслі, схавалі,
Самі ўсю ноч балявалі.
А назаўтра, чуць раднела —
Не забыў Вінцэнты дзела:
Від святога ён прымае,
На падмурку стаў як трэба,
Вочы ўзвёў, бы Ян, на неба,

Руку ўгору паднімае:
— Ну, як, браце?
— Дасканала!
Богу хвала!

III

А тым часам сонца ўстала,
Людзі сходзяцца ў касцёл.
Звон касцельны са званіцы
Час вітае ўжо дзянніцы,
Гудам коціцца вакол.

Каля «Яна» аж завозна.
Тут і пана згледзець можна,
І кабетак-маладзіц,
І дзяўчатак-чараўніц,
І бабулек твар набожны,
І ўсе ціснуцца, бо кожны
Хоча выказаць пашану,
І ахвяры зносяць «Яну»:
Хто абрус, хто палаценца,
Хто ільну, хто рушнічок
І цалуюць — хто ў каленца,
Хто ў галёнку ўлепіць чмок.

«Ян» стаяў, не варушыўся,
Ён трымаўся і крапіўся,
Ліха-ж вынікла няждана:
Мёд на вусах быў у «Яна».
Чуюць пчолы — пахне мёдам,
І на мёд яны ляцяць
І над «Янам» карагодам
І снуюцца, і звіняць.
«Ян» пакуль што не шманае,
Але-ж, ліхенька, пчала
Каля вуха завіла
І на вус яму сядае,
Губы лапкамі казыча.
«Вось хвароба! — «Ян» мармыча. —

І прыстала-ж, як смала,
Тфу ты, чортава пчала!»
— Божа мілы! «Ян» злуе,
Як-бы ён на нас плюе! —
Кажа ціхенька бабуля. —
Ці ты бачыш, Пабіян?..
Во! зірні, зірні, Гануля:
Губкі крывіць божы Ян!..
    Божа ядыны!
Одпусць гжэхі нашы і віны!

    Людзі дзівяцца, глядзяць,
Сталі божкаць і ўздыхаць.
Пчолка-ж поўзае й нібыта,
Хоць ты махалам махай.
— Фрру! — як фыркне «Ян» сярдзіта,
Ды як крыкне: — Ая-яй!
От-жа, гадаўка, ўпякла!
Каб ты-ж выдахла была! —
Ды з падмурка як сарвецца,
Ды як рынецца ў народ!
Наўскапыта «Ян» нясецца
Праз дзядзінец на гарод!
А за ім парафіяне:
— О, куды ты, свенты Яне?
Пане Яне! Не ўцякай!
Пане Яне, пачакай!
А «Ян», скінуўшы манаткі,
Прэ ў каноплі без аглядкі.

ЯК ПОП ЗРАБІЎСЯ АВІЯТАРАМ

На Палессі былі
Розныя праявы,
Быў і з гэтым папом
Выпадак цікавы.

Поп Мікіта
Сеяў жыта
І аўсы і грэчкі,
А ў святыя дні нядзелі
Ён таксама быў пры дзеле —
Стрыг авечкі.
Пасвіў шчыра іх, старанна;
Клопат з імі-ж — пастаянна,
Як усім вядома:
То іх трэба гнаць у споведзь,
То іх чэрці часта ловяць,
Як таго Арцёма.
Трэба было мець смякалку
У руках дзяржаць Міхалку,
Пад сваім аховам,
І Таклюсю і Мар'янку, —
Проста з самага ўжо ранку
Навучай іх словам.
Ну, як бачыце, турбот
У Мікіты повен рот.

II

Паміж лесу над балотам,
Дзе лаза шуміць з чаротам,
Была пасека ў папа,
Гонаў добрая капа.
Вось ён ранняю вясною,
Навазіўшы туды гною,
Заваліў аўсом аблог
Па балота ад дарог.
Не ўзышоў авёс як трэба —
Бах! бяду паслала неба:
Па аўсянай той зямлі
Пахаджаюць жураўлі.
Ходзяць топчуцца, заразы...
Вось дзе ліха доўгавяза!
Як-бы чорт іх тут нанёс.
І дзяўбуць папоў авёс.
Тужыць поп з тае напасці —
Можа тут авёс прапасці.
Нечаканая бяда —
Падзяўбе яго брыда.

Ц і т

— Бяда, бацюшка, але-ж:
І насення не збярэш.

З Цітам бацюшка паохаў.
Ціт быў спрытны, хітры троха,
Пры папу працёрся век,
І з мазгамі чалавек.

Вось што, бацюшка, зрабі ты,
Будзе танна і сярдзіта:
У гарэлцы аўса намачы
Ды за імі ты сам пасачы.
Наядуцца аўса, паўпіваюцца,
З ног, пабачыш ты сам, паскідаюцца,
І навяжаш ты іх цэлы воз.
Будзе мяса табе і авёс.

Павесялеў наш поп:
Навёў Ціт на троп.

Намачыў поп аўса з поўасміны
Ды занёс яго на лядзіны.
Надзяўбліся аўса жураўлі,
Упіліся, ляжаць на раллі.
У бацюшкі сэрца заёкала.
Абкруціўся вужышчам навокала
Ды давай жураўлёў ён кілзаць,
Цыбатыя ногі вязаць,
Да вужышча прывязваць аборкамі —
Не хадзеце чужымі разоркамі,
Не дзяўбеце аўса вы паповага
І не квапцеся на гатовае.

Вяжа поп, бярэ ахвота,
А яны ляжаць, як мост,
Як ваякаў п'яных рота...
Дзякуй богу, — мінуў пост.
Поп хапаецца, пацее,
Каб усіх іх павязаць,
Кліча Ціта і Мацея
Дзіва тое паказаць.

Жураўлі ад тога крыку
Хмель сагналі з галавы,
Закрычалі раптам дзіка.
Поп ні мёртвы, ні жывы:
Адрываецца поп ад зямлі,
Паляцелі з папом жураўлі!

Ой, ляцяць жураўлі,
Не спыняюцца,
Валасы-ж у папа
Развяваюцца,
І гуляюць вятры
Там з халмідаю.
Поп нагою таўчэ,
Нібы дзідаю.

Ды няма-няма
Там апораньні,
Жураўлі-ж нясуць,
Нясуць скоранька
Над балотамі,
Над чаротамі,
Ды над лозамі,
Над бярозамі...

Раскруцілася вужышча.
У вушах тут як засвішча!..
Птушкі ўгору, а наш поп
Паляцеў уніз, як сноп,
Ды ў балота тое — гоп.
А там — купіны, трава
Ды папова галава.

IV

Поп на купіне завіс
І — ні ўгору і ні ўніз.
І давай ён галасіць,
Клікаць помач і прасіць:
«Гвалт, ратуйце, людзі!
Я ў гразі па грудзі».

На балоце
У самоце
Паляшук дзесь драў лазу.
Баця-коце
У адзіноце
Тут гатоў пусціць слязу.
Чуе Саўка —
Не забаўка.
Што за ліха? Хто крычыць?
Азірнуўся —
Здрыгануўся:
Галава з травы тырчыць...
Вось задача —

Чорт, няйначай!..
Хто-ж тут можа быць другі?
Валасасты
І гарласты...
Збіўся Саўка наш з нагі.

С а ў к а

Хто такі ты?

П о п

Поп Мікіта.

С а ў к а

Што-ж тут робіш, сатана?

П о п

Падыйдзі ты
Да Мікіты, —
Зайздрасць — во мая віна.

С а ў к а

Брэшаш, сабака:
Ты не поп, а чарцяка!

П о п

Дальбог-жа, я — поп, бацюшка ваш!..
Уваж ты мне, Саўка, уваж!

С а ў к а

Ці чулі яго, абармота!
Хіба месца папова — балота?
Хлусіш, нячыстая сіла!
Калі поп, пакажы мне кадзіла!

Поп

Ратуй мяне, Саўка:
Дальбог-жа, я — поп!

Саўка

А дзе камілаўка
Твая, асталоп?
Манюка ты, звадыяш,
А не бацюшка наш!

Поп

Поп я, Савачка, поп!
Глядзі — хрышчу лоб.
Падышоў Саўка бліжай —
Нібы поп з барадкай рыжай.
Узяў Саўка ў рукі
Добрую лазіну.

Саўка

Хрысцішся? А ну-ка
Я нахрышчу табе спіну!
«У імя айца!» — і сёрб!
«І сына!» — ды ў горб!
«І святога духа!» —
І лясь бацю з-за вуха!
Ну, вось цяпер бачу, што поп —
Памагу з ахвотай.
І пад пахі бацю згроб,
Выцягнуў з балота.

ДАНЯЎ

Старая беларуская казка

Жыў-быў пан, да казак ахвочы.
Заклікаў ён раз мужыка
І, з хітрасцю глянуўшы ў вочы,
Пускае такога жука:
— Глядзі, чалавеча, — дукаты,
Яны твае будуць усе,
Калі ты расказ вузлаваты
Раскажаш у поўнай красе.
Пры гэтым — каб праўды ні слова,
І калі я скажу: «лжэш»,
Тады ты, — такая умова, —
Дукаты сабе забярэш.
Прайграеш, дык будзеш мне вінны
І страціш ты славу сваю.

Мужык той быў казачнік слынны,
Вядомы далёка ў краю.
    Зірнуў на дукаты
    Наш баечнік скоса —
    Як вырваць чырвонцы
    З-пад панскага носа?
    Як славу-пагудку
    Сваю не зняславіць,
    А пана самога
    У дурні паставіць?
    Ну, што-ж, папрабую

Дай, сіла ліхая!
І ён небыліцу
Такую сплятае.

— Чаго не бывае на свеце, панок!
Выпадак і мне налучыўся.
Дванаццаты стукнуў тады мне гадок,
А я і на свет не радзіўся.
Пайшоў я на службу. Мяне багацей
Наняў пасвіць пчолы на лета.
Заклікаў мяне ён і кажа: «Мацей,
Ты цвёрда запамятай гэта:
Табе даручаю я сто адзін рой,
Пільнуй-жа ты пчол маіх дбала.
На дзень іх два разы злічы і падой,
І каб ні адна не прапала!»
Я быў паслухмяны хлапец, увішны
І добры даглядчык жывёлы,
Я мёду надойваў цабры і збаны,
Мёд зносілі ў рэзгіні пчолы.

Зірнуў на расказчыка пан Дамінік:
— Можа і праўда, свет-жа вялік.

Дукаты-ж, здаецца, палаюць ярчэй
І цягнуць прывабнаю хваляй,
І баечнік з грошай не зводзіць вачэй,
Свой сказ ён прадоўжвае далей.

— Лічу раз пад вечар я пчолак — бяда:
Дванаццаці штук нехватае.
Ці ўгразлі ў балоце, ці знесла вада,
Ці сцежка заела крутая.
І што-ж мне рабіці? Бяжы, брат, лаві!
Бягу я, аж бачу, саколю,
Ляцяць адзінаццаць, і ўсе-ж у крыві,
Ды жаласна стогнуць ад болю.
А дзе-ж яшчэ пчолка адненька? Няма!
Аж чую раве за ракою!
Зірнуў туды гэта, гляджу — куцярма:
Населі ваўкі талакою.

Яна не даецца. Ваўкі-ж — як слата.
І бачу — парвуць маю пчолку.
Лячу я туды, лячу наўскапыта,
Бягу ратаваці саколку.
Імчуся да рэчкі. Прыбег. Дзе паром?
Ніякай няма пераправы!
Не думаю доўга, іду напралом,
І за̀ лоб я хоп сябе жвава!
Разгойдаў рукою сваю галаву —
І гоп-ля! за рэчку шпурляю.
Урэзаўся я па тым боку ў траву,
Па грудзі ў зямлю асядаю.

А пан абыяка бярэ на язык:
— Можа і праўда, свет-жа вялік.

— Я так, я і гэтак— не вылезеш, брат!
Не выбрацца мне без лапаты.
Я зноў сябе кінуў за рэчку назад,
Бягу па рыдлёўку дахаты.
Бягу пералескам і чую — ў дупле
Засмажаны голуб варкуе.
А есці мне хочацца страх як! Але
Спыняцца тут—часу бракуе.
Аднак-жа не ўцерпеў, палез я на дуб
І ў дзірку засоўваю руку.
Не ўлазіць рука, ні нага а ні ў зуб.
Я выкінуў іншую штуку:
Я проста ўсім целам падаўся — залез!
Выцягваю голуба з дрэва.
Паслухаў — трасецца навокала лес,
Зямля ад пчалінага рэву.

А пан тым-жа ладам і тонам пык-мык:
— Можа і праўда, свет-жа вялік.

— Схапіў я рыдлёўку, за рэчку бягу,
Адкопваю сам сябе з долу,
Імчуся на помач пчале, як магу,
І прэч адганяюназолу.
Гляджу я — парвана ўся пчолка мая,

Ляжыць на зямлі чуць жывая.
«Эх, бедная!» — плачу над пчолкаю я.
Прышла ты, часіна ліхая!
Не жыць ёй на свеце. Махнуў я нажом,
І — шась ёй па горле і квіта!..
Дванаццаць кадушак пчаліным дабром
Я высаліў — так была сыта.

А пан нічагуткі, дзівіцца не звык:
— Можа і праўда, свет-жа вялік.

— Я пчолчына мяса даставіў дамоў,
Сам лёг адпачыць з поўхвіліны,
Ды сон не бярэ: мне на думкі прышоў
Хрыбет непрыбраны пчаліны.
Агледзяцца людзі — стаптана трава,
Валяюцца косці па пожні, —
Клясці мяне будуць. Я моўчкі — раз-два!
Шыбую на луг асцярожна.
Прышоў я, патупаў, бяру той шкілет
Ды й думаю — ў рэчку укіну.
Бяру, падымаю, — пчаліны-ж хрыбет
Упёрся у неба рабрынай!

Пан слухае казку, як злы чараўнік:
— Можа і праўда, свет-жа вялік.

— Вось тут я і скеміў, кажу сабе сам:
«А што калі ўзлезці на неба?
Дык дай-жа пабачу, што дзеецца там».
І лезу па рэбрах як трэба.
Дабраўся не хутка, ступіў на парог,
Гляджу я — сады і палаткі.
І бачу — старэчай паходкаю бог
Дыбае да божае маткі.
На лаўках цукровых садзяцца за стол,
Ім цень прыпадносіць бяроза.
І кажа бог, стукнуўшы палкаю ў дол:
«А можа згулялі-б у воза?»
Прыслухаўся — чую ў палатцы адной
Пяюць прападобныя песні.
Туды іду ціха — не сочаць за мной,

Хоць ты там памры і ўваскрэсні.
Гляджу, а там п'янства, гармідар, кірмаш.
Закускі цягаюць кашамі.
Два лысых пракрокі, Лысей і Гальяш,
П'юць бражку святую каўшамі.
Юзэфа, Барбара і Ганна — ўтраіх,
У туфельках, плешчучы ў ладкі,
«Лявоніху» рэпяць і цешаць святых,
Рох з Юр'ем ідуць у прысядкі.
Апостал-жа Пётра, Кузьма і Дзямян
Гукаюць, тнуць песні-дрындушкі.
Угоднік Мікола як мае быць п'ян,
Ляжыць, заваліўшыся ў стружкі.
І шапка-карона спаўзла з галавы.
Я — цоп яе і — махні драла!
Імчуся назад я, бягу чуць жывы,
Гляджу — аж драбіна прапала.

А пан сваё цвердзіць упарта, як бык:
— Можа і праўда, свет-жа вялік.

— «Ну, як на зямлю мне дабрацца
назад?» —
Мазолю я думкай галоўку.
Аж бачу — ляжаць пілавіны, і шмат.
Давай я тут віць з іх вяроўку.
Я вывіў вужышча, прыладзіў за рай,
На землю спускаюся лоўка,
Ды бачу — далёка зямля і наш край:
Кароткая вышла вяроўка.
І што-ж тут парадзіць? Я ножыкам — чык!
Адрэзваю кончык вужышча,
Прыточваю знізу... Кулдык ды кулдык —
І шусь на зямлю, ды ў іржышча!

А пан цэдзіць той-жа нязменны свой зык:
— Можа і праўда, свет-жа вялік.

— Я стаў разглядацца. Э, брат, не туды
Папаў ты, галубчык Мацейка!
Зямля — ды не наша! Такое брыды

Не бачыў араты і жнейка.
Навокала пуста. Ні рэк, ні раслін...
Пасецца-ж свіное там стадка.
Гляджу — стаіць нехта няшчасны адзін,
Сагнуты, як той свіны татка.
Замурзаны, брудны, ну горш жабрака!
І пуга ў руках дратаванка.
А твар той аблуплен, і з-пад каўпака
Нос вытырк, нібы сапяжанка.
Гляджу — твар знаёмы. Прыгледзеўся — так:
Пазнаў я яго па каптане.
Ды гэты-ж пахілак, худзенькі вахлак —
Нябожчык наш, бацька твой, пане!!!

І пан аж падскочыў, ускінуўшы раме:
— Быць то не можа! Лжэш, хаме!

ЗАЎВАГІ

ВЕРШЫ

Стар. 7. **Да працы!** Упершыню надрукаваны ў 1917 г. (8 лістапада). Датуецца 1917 г.

Стар. 8. **Водгулле.** Друкаваўся ў «Водгуллі», стар. 1. Датуецца 20/XI 1921 г.

Стар. 9. **Покліч.** Друкаваўся ў «Водгуллі», стар. 105. Датуецца 11/VI 1921 г.

Стар. 11. **У палях Беларусі.** Упершыню надрукаваны ў час. «Наша будучыня», 1922 г., № 1. Датуецца 1921 г.

Як той пасэсарскі пасад... Пасэсар — часовы ўладальнік, арандатар маёнтка.

Стар. 13. **Песня аб вясне.** Друкаваўся ў час. «Чырвоны сейбіт», 1926 г., № 5, стар. 6. Датуецца 1922 г.

Стар. 15. **Ноч.** Упершыню надрукаваны ў час. «Зоркі», 1922 г., № 4, стар. 8. Датуецца 1922 г.

Стар. 16. **Маёй каханцы.** Друкаваўся ў час. «Чырвоны сейбіт», 1926 г., № 5, стар. 6. Датуецца 1922 г.

Стар. 17. **З Рабіндраната Тагора.** Друкаваўся ў зборн. «Нашы дні», 1937 г., стар. 10. Датуецца 1925 г.

Тагор Рабіндранат — буйнейшы прадстаўнік бенгальскай літаратуры, паэт, раманіст і драматург.

Стар. 18. **З Каўказа.** Друкаваўся ў «Зборы твораў», т. I, вып. 2 1928 г., стар. 68. Датуецца 1926 г. У зборн. «Нашы дні», 1937 г., стар. 13, змешчан пад назвай «На Каўказе».

У 1926 г. Якуб Колас разам з Я. Купалам адпачываў у Есентуках. У выніку гэтай паездкі на Каўказ і з'явіўся дадзены верш.

Стар. 19. **З Рабіндраната Тагора.** Друкаваўся ў зборн. «Нашы дні», 1937 г., стар. 11—12. Датуецца 1926 г.

Тагор Рабіндранат — гл. заўвагу да стар. 17.

Стар. 21. Панам. Друкаваўся ў час. «Чырвоны сейбіт», 1927 г., № 8—9, стар. 2. Датуецца 18/II 1927 г.

Ніц не бэндзе (польск.) — нічога не будзе.

Вшэндзе (польск.) — усюды.

Гаронцы (польск.) — гарачы.

Крэсы (польск.) — ускраіны; так белапольскія акупанты называлі землі Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны, якія знаходзіліся да 1939 г. пад уладаю панскай Польшчы. Польскі буржуазны ўрад праводзіў на гэтых землях жорсткую палітыку эканамічнага і палітычнага заняволення і паланізацыі беларускага і украінскага народаў.

Дэфензіва — палітычная паліцыя ў былой панскай Польшчы.

Мікалайка — маецца на ўвазе цар Нікалай II.

Пастарунак (польск.) — паліцэйскі ўчастак.

Мураўёў М. — царскі генерал, які ўвайшоў у гісторыю пад імем «Мураўёва-вешацеля»; адзін з заўзятых абаронцаў прыгоннага права, вораг рэформы 1861 г. У час паўстання 1863 г. быў прызначаны генерал-губернатарам Паўночна-Заходняга краю. Са звярынай лютасцю задушыў рэвалюцыйны рух у Беларусі і Літве.

До лясу (польск.) — у лес; аўтар намякае на той час, калі Польшча не мела самастойнасці, і палякі, узнімаючы паўстанні за незалежнасць, ішлі ў лясы, у паўстанцы.

Падкрулек (польск.) — кандыдат у каралі, амаль кароль.

Пілсудскі Ю. — польскі контррэвалюцыйны буржуазны дзеяч, люты вораг Савецкага Саюза. У 1926 г. пасля зробленага ім фашысцкага перавароту стаў фактычным дыктатарам Польшчы і ў змове з імперыялістамі іншых краін рыхтаваў вайну супроць СССР.

Круль (польск.) — кароль.

Вы забылі пра няволю,
Пра сваю і нашу долю,
Як сцякалі кроўю раны...

Аўтар у гэтых радках мае на ўвазе часы, калі Польшча і Беларусь знаходзіліся пад уладаю царызма.

Мейштовіч — рэакцыянер, польскі магнат, заядлы абаронца палітыкі Пілсудскага.

У астрог паслоў, чаго там!.. — маецца на ўвазе расправа Пілсудскага з левымі пасламі сейма — польскага парламента, у выніку якой многія з іх былі пасаджаны ў турмы.

Мондры поляк, ды па шкодзе — польская прыказка, прыблізны сэнс якой — разумны заднім розумам.

Стар. 23. **Братам Заходняй Беларусі.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь», 1927 г., № 21. Датуецца 1927 г.

Алтар — галоўная частка царквы.

Ужонд польскі (польск.) — урад польскі.

Мураўёў — гл заўвагу да стар. 21.

«Ад мора і да мора»... — дэвіз польскай імперыялістычнай буржуазіі, якая імкнулася захапіць савецкія землі «ад мора да мора», гэта значыць ад Балтыйскага да Чорнага мора.

Стар. 24. **Ворагам.** Друкаваўся ў «Зборы твораў», т. I, вып. 2, 1928 г., стар. 199. Датуецца 1927 г.

Ваал — назва бога ў старажытнай Палестыне; слова азначае «ўладар» і стала сімвалам сквапнасці прагнай, пагоні за матэрыяльным дабрабытам.

Стар. 25. **Змагаянікам за Кастрычнік.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1927 г., № 254, 7 лістапада. Датуецца 1927 г.

Верш напісан у сувязі з дзесяцігоддзем Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэвалюцыі.

Каледзін А., Карнілаў Л., Калчак А., Дзенікін А. — царскія, а затым белагвардзейскія генералы. У час Кастрычніцкай рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, абапіраючыся на дапамогу замежных інтэрвентаў (англічан, амерыканцаў, французаў і інш.), а таксама на памешчыкаў і капіталістаў, на афіцэраў і кулацтва ўнутры краіны, узнімалі контррэвалюцыйныя паўстанні і вялі барацьбу супроць савецкай улады. Часці Чырвонай Арміі, дзейнічаючы пад кіраўніцтвам Леніна і Сталіна, разграмілі ў шматлікіх баях белагвардзейскія полчышчы і адстаялі заваёвы Кастрычніка.

Чэмберлен О. — відны кансерватар, член англійскага парламента, займаў рад міністэрскіх пасад. З'яўляючыся міністрам замежных спраў у кабінеце Балдуіна (1924—1929), праводзіў агрэсіўную палітыку ў дачыненні да Савецкага Саюза і быў адным з ініцыятараў разрыву дыпламатычных адносін паміж СССР і Англіяй.

Стар. 27. **Панская ласка.** Друкаваўся ў зборн. «Выбраныя творы», т. I, 1936 г., стар. 397—398. Датуецца 1928 г.

Грамада (поўная назва: Беларуская Сялянска-Работніцкая Грамада) — масавая арганізацыя, якая ўзнікла ў 1925 г. у Заходняй Беларусі. Праграма гэтай арганізацыі ўключала патрабаванні аб прадстаўленні права на самавызначэнне і аб'яднанне заходне-беларускіх зямель з усходнімі, стварэнні сялянска-рабочага ўрада, перадачы зямлі сялянам без выкупу, знішчэнні «асадніцтва», пераладжэнні падаткаў з сялян беднякоў і серадпякоў на заможныя класы. У

цэлым праграма Грамады не ішла далей радыкальных буржуазна-дэмакратычных пераўтварэнняў. Пад канец 1927 г. Грамада мела больш тысячы сваіх мясцовых арганізацый з колькасцю членаў звыш 100 тысяч чалавек. У кіраўніцтва гэтай арганізацыі пралезлі беларускія буржуазныя нацыяналісты — агенты Пілсудскага, якія імкнуліся накіраваць дзейнасць Грамады па свайму шляху, раскалоць арганізацыю знутры, падарваць яе аўтарытэт у масах. Яны выдавалі актыўных барацьбітоў нацыянальна-вызваленчага руху ў рукі паліцыі. Аднак Пілсудскі, незадаволены вынікамі дзейнасці засланых ім у Грамаду агентаў дэфензівы, даў распараджэнне паліцыі разграміць усе мясцовыя арганізацыі. У ноч з 14 на 15 студзеня 1927 г. паліцыя выканала гэты загад: больш 800 актыўных работнікаў мясцовых арганізацый Грамады былі аддадзены пад суд, а тысячы рабочых і сялян кінуты ў польскія турмы.

Асаднікі — польскія кулакі і былыя ваенныя, якімі буржуазны ўрад Польшчы насяляў заходне-беларускія і заходне-украінскія землі і на якіх ён абапіраўся ў сваёй каланізатарскай і паланізатарскай палітыцы.

Жандар — чын палітычнай паліцыі.

Ураднік — ніжэйшы паліцэйскі чын у часы царызма.

Кунтушык (польск.) — від верхняй вопраткі.

Каптурык (польск.) — чатырохкутны галаўны ўбор, які насілі ў белапольскім войску.

Антэкі-мазурыкі — пагардлівая назва белапольскіх салдат; пад «кунтушыкамі, каптурыкамі і антэкамі-мазурыкамі» разумеюцца асаднікі — прадстаўнікі польскай ваеншчыны і кулацтва, якімі былі запалонены Заходняя Беларусь і Заходняя Украіна.

Крэсы — гл. заўвагу да стар. 21.

І разам з пэ-пэ-эсамі... ППС (польская партыя социялістычная) — буржуазна-нацыяналістычная партыя ў капіталістычнай Польшчы.

Пілсудчына — гл. Пілсудскі ў заўвазе да стар. 21.

І школу мураўёўскую... — гл. Мураўёў у заўвазе да стар. 21.

Стар. 29. **Грамадаўцам.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1928 г., № 96, 25 красавіка. Датуецца 1928 г.

Грамадаўцы, Грамада — гл. заўвагу да стар. 27.

І панскі ўвесь сінедрыён — зборышча паноў.

Мейштовіч — гл. заўвагу да стар. 21.

Пілсудчына — гл. Пілсудскі ў заўвазе да стар. 21.

Пілат — рымскі пракуратар у старажытнай Палестыне; слова стала сінонімам жорсткага, бязлітаснага ўладара.

Стар. 31. **Да 11-й гадавіны Кастрычніка.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1928 г., № 257, 7 лістапада. Датуецца 1928 г.

Скрыжалі — дошкі, табліцы, на якіх, паводле біблейскага падання, былі напісаны дзесяць запаведзей; у пераносным значэнні слова ўжываецца ў сэнсе — асноўны закон.

Стар. 33. **Да 10-й гадавіны БССР.** Друкаваўся ў літаратурным дадатку («Чырвоная краіна») да газ. «Савецкая Беларусь», 1929 г., № 142.

Арлы клявалі твaё цела... Маюцца на ўвазе памешчыкі і капіталісты царскай Расіі, акупанты Германіі і панскай Польшчы (на гербах гэтых дзяржаў быў намаляваны арол.)

Шпар — шчыліна ў сцяне.

Стар. 35. **Краіне Саветаў.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1930 г., № 160, 10—11 снежня. Датуецца 1930 г.

Асінбуд — будаўніцтва вялікай электрастанцыі на тарфяных масівах пад Оршай.

Занямонне — землі за Нёманам; маецца на ўвазе Заходняя Беларусь, якая была тады пад прыгнётам панскай Польшчы.

Стар. 37. **Піонерам.** Упершыню надрукаваны ў час. «Іскры Ільіча», 1930 г., № 11, стар. 16. Датуецца 1930 г.

Стар. 38. **Калгаснае.** Упершыню надрукаваны ў час. «Маладняк». 1930 г., № 3, стар. 3—8. Датуецца 1930 г.

Гарліва — клапатліва, старанна, з душою.

Смык — прымітыўная барана.

Цівун — прыганяты ў маёнтку.

Аконам — упраўляючы маёнтка.

Стар. 45. **Панам-ваякам.** Упершыню надрукаваны ў час. «Маладняк», 1930 г., № 6—7, стар. 3. Датуецца 1930 г.

Не ўрымстуюць — не супакояцца.

Пілсудчыкі — гл. Пілсудскі ў заўвазе да стар. 21.

Прыпомніце
Вы прыказку
Старую аб мячы...

Маецца на ўвазе вядомае выслоўе Аляксандра Неўскага: «Хто з мячом да нас прышоў, той ад мяча і загіне».

Стар. 47. **Чырвонаармейцы.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь», 1930 г., № 297. Датуецца 1930 г.

Пайшлі ў хаўрус ваенны
Баярын і пан-кат,
А з імі друг нязменны,
Французскі адвакат...

Аўтар мае на ўвазе саюз паміж буржуазнымі дзяржавамі — Румыніяй, Польшчай і Францыяй, накіраваны супроць СССР. Ініцыятарам гэтага саюза быў французскі адвакат Пуанкарэ — адзін з кіраўнікоў французскай знешняй і ўнутранай палітыкі ў перыяд першай сусветнай вайны і да канца 20-х гадоў. Пуанкарэ — адзін са злейшых ворагаў савецкай краіны.

Стар. 49. **Янку Купалу.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1930 г., № 124. Датуецца 24/V 1930 г.

Стар. 51. **«Іскры Ільіча».** Упершыню надрукаваны ў час. «Іскры Ільіча», 1930 г., № 12, стар. 15. Датуецца 1930 г.

«Іскры Ільіча» — дзіцячы часопіс, які выходзіў у Мінску да Вялікай Айчыннай вайны.

Стар. 53. **Да тыдня беларускай культуры.** Друкаваўся ў зборн. «Выбраныя творы», т. I, 1936 г., стар. 414—416. Датуецца 1931 г.

Верш напісан у сувязі з тыднем беларускай культуры, які праводзіўся ў Маскве ў 1931 г.

Стар. 57. **Польскім ка́там.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь», 1931 г., № 293, 22 снежня. Датуецца 18/XII 1931 г.

Бельведэрскі рыцар... Бельведэр — палац у Варшаве, дзе меў сваю рэзідэнцыю Пілсудскі.

Мураўёў — гл. заўвагу да стар. 21.

Дэфензіўных катаў — гл. дэфензіва ў заўвазе да стар. 21.

Пілсудскі Ю. — гл. заўвагу да стар. 21.

Стар. 59. **Будзьце чуйны.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Чырвоная змена», 1933 г., № 274, 3 снежня. Датуецца 1932 г.

Ціяра — галаўны ўбор старажытна-ўсходніх цароў, а таксама рымскага папы; у дадзеным выпадку маецца на ўвазе каталіцкае духавенства.

Стар. 61. **Да 15-й гадавіны Кастрычніка.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь», 1932 г., № 240, 7 лістапада. Датуецца 1932 г.

Ваал — гл. заўвагу да стар. 24.

Дняпроўскія агні... Маецца на ўвазе будаўніцтва Дняпроўскай электрастанцыі імя Леніна (Украіна). Днепрагэс жывіў энергіяй прамысловасць Прыдняпроўя, быў злучаны з энергасістэмай Данбаса і стварыў самую магутную энергасістэму свету. У час Вялікай Айчыннай вайны нямецка-фашысцкія захопнікі знішчылі Днепрагэс, але цяпер ён зноў поўнасцю адноўлены. Электрычны ток зноў асвятляе гарады, дае энергію фабрыкам, заводам, калгасам і саўгасам.

Стар. 63. **Заходняй Беларусі.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1932 г., № 279, 15 снежня. Датуецца 1932 г.

«Ожэл» (польск.) — арол; белы арол — герб панскай Польшчы.

Крэсы — гл. заўвагу да стар. 21.

Стар. 65. **На варту.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Совецкая Беларусь», 1932 г., № 35, 13 лютага. Датуецца 1932 г.

Верш напісан у сувязі з нападам Японіі на Манчжурыю.

Сасеб — адзін з кварталаў Шанхая.

Жандар — гл. заўвагу да стар. 27.

Чапэя — частка Шанхая, населеная кітайскімі рабочымі.

Сэтльмент — спецыяльныя кварталы, якія былі раней у асобных гарадах Кітая. Гэтыя кварталы былі заселены чужаземнымі прамыслоўцамі і купцамі і, паводле дагавораў, навязаных Кітаю імперыялістамі, не падпарадкоўваліся кітайскім законам і адміністрацыі. Уваход кітайскаму насельніцтву ў гэтыя кварталы быў забаронены.

Славутая ліга... Маецца на ўвазе Ліга Нацый — аб'яднанне дзяржаў, якое ставіла сваёй мэтай, па вызначэнню статута, «развіццё супрацоўніцтва паміж народамі і гарантыю іх міру і бяспекі». Ліга Нацый узнікла ў выніку першай сусветнай вайны. Стваральнікамі яе з'явіліся дзяржавы, якія ваявалі на баку Антанты. «У канцы 1934 года СССР уступіў у Лігу Нацый, ведаючы, што, не гледзячы на яе слабасць, яна ўсё-ж можа паслужыць месцам выкрыцця агрэсараў і некаторым, хоць і слабым, інструментам міру, тармозячы развязванне вайны. СССР лічыў, што ў такі час не варта пагарджаць нават такой слабай міжнароднай арганізацыяй, як Ліга Нацый» («Гісторыя ВКП(б). Кароткі курс», стар. 320).

Ліга Нацый з'яўлялася своеасаблівай шырмай прыкрыцця рэзкіх разыходжанняў у лагеры імперыялістаў, якія асабліва абвастрыліся ў час сусветнага эканамічнага крызісу. Пераход Японіі да ваенных захопаў на Далёкім Усходзе выклікаў сабою выхад яе з Лігі Нацый (сакавік 1933 г.). Падрыхтоўка вайны ўрадам Гітлера прывяла да выхаду з Лігі Нацый і Германіі (кастрычнік 1933 г.). Ліга Нацый не здолела прадухіліць захопніцкіх імкненняў імперыялістычных дзяржаў і стаць актыўным і магутным фактарам міру ва ўсім свеце. Напярэдадні другой сусветнай вайны Ліга Нацый, не справіўшыся са сваімі абавязкамі барацьбіта за мір, распалася.

Стар. 67. **Яню.** Друкаваўся ў зборн. «Нашы дні», стар. 54—55 Датуецца 1932 г.

Верш напісан у сувязі са зваротам кітайскага прадстаўніка на Жэнеўскай канферэнцыі аказаць дапамогу ў барацьбе з нарастаючай пагрозай з боку японскага імперыялізма.

Янь — кітайскі прадстаўнік у Жэневе.

Сато — японскі прадстаўнік на Жэнеўскай канферэнцыі.

Там многа джэкаў... Гульня слоў: джэкамі называюць англа-амерыканцаў, і ў той-жа час гэта шырока распаўсюджаная клічка сабак.

Рэзгіні — вераўчаная сетка на двух сагнутых дугою палках для носкі саломы і сена; у пераносным значэнні ўжываецца ў сэнсе недарэкі.

Папавы «авечкі»... Маецца на ўвазе буржуазія, якая падтрымлівала Японію ў яе агрэсіі супроць Кітая.

Стар. 69. **Нашы дні.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1933 г., № 16. Датуецца 1933 г.

Ліхія ведзьмакі... Пад ліхімі ведзьмакамі разумеюцца розныя варожыя сілы, якія прыгняталі народ.

Стар. 71. **Будзьма гатовы.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Совецкая Беларусь», 1933 г., № 248, 10 лістапада. Датуецца 1933 г.

Стар. 73. **Калгасу «Слабада».** Друкаваўся ў зборн. «Нашы дні», 1937 г., стар. 56. Датуецца 1933 г.

Калгас «Слабада» знаходзіцца ў Самахвалавічах, Мінскага раёна.

Стар. 74. **Шаснаццатая гадавіна.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1933 г., № 30. Датуецца 1933 г.

Верш напісан у сувязі з шаснаццатай гадавінай Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэволюцыі.

Беламорскі канал — Беламорска-Балтыйскі канал імя Сталіна, адно з найвялікшых збудаванняў першай сталінскай пяцігодкі.

У пустэлях Кара-Кума
Гімны пеў магутным шумам
Караван аўто...

Кара-Кум — адна з буйнейшых у СССР пустынь, займае большую частку Туркменіі. Галоўны Туркменскі канал, які будуецца цяпер па ініцыятыве таварыша Сталіна, уздыме да жыцця велізарныя прасторы Туркменскіх і Кара-Калпацкіх пустынь, ператворыць іх у квітнеючыя раёны нашай Радзімы.

У 1933 г. з мэтаю праверкі якасці аўтамабіляў, выпушчаных на айчынных заводах, быў наладжаны прабег. Совецкія машыны прайшлі вялікі шлях, прычым частку дарогі яны прайшлі ў пясках пустыні Кара-Кум. Гэты прабег паказаў, што айчынныя аўтамабілі па сваёй якасці, вынослівасці і хуткасці пераўзыходзяць замежныя.

І глыбіні стратасферы
Большэвіцкі розум змераў...

Маецца на ўвазе вывучэнне совецкімі вучонымі стратасферы,

якое па ініцыятыве таварыша Сталіна шырока разгарнулася ў трыццатыя гады.

Днепрабуд — гл. заўвагу да стар. 61.

Магнітастрой — маецца на ўвазе распачатае ў 1930 г. будаўніцтва найвялікшага ў СССР металургічнага камбіната імя Сталіна, навокал якога пазней вырас горад Магнітагорск Чэлябінскай вобласці.

Стар. 76. **Каманіну, Молакаву і Слепнёву.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1934 г., № 81, 2 красавіка. Датуецца 1934 г.

Лагер Шміта... У жніўні 1933 г. з Мурманска вышаў вялікі палярны параход «Чэлюскін». Ён вёз экспедыцыю для вывучэння Арктыкі і Паўночнага марскога шляху. Начальнікам экспедыцыі быў вядомы вучоны і палярны даследчык О. Ю. Шміт. Вёў параход выпрабаваны палярны капітан Варонін. Больш 2-х месяцаў «Чэлюскін» знаходзіўся ў палоне паўночных ільдоў, вандруючы па Чукоцкім моры. 13 лютага велізарны ледзяны вал прабіў борт парахода, і «Чэлюскін» затануў. Удзельнікі экспедыцыі і каманда парахода выгрузіліся на плывучую крыгу.

Партыя і ўрад на ратаванне чэлюскінцаў паслалі самалёты, дырыжаблі і ледакол «Красін». Першая партыя чэлюскінцаў была выратавана ў пачатку сакавіка, а праз месяц, у красавіку, былі вывезены на самалётах астатнія ўдзельнікі экспедыцыі.

Слепнёў, Каманін, Молакаў — выдатныя савецкія лётчыкі, якія прымалі ўдзел у гераічнай працы авіяатрада па выратаванню экіпажа парахода «Чэлюскін».

Стар. 77. **Памяці С. М. Кірава.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1934 г., № 273, 6 снежня. Датуецца 1934 г.

Верш прысвечан вернаму вучню і саратніку І. В. Сталіна, любімцу партыі і рабочага класа С. М. Кіраву, які 1 снежня 1934 г. быў забіты ў Ленінградзе наймітамі замежных капіталістычных краін, членамі падпольнай трацкісцка-бухарынскай банды.

Стар. 78. **Раскуты Праметэй.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1935 г., № 61, 17 лістапада. Датуецца 1935 г.

Праметэй — адзін з тытанаў у міфалогіі старажытных грэкаў. Паводле міфу, Праметэй украў з неба агонь і навучыў людзей ім карыстацца. У пакаранне за гэта Зеўс прыкаваў яго ў гарах Каўказа да скалы, дзе арол кляваў яму печань. Вызваліў Праметэя Геракл (Геркулес). Раскуты Праметэй стаў сімвалам разняволеных сіл.

Дземчанка М. — знатная кіеўская калгасніца, Герой Сацыялістычнай Працы, якая ў 1935 г. пачала барацьбу за ўраджай цукровых буракоў па 500 цэнтнераў з гектара.

Стаханаў А. — забойшчык шахты Цэнтральная-Ірміно (Данбас), пачынальнік руху па ўзняццю прадукцыйнасці працы ў вугальнай прамысловасці; гэты патрыятычны рух ахапіў затым усе галіны вытворчасці, чыгуначны транспарт, сельскую гаспадарку і атрымаў назву стаханаўскага.

Стар. 80. **Комсамолец Май.** Друкаваўся ў зборн. «Нашы дні», стар. 66—67. Датуецца 27/IV 1935 г.

Стар. 81. **Комсамольцам.** Друкаваўся ў зборн. «Нашы дні», стар. 87—88. Датуецца 1935 г.

Раме — плечы.

Стар. 83. **Шчаслівая хвіліна.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1935 г., № 55. Датуецца 1935 г.

Стар. 86. **З дарогі.** Друкаваўся ў газ. «Звязда», 1936 г., № 5. Датуецца 1935 г.

Верш напісан у выніку паездкі Якуба Коласа на Міжнародны кангрэс абароны культуры, які праводзіўся ў чэрвені 1935 г. у Парыжы. Праязджаючы праз Заходнюю Беларусь, паэт убачыў дарагія яго сэрцу мясціны, дзе ён не быў ужо шмат гадоў і дзе панаванне белапольскіх акупантаў паклала на ўсім свой чорны след.

Наднямонне — мясціны над Нёманам, дзе нарадзіўся і жыў паэт у дзяцінстве і маладосці.

Сула — прыток Нёмана, па якім да 1939 года ў некаторых месцах праходзіла граніца паміж Польшчай і СССР.

Двухглавы арол — герб царскай Расіі. Паэт намякае на тое, што ў буржуазнай Польшчы былі тыя-ж парадкі, што і ў царскай Расіі.

Жандар — гл. заўвагу да стар. 27.

І «польскасці» ахова... — ахова паланізатарскай палітыкі буржуазнай Польшчы.

Асадніцтва — гл. заўвагу да стар. 27.

Стар. 89. **На шлюб пана Студніцкага.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1935 г., № 37, 7 лютага. Датуецца 1935 г.

Студніцкі — польскі рэакцыйны палітычны дзеяч, які прапагандаваў ідэю блока Японіі, Германіі і Польшчы для барацьбы супроць СССР.

Мапа — геаграфічная карта.

І ад «morza» і да «morza» (польск). — ад мора і да мора; гл. заўвагу да стар. 23.

Антэк — гл. заўвагу да стар. 27.

«Беларуская крыніца» — клерыкальна-рэакцыйная нацыяналістычная газета, якая выдавалася ў Вільні на беларускай мове да 1939 г.

Стар. 91. **Памяці герояў.** Друкаваўся ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1935 г., № 26. Датуецца 1935 г.

Верш прысвечан лётчыкам самалёта-гіганта «Максім Горкі», якія загінулі ў час катастрофы самалёта 18 мая 1935 г.

Стар. 92. **Восенскае.** Пад гэтай назвай аб'яднаны цыкл вершаў. Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1935 г., № 47, 48, 50, 52. Датуюцца: 1 — 29/VIII 1935 г.; 2 (Зямля савецкая) — 6/IX 1935 г.; 3 (Учора і сёння) — дата адсутнічае; 4 (За новую вёску) — 25/IX 1935 г.

Скрыжалі — гл. заўвагу да стар. 31.

Credo (лацін.) — крэдо, сімвал веры, асноўныя пераконанні, асноўныя мэты.

І ў паўночны полюс
Прабіваюць дзверы...

Гл. заўвагу да стар. 76.

Стар. 99. **Песня Кастрычніку.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Звязда», 1935 г., № 254. Датуецца 24/X 1935 г.

Стар. 101. **Янку Купалу.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Звязда», 1935 г., № 281. Датуецца 20/XI 1935 г.

Верш напісан да 30-годдзя літаратурнай дзейнасці народнага паэта Янкі Купалы.

Стар. 103. **Загібелька.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1935 г., № 60. Датуецца 1935 г.

Загібелька — невялікая вёска ў Пухавіцкім раёне, дзе ў 1935 г. Якуб Колас праводзіў свой летні адпачынак. Адгэтуль паэт ездзіў у Парыж (гл. заўвагу да стар. 86) і, вярнуўшыся адтуль, расказваў, што вельмі сумаваў па ціхай Загібельцы. Гэта паслужыла тэмай для эпіграмы Кандрата Крапівы. У адказ на яе Якуб Колас напісаў верш «Загібелька».

Булонскі лес — парк у Парыжы.

Стар. 105. **Правадыру народаў.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1936 г., № 62. Датуецца 1936 г.

Стар. 107. **Сталінская Канстытуцыя.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1936 г., № 282, 5 снежня. Датуецца 1936 г.

Раме — гл. заўвагу да стар. 81.

Скрыжалі — гл. заўвагу да стар. 31.

Стар. 108. **Песнярам савецкай зямлі.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1936 г., № 33, 10 лютага. Датуецца 7/II 1936 г.

Верш прысвечан удзельнікам 3-га пленума Саюза савецкіх пісьменнікаў СССР, які адбыўся ў 1936 г. у гор. Мінску.

Стар. 109. **Песняй вітаю я вас.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1936 г., № 145, 30 чэрвеня. Датуецца 1936 г.

Стар. 111. **У майскія дні.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1936 г., № 99, 1 мая. Датуецца 1936 г.

Стар. 113. **Гераічнай Іспаніі.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1936 г., № 259, 12 лістапада. Датуецца 1936 г.

Летам 1936 г. Італія і Германія, пад выглядам падтрымання іспанскіх фашыстаў, пачалі ваенную інтэрвенцыю супроць Іспанскай рэспублікі. Барацьба іспанскага народа з фашызмам выклікала ва ўсіх краінах шырокую хвалю салідарнасці рабочых, сялян і працоўнай інтэлігенцыі. Але буржуазныя ўрады Францыі, Англіі і Амерыкі пазбавілі законны ўрад рэспубліканскай Іспаніі права атрымліваць зброю і добраахвотную дапамогу з-за граніцы і тым самым дапамаглі фашысцкім мяцежнікам задушыць Іспанскую рэспубліку.

Навалькарнера — горад у Іспаніі.

Ільескас — горад у Іспаніі.

Стар. 115. **Песні аб імперыялістычнай вайне.** Друкаваўся ў зборн. «Нашы дні», стар. 104—107. Датуецца 1936 г.

Песні напісаны для п'есы Я. Коласа «Полымя ў акопах» («Вайна—вайне»), якая ставілася ў Беларускім Дзяржаўным тэатры імя Якуба Коласа ў 1936 г.

Стар. 118. **Таніна тайна.** Друкаваўся ў зборн. «Нашы дні», стар. 102—103. Датуецца 1/XI 1936 г.

Стар. 120. **Дзед-калгаснік.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1936 г., № 262, 15 лістапада. Датуецца 10/XI 1936 г.

Пятроўка — назва рэлігійнага посту, які прыпадаў звычайна на чэрвень месяц; у народзе слова стала абазначаць наогул летні час у чэрвені; у гэтым сэнсе яно ўжыта і тут.

І дзед разважае аб лёсах Мадрыда... — гл. заўвагу да стар. 113.

Стар. 122. **Сабе і сваім равеснікам.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1936 г., № 73, 31 снежня. Датуецца 13/XII 1936 г.

Стар. 123. **Вялікаму Сталіну.** Друкаваўся ў зборн. «Пад сталінскім сонцам», стар. 8. Датуецца 1937 г.

Стар. 124. **Апошняе развітанне.** Друкаваўся ў зборн. «Пад сталінскім сонцам», стар. 24. Датуецца 22/II 1937 г.

Верш напісан у сувязі са смерцю С. Орджанікідзе — выдатнага дзеяча большэвіцкай партыі і савецкай дзяржавы, вернага вучня і саратніка таварыша Сталіна.

Стар. 125. **Пераможны май.** Друкаваўся ў зборн. «Пад сталінскім сонцам», стар. 48—49. Датуецца 22/IV 1937 г.

Стар. 127. **Радасць.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Звязда», 1937 г., № 224. Датуецца 1937 г.

Стар. 129. **Я жыву.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1937 г., № 61. Датуецца 1937 г.

Стар. 130. **Вусце.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1937 г., № 53. Датуецца 1937 г.

Вусце — невялікі пасёлак у Пухавіцкім раёне, дзе праводзіў паэт летні адпачынак у 1937 г.; пры ссяленні пасёлак перанесены ў вёску Балачанку таго-ж раёна.

Балачанка — рэчка, прыток Свіслачы.

Блужскі Бор — вёска ў Пухавіцкім раёне, недалёка ад Вусця; гэтую назву носіць і лес, які знаходзіцца каля вёскі.

Бадэн — вядомы еўрапейскі курорт.

Стар. 132. **За навуку.** Упершыню надрукаваны ў час. «Іскры Ільіча», 1937 г., № 10, стар. 16. Датуецца 1937 г.

Стар. 133. **Партызанская песня.** Друкаваўся ў час. «Іскры Ільіча», 1938 г., № 2, стар. 8. Датуецца 1937 г.

Песня напісана для п'есы Я. Коласа ў «Пушчах Палесся», якая ставілася ў Беларускім Дзяржаўным тэатры імя Якуба Коласа ў 1937 г.

Стар. 134. **Да дня 20-й гадавіны Кастрычніка.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1937 г., № 257, 7 лістапада. Датуецца 16/X 1937 г.

Стар. 136. **Народам СССР.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1937 г., № 65. Датуецца 21/X 1937 г.

Стар. 138. **Да выбараў па Сталінскай Канстытуцыі.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1937 г., № 58 — 59. Датуецца 30/X 1937 г.

Верш напісан у сувязі з першымі выбарамі па новай Сталінскай Канстытуцыі, якая была прынята ў лістападзе 1936 г. на VIII Надзвычайным з'ездзе Советаў.

Стар. 139. **Дэпутату беларускага народа.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1937 г., № 260, 13 лістапада. Датуецца 10/XI 1937 г.

Верш прысвечан К. Е. Варашылаву, які балатыраваўся ў 1937 г. у Вярхоўны Совет СССР дэпутатам ад Мінска.

Стар. 140. **Ідзі!** Друкаваўся ў зборн. «Пад сталінскім сонцам», стар. 148 — 149. Датуецца 15/XI 1937 г.

Стар. 142. **Перадвыбарнае.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1937 г., № 267, 21 лістапада. Датуецца 20/XI 1937 г.

Гл. заўвагу да стар. 138.

Скрыжалі — гл. заўвагу да стар. 31.

І вынікла новае мора,
Пакорнае волі людской...

Маецца на ўвазе канал Масква — Волга.

Стар. 144. **Парад.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1937 г., № 272, 27 лістапада. Датуецца 22/XI 1937 г.

Нарком — К. Е. Варашылаў.

Прастор Лугаыскі — маецца на ўвазе горад Луганск (Украіна), цяперашні Варашылаўград, дзе працаваў, вёў рэвалюцыйную работу і арганізоўваў першыя чырвонаармейскія атрады К. Е. Варашылаў.

Стар. 146. **Вораг не дрэмле.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1937 г., № 68. Датуецца 28/XI 1937 г.

Слухай — на Ўсходзе Далёкім:
Чуеш, як вые шакал?..

Маецца на ўвазе японскі імперыялізм.

Калігула — рымскі імператар, які вызначаўся сваёй лютасцю і разбэшчанасцю. Слова стала сінонімам дэспатызму. У дадзеным выпадку пад Калігулам аўтар разумее Гітлера.

Вандал — варвар, разбуральнік культуры.

Стар. 148. **Дзед і ўнук.** Упершыню надрукаваны ў час. «Іскры Ільіча», 1937 г., № 12, стар. 11. Датуецца 11/XII 1937 г.

Верш напісан у сувязі з першымі выбарамі ў Вярхоўны Совет СССР. Гл. заўвагі да стар. 138 і 139.

Стар. 150. **Жыве Руставелі.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1937 г., № 69. Датуецца 15/XII 1937 г.

Руставелі Шота — найвялікшы паэт Грузіі, аўтар геніяльнай паэмы XII стагоддзя «Віцязь у тыгравай скуры».

Верш напісан у сувязі з 750-годдзем з дня нараджэння Руставелі, якое шырока адзначалася ў 1937 г. ва ўсім Совецкім Саюзе.

Стар. 151. **Комсамольцам.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Чырвоная змена», 1938 г., № 1, 1 студзеня. Датуецца 24/XII 1937 г.

Стар. 153. **Пад сцягам Леніна — Сталіна.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1937 г., № 301, 25 сакавіка. Датуецца 27/XII 1937 г.

Стар. 154. **Сталін, партыя і народ.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1938 г., № 138, 17 чэрвеня. Датуецца 1938 г.

Арктыка шле нам паклон... Пасля Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэволюцыі совецкі ўрад, па ініцыятыве таварыша Сталіна, паставіў задачу даследаваць Палярнае мора і пракласці марскі шлях уздоўж усяго паўночнага ўзбярэжжа СССР. З гэтай

мэтай быў арганізаваны рад экспедыцый (гл. заўвагі да стар. 76 і 156), якія ўнеслі выключны ўклад у справу вывучэння Арктыкі.

Стар. 156. **Слава героям!** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1938 г., № 41, 28 лютага. Датуецца 19/II 1938 г.

Верш прысвечаны чатыром адважным героям-палярнікам: Папаніну, Шыршову, Крэнкелю і Фёдараву, якіх у маі 1937 г. паветраныя караблі, дасягнуўшы Паўночнага полюса, разам з неабходнымі прыладамі і прадуктамі высадзілі на крыгу. Крыга, на якой жылі зімоўшчыкі, рухалася на поўдзень да берагоў Грэнландыі. Зімоўшчыкі вывучалі рух крыгі, вымяралі глыбіню акіяна, тэмпературу вады, вывучалі расліны і жывёльны свет акіяна. 19 лютага 1938 г. пераічная чацвёрка была знята з крыгі ў Грэнландскім моры спецыяльнай экспедыцыяй, якая была паслана ўрадам на ледаколах «Мурман» і «Таймыр».

Власаў — капітан ледакола «Таймыр».

Стар. 157. **Шчаслівым жанчынам.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1938 г., № 19. Датуецца 5/III 1938 г.

Стар. 159. **Ачысціць радзіму ад гнойнай заразы.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1938 г., № 55, 12 сакавіка. Датуецца 9/III 1938 г.

Верш напісан у сувязі з судовым працэсам над шпіёнамі і здраднікамі радзімы з трацкісцка-бухарынскай банды, выкрытай у 1937 г.

Стар. 160. **Чырвоная Армія.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1938 г., № 10. Датуецца 1938 г.

Стар. 161. **Пасля зімы.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1938 г., № 24. Датуецца 27/III 1938 г.

Стар. 162. **Чуваць вясна.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1938 г., № 17. Датуецца 1938 г.

Стар. 164. **Май.** Друкаваўся ў зборн. «Пад сталінскім сонцам», стар. 107—108. Датуецца 19/IV 1938 г.

Стар. 166. **Майскае свята.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1938 г., № 99, 1 мая. Датуецца 1938 г.

Стар. 168. **Дэпутату беларускага народа.** Друкаваўся ў зборн. «Пад сталінскім сонцам», стар. 9—10. Датуецца 24/V 1938 г.

Верш напісан у сувязі з выбраннем вялікага Сталіна дэпутатам Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Стар. 169. **Джамбулу.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1938 г., № 28. Датуецца 1938 г.

Джамбул Джабаеў — народны пясняр Казахстана. Ён стварыў рад глыбока патрыятычных твораў, прасякнутых пафасам каму-

ністычнай ідэі. Яркія творы Джамбул прысвяціў Леніну і Сталіну. Яго песні перакладзены на многія мовы народаў СССР.

Стар. 170. **Вышыня Безыменная.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1938 г., № 185, 17 чэрвеня. Датуецца 1938 г.

Вышыня Безыменная знаходзіцца на Далёкім Усходзе, каля возера Хасан. У раёне Безыменнай японскія імперыялісты напалі на савецкія граніцы. У 1938 г. часці Чырвонай Арміі разам з савецкімі пагранічнікамі разграмілі японцаў і прымусілі іх ачысціць савецкую тэрыторыю.

Самураі — пагардлівая назва японскай ваеншчыны.

Стар. 172. **Сіла маладая.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1938 г., № 49. Датуецца 1/IX 1938 г.

Дзікай Арктыкі лёд
Добра нам вядомы...

Гл. заўвагу да стар. 154.

Стар. 174. **Я — баец чырвоны.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1938 г., № 51. Датуецца 5/IX 1938 г.

Стар. 176. **У сухмень.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1938 г., № 53. Датуецца 15/IX 1938 г.

Стар. 178. **Вусцянскі груд.** Упершыню надрукаваны ў час. «Полымя рэвалюцыі», 1938 г., № 12, стар. 66—67. Датуецца 18/X 1938 г.

Вусцянскі груд — высокае месца каля вёскі Вусце; гл. заўвагу да стар. 130.

Балачанка — гл. заўвагу да стар. 130.

Беразянка — невялікі пасёлак у Пухавіцкім раёне, недалёка ад Вусця; гл. заўвагу да стар. 130.

Стар. 180. **Чырвонасцяжнаму комсамолу.** Друкаваўся ў зборн. «Пад сталінскім сонцам», стар. 64 — 66. Датуецца 23/X 1938 г.

КІМ (Комуністычны Інтэрнацыянал Моладзі) — міжнародная арганізацыя моладзі, якая мела свае секцыі — комуністычныя саюзы моладзі — у 56 краінах. КІМ на правах секцыі ўваходзіў у Комуністычны Інтэрнацыянал і разам з апошнім спыніў сваю дзейнасць у час Вялікай Айчыннай вайны.

Хасан — возера на Далёкім Усходзе, дзе ў 1938 г. адбываліся жорсткія баі савецкіх войск з самураямі; гл. заўвагу да стар. 170.

Стар. 182. **Роднай краіне.** Упершыню надрукаваны ў час. «Полымя рэвалюцыі», 1938 г., № 11, стар. 26. Датуецца 1/XI 1938 г.

Стар. 183. **Пад сталінскім сонцам.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1938 г., № 280, 5 снежня. Датуецца 4/XII 1938 г.

Стар. 185. **На новай зямлі.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1938 г., № 65. Датуецца 1938 г.

Стар. 187. **Памяці В. П. Чкалава.** Упершыню надрукаваны ў час. «Полымя рэволюцыі», 1938 г., № 12, стар. 45. Датуецца 16/XII 1938 г.

Чкалаў В. П. — вялікі лётчык нашага часу, Герой Совецкага Саюза, дэпутат Вярхоўнага Совета СССР. У чэрвені 1937 г. зрабіў першы ў гісторыі авіяцыі беспасадачны пералёт цераз Паўночны полюс у Злучаныя Штаты Амерыкі. 15 снежня 1938 г. Чкалаў загінуў у час выпрабавання новага самалёта. Урна з прахам загінуўшага героя замуравана ў Крэмлёўскай сцяне на Краснай плошчы.

Стар. 188. **Совецкай Беларусі.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1938 г., № 65. Датуецца 1938 г.

Верш напісан да дваццатай гадавіны БССР.

Кайзер — тытул германскага імператара.

Што адзінаццаццю зорак свеціце на свеце... Маецца на ўвазе адзінаццаць совецкіх рэспублік, якія ў той час уваходзілі ў склад СССР.

Стар. 192. **XVIII з'езду партыі.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1939 г., № 56, 10 сакавіка. Датуецца 1939 г.

Стар. 194. **Дзед-госць.** Упершыню надрукаваны ў час. «Іскры Ільіча», 1939 г., № 1, стар. 7. Датуецца 3/I 1939 г.

Стар. 196. **Баяну-кабзару.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1939 г., № 53, 6 сакавіка. Датуецца 14/I 1939 г.

Верш напісан да 125-годдзя з дня нараджэння вялікага украінскага песняра Т. Г. Шэўчэнкі.

Стар. 198. **Клятва.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1939 г., № 44, 23 лютага. Датуецца 21/II 1939 г.

Верш напісан у сувязі з увядзеннем у радах Чырвонай Арміі індывідуальнай прысягі.

Стар 200. **Наперад.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1939 г., № 249, 28 кастрычніка. Датуецца 20/III 1939 г.

Стар. 202. **Прывітанне Маскве.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1939 г., № 203, 6 верасня. Датуецца 31/III 1939 г.

Стар. 204. **Мой дом.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1939 г., № 17, 23 красавіка. Датуецца 13/IV 1939 г.

Стар. 206. **Памяці П. Осіпенка і А. Серова.** Друкаваўся ў зборн «Пад сталінскім сонцам», стар. 37. Датуецца 13/V 1939 г.

Осіпенка П. — выдатная лётчыца, Герой Совецкага Саюза. Скончыла школу лётчыкаў, была камандзірам знішчальнай авіяцыі. Устанавіла пяць міжнародных жаночых рэкордаў. Загінула ў час паветранай катастрофы 11 мая 1939 г.

Сероў А. — Герой Совецкага Саюза, выдатны ваенны лётчык, які аддаў сваё жыццё соцыялістычнай Радзіме. Сероў выявіў сябе як

здольны і вынаходлівы лётчык-знішчальнік. За праяўлены гераізм і выдатныя заслугі перад Радзімай узнагароджаны трыма ордэнамі Савецкага Саюза. У 1939 г. пры выкананні службовых абавязкаў Сероў трагічна загінуў разам з лётчыцай П. Осіпенка ў выніку паветранай катастрофы.

Стар. 207. **На ўсходзе сонца.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1939 г., № 23, 11 чэрвеня. Датуецца 15/V 1939 г.

Стар. 209. **Піонерская песня.** Друкаваўся ў зборн. «Пад сталінскім сонцам», стар. 118 — 119. Датуецца 1939 г.

Стар. 211. **Летам.** Упершыню надрукаваны ў час. «Іскры Ільіча», 1939 г., № 6, стар. 8 — 9. Датуецца 27/V 1939 г.

Стар. 213. **Дронік.** Упершыню надрукаваны ў час. «Іскры Ільіча», 1939 г., № 4, стар. 8. Датуецца 1939 г.

Стар. 215. **Не тужы.** Упершыню надрукаваны ў час. «Іскры Ільіча», 1939 г., № 3, стар. 7. Датуецца 1939 г.

Верш прысвечан сыну паэта М. К. Міцкевічу.

Стар. 217. **У летні адпачынак.** Друкаваўся ў зборн. «Пад сталінскім сонцам», стар. 167 — 168. Датуецца 17/IX 1939 г.

Стар 218. ***** («Гусцее над стомленым светам імгла»).** Друкаваўся ў зборн. «Пад сталінскім сонцам», 1940 г., стар. 14. Датуецца 9/IX 1939 г.

Стар. 219. **Свайму народу.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1939 г., № 219, 22 верасня. Датуецца 21/IX 1939 г.

Верш напісан у сувязі з вызваленнем у 1939 г. Савецкай Арміяй працоўных Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны з-пад ярма панскай Польшчы. Гэтым-жа падзеям паэт прысвячае вершы: «Вольнаму народу», «Гудзе зямля, дрыжаць лясы», «Радасная сустрэча».

Стар. 220. **Вольнаму народу.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1939 г., № 230, 4 кастрычніка. Датуецца 3/XI 1939 г.

Гл. заўвагу да стар. 219.

Стар. 221. ***** («Гудзе зямля, дрыжаць лясы»).** Друкаваўся ў зборн. «Пад сталінскім сонцам», стар. 41 — 42. Датуецца 3/X 1939 г.

Гл. заўвагу да стар. 219.

Стар. 223. **Радасная сустрэча.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1939 г., № 239, 16 кастрычніка. Датуецца 7/X 1939 г.

Гл. заўвагу да стар. 219.

Бэк Ю. — польскі буржуазны дыпламат, пачаў сваю дзейнасць у легіёнах Пілсудскага. З 1932 г. быў міністрам замежных спраў. Праводзіў палітыку ізалявання Польшчы ад Савецкага Саюза,

арыентуючыся на фашысцкую Германію. Пасля таго як нямецкія фашысты ўварваліся ў Польшчу, Бэк уцёк у Румынію, дзе і памёр.

Рыдз-Сміглы — ваенны і палітычны дзеяч былой панскай Польшчы. Яшчэ да паражэння Польшчы ў вайне з фашысцкай Германіяй уцёк у Англію.

Масціцкі І. — былы прэзідэнт буржуазнай Польскай рэспублікі. У сваёй антынацыянальнай палітыцы паставіў Польшчу пад нямецкі ўдар. Пасля таго як нямецка-фашысцкія войскі акупіравалі Польшчу, уцёк у Англію.

Славой-Складкоўскі — былы прэм'ер-міністр, адзін з дзеячоў рэакцыйнай зграі, якая правіла буржуазнай Польшчай. Пасля нямецка-фашысцкага нападу на Польшчу ўцёк у Англію.

Канфедэратка (польск.) — чатырохкантовая вайсковая шапка.

Стар. 227. **Над Свіслаччу.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1939 г., № 276, 23 лістапада. Датуецца 3 — 13/XI 1939 г.

Блужскі Бор — гл. заўвагу да стар. 130.

Кручок — назва ўрочышча пры зліцці Свіслачы і Балачанкі.

Балачанка — гл. заўвагу да стар. 130.

Вусце — гл. заўвагу да стар. 130.

Язэп Рамашэўскі, Жук, Дзяткі — жыхары Вусця.

Нясуць маё Вусце шырокія плечы... Маецца на ўвазе ссяленне хутароў і дробных пасёлкаў у буйныя калгасныя цэнтры, у выніку якога і Вусце было перанесена ў вёску Балачанку.

Стар. 231. **Да зброі за волю!** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1939 г., № 279, 3 снежня. Датуецца 2/XII 1939 г.

Верш напісан у сувязі з нападам Фінляндыі на Савецкі Саюз у 1939 г., калі белафіны, нацкаваныя імперыялістамі Германіі, Амерыкі, Англіі і Францыі, спрабавалі захапіць савецкія землі.

Каяндэр — прэм'ер-міністр Фінляндыі таго часу.

Эрко — міністр замежных спраў у кабінеце Каяндэра.

Стар. 232. **Слава Арміі Чырвонай.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1939 г., № 290, 17 снежня. Датуецца 10/XII 1939 г.

Гл. заўвагу да стар. 231.

Стар. 234. **Правадыру і настаўніку.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1939 г., № 293, 21 снежня. Датуецца 15/XII 1939 г.

Верш прысвечан вялікаму правадыру і настаўніку працоўных усяго свету таварышу Сталіну ў сувязі з яго шасцідзесяцігоддзем з дня нараджэння.

Ашуг — дагестанскі народны паэт.

Зурна і дамбра — музыкальныя інструменты.

А новае мора сыпле алмазы... — гл. заўвагу да стар. 154.

На Арктыцы дзікай, холадам скутай... — гл. заўвагу да стар. 154.

На краі нядаўніх здзекаў, пакуты... Маецца на ўвазе Заходняя Беларусь і Заходняя Украіна; гл. заўвагу да стар. 219.

Стар. 237. **Шалёнага пса — на ланцуг!** Упершыню надрукаваны ў газ. «Правда», 1941 г., 24 чэрвеня. Датуецца 1941 г.

Верш напісан у сувязі з вераломным нападам гіглераўскіх полчышч 22 чэрвеня 1941 г. на Савецкі Саюз. З гэтага часу і да канца Вялікай Айчыннай вайны тэма барацьбы савецкага народа з нямецка-фашысцкімі захопнікамі была ў цэнтры творчасці паэта.

Стар. 238. **Капайце яму, далакопы.** Друкуецца па рукапісу, які захоўваецца ў аўтара. Датуецца 1941 г.

Тэўтоны — адно з старажытных германскіх плямён, якое ваявала з рымлянамі на тэрыторыі Галіі. Слова стала сімвалам дзікуна, варвара і ўжываецца часам як сінонім нямецка-прускай ваеншчыны.

Стар. 239. **На абарону.** Друкуецца па рукапісу, які захоўваецца ў аўтара. Датуецца 16/VII 1941 г.

Гуны — назва цюркскага племені, якое ў IV стагоддзі прайшло праз поўдзень Расіі ў Заходнюю Еўропу, знішчаючы ўсё на сваім шляху. Слова стала сінонімам дзікуна, варвара.

Калігула — гл. заўвагу да стар. 146.

Стар. 241. **Развітанне.** Друкуецца па рукапісу, які захоўваецца ў аўтара. Датуецца 19/VII 1941 г.

Стар. 243. **Байцам-комсамольцам.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Советская Белоруссия», № 36, 24 сакавіка, 1945 г. Датуецца 21/VII 1941 г.

Тэўтоны — гл. заўвагу да стар. 238.

Стар. 245. **Голас ветру.** Упершыню друкаваўся ў кн. «Беларусь», альманах першы, 1943 г., стар. 15—16. Датуецца 25/VII 1941 г.

Стар. 247. **Смерць разбойнікам.** Друкуецца па адноўленаму рукапісу, які захоўваецца ў аўтара. Датуецца 1/VIII 1941 г.

Герынгаў, гебельсаў труп... — гл. заўвагу да стар. 343.

Стар. 248. ***** («Запытай ты сябе, чалавеча»).** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 46. Датуецца 26/VIII 1941 г.

Стар. 249. **Душою і сэрцам мы з вамі, героі.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Комсомольская правда», 1941 г., 18 ліпеня. Датуецца 1941 г.

Стар. 251. **Фашысцкім бандытам.** Друкуецца па адноўленаму рукапісу, які захоўваецца ў аўтара. Датуецца 1941 г.

Стар. 253. **Над магілай партызана.** Упершыню друкаваўся ў кн. «Беларусь», альманах першы, 1943 г., стар. 16 — 17. Датуецца 8/IX 1941 г.

Фюрэр — гл. заўвагу да стар. 272.

Стар. 256. **На пажарышчы.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 28 — 29. Датуецца 22/IX 1941 г.

Стар. 258. **Лес.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 34 — 35 Датуецца 8/X 1941 г.

Стар. 260. **Народу-барацьбіту.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Савецкая Беларусь», 1942 г., 5 студзеня. Датуецца 16/X 1941 г.

Стар. 261. **Майму другу.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 20. Датуецца 23/X 1941 г.

Верш прысвечан М. Д. Міцкевіч, жонцы паэта, яго вернаму другу на працягу многіх гадоў жыцця. У час вайны Марыя Дзімітраўна цяжка захварэла і ў 1945 г. памерла. З гэтай цяжкай падзеяй у жыцці паэта звязаны вершы «На пералётах», «М. Д. М.», «На ростанях». М. Д. Міцкевіч прысвечан таксама верш «Мае мары»; паэт прыгадвае свайго друга і ў вершы «На руінах прошласці» і ў радзе іншых.

Стар. 262. **Маскве.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 9 — 10. Датуецца 27/X 1941 г.

Гуны — гл. заўвагу да стар. 239.

Стар. 264. **Абаронцам роднай зямлі.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 24 — 25. Датуецца 2/XI 1941 г.

Стар. 266. **Засада.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 36—38. Датуецца 8/XI 1941 г.

Крычаць: Was ist los (нямецк.) — што здарылася?

Патароча — пачвара.

Стар. 269. **Сталінскае слова.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Савецкая Беларусь», 1942 г., 11 студзеня. Датуецца 9/XI 1941 г.

Верш напісан у сувязі з выступленнем таварыша Сталіна 6 кастрычніка 1941 г. на ўрачыстым сходзе, прысвечаным 24 гадавіне Вялікай Кастрычніцкай соцыялістычнай рэвалюцыі.

Стар. 270. **Крумкачы.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 52 — 53. Датуецца 15/XI 1941 г.

Стар. 272. **На восі Рым — Берлін.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь», 1941 г., 3 верасня. Датуецца 1941 г.

Вось Рым — Берлін — так называўся палітычны саюз, утвораны напярэдадні другой сусветнай вайны паміж фашысцкімі дзяржавамі— Германіяй і Італіяй; пазней да яго далучылася Японія.

Бліц-крыг (нямецк.) — маланкавая вайна; на такую вайну разлічвала нямецка-фашысцкае камандаванне, напаўшы на СССР. Савецкая Армія ўшчэнт разбіла гэтыя намеры і намаганні каварнага ворага.

Дучэ (італьян.) — ужываецца ў сэнсе главар, правадыр; так называў сябе душыцель італьянскага народа Мусаліні.

Беніта — імя Мусаліні.

Антанеску І. — былы ваенна-фашысцкі дыктатар Румыніі. 22 чэрвеня 1941 г. без абвяшчэння вайны кінуў румынскае войска супроць СССР. Пасля вызвалення Румыніі Совецкай Арміяй Антанеску, як ваенны злачынца, быў прыгавораны Народным трыбуналам 1 чэрвеня 1946 г. да пакарання смерцю.

Цэзар — палітычны дзеяч і палкаводзец Рымскай рабаўладальніцкай рэспублікі.

Фюрэр (**нямецк.**) — главар, правадыр, так называў сябе главар нямецкага фашызма Гітлер.

Стар. 274. **На звера.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 47. Датуецца 17/XI 1941 г.

Нямецкі капрал — сінонім нямецкай ваеншчыны.

Стар. 275. **У цяжкую часіну.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Совецкая Беларусь», 1941 г., 28 снежня. Датуецца 25/XI 1941 г.

Стар. 277. **Дуб.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 73—77. Датуецца снежнем 1941 г.

Жыў тут дзед Андрэй... Маецца на ўвазе Андрэй Асіеўскі, жыхар вёскі Падбярэжжа, Пухавіцкага раёна, у якога адным летам у трыццатых гадах Якуб Колас праводзіў свой адпачынак. Здарэнне з дубам, апісанае ў вершы, мела месца ў сапраўднасці. Праз некалькі гадоў паэт успомніў яго і скарыстаў як сімвал разбураных нямецкімі фашыстамі гарадоў і вёсак, якія павінны быць адноўлены, падобна таму, як буслы аднаўляюць на новым месцы сваё разбуранае гняздо.

Стар. 282. **1942.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 71 — 72. Датуецца 29/XII 1941 г.

Скрыжалі — гл. заўвагу да стар. 31.

Стар. 284. **Голас зямлі.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 5. Датуецца 31/XII 1941 г.

Тэўтоны — гл. заўвагу да стар. 238.

Стар. 285. **Песня пілота.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Совецкая Беларусь», 1942 г., 28 чэрвеня. Датуецца 8/I 1942 г.

Стар. 286. **Чырвонай Арміі.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 22 — 23. Датуецца 18/II 1942 г.

Тэўтонскія муры — гл. заўвагу да стар. 238.

Раме — гл. заўвагу да стар. 81.

Стар. 287. **Вясною.** Упершыню друкаваўся у газ. «Совецкая Беларусь», 1942 г., 15 мая. Датуецца 20/IV 1942 г.

Стар. 289. **Адпомсцім.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Совецкая Беларусь», 1942 г., 30 мая. Датуецца 22/IV 1942 г.

Стар. 291. **Стары гасцінец.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 30 — 31. Датуецца 12/V 1942 г.

Валока — даўнейшая мера зямлі; аўтар ужывае слова ў сэнсе шырокіх пратораў зямлі.

Стар. 293. **На захад.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Совецкая Беларусь», 1942 г., 12 жніўня. Датуецца 16 — 17/VI 1942 г.

Стар. 295. **Пахаванне Гейдрыха.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Совецкая Беларусь», 1942 г., 1 жніўня. Датуецца 22/VI 1942 г.

Гейдрых — стаўленік Гітлера, душыцель чэхаславацкага народа; забіты ў 1942 г. чэшскімі патрыётамі.

Гімлер Г. — адзін з главароў германскага фашызма, начальнік гестапа; у 1945 г. трапіў у палон і, баючыся суда народаў, скончыў жыццё самагубствам.

Фюрэр — гл. заўвагу да стар. 272.

Стар. 296. **Над магілаю друга.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 66 — 67. Датуецца 2/VII 1942 г.

Верш прысвечан памяці друга паэта — Янкі Купалы, жыццё якога абарвалася 28 чэрвеня 1942 г. у гор. Маскве.

Стар. 298. **Фашысцкаму звяр'ю.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 48 — 49. Датуецца 12/VII 1942 г.

Свастыка — эмблема нямецкіх фашыстаў.

Стар. 300. **Мае мары.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», 1943 г., стар. 68 — 69. Датуецца 19/VII 1942 г.

М. Д. М. — Марыя Дзімітраўна Міцкевіч; гл. заўвагу да стар. 261.

Валока — гл. заўвагу да стар. 291.

Скрыжалі — гл. заўвагу да стар. 31.

І дзе наш сын — не ведаем нічога... Маецца на ўвазе сын паэта Ю. К. Міцкевіч, які загінуў на фронце ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Стар. 302. **Калі спакой?** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 63. Датуецца 25/VII 1942 г.

Стар. 303. **У апошні час.** Друкуецца па выпраўленаму аўтарам тэксту. Датуецца 29/VII 1942 г.

Стар. 304. **Ціша і бура.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 57 — 58. Датуецца 30/VII 1942 г.

Стар. 306. **Што трэба?** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 21. Датуецца 4/VIII 1942 г.

Стар. 307. **Бацьку Мінаю.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Савецкая Беларусь», 1942 г., 2 верасня. Датуецца 17/VIII 1942 г.

Бацька Мінай — партызанская клічка М. Шмырова, кіраўніка аднаго з партызанскіх атрадаў у Беларусі, Героя Савецкага Саюза. Дзеці Мінаея, узятыя ў якасці заложнікаў, былі замучаны нямецка-фашысцкімі ка́тамі.

Рамёны — плечы.

Стар. 309. **Калымага Рым — Берлін.** Друкуецца па рукапісу, выпраўленаму аўтарам. Датуецца 17/IX 1942 г.

Калымага Рым — Берлін — разумеецца вось Рым — Берлін; гл. заўвагу да стар. 272.

Фюрэр — гл. заўвагу да стар. 272.

Дучэ — гл. заўвагу да стар. 272.

Манергейм К. — рэакцыйны фінскі палітычны дзеяч. У 1918 г. стварыў з контррэвалюцыйных элементаў белую гвардыю, якая пад яго кіраўніцтвам і з дапамогаю германскіх войск задушыла фінляндскую рэвалюцыю. Неаднаразова патрабаваў удзелу Фінляндыі ў адкрытай інтэрвенцыі супроць СССР. З развіццём фашызма ў Фінляндыі Манергейм быў прызначаны старшынёю савета абароны. У час другой сусветнай вайны выступіў на баку Гітлера, з'яўляўся заўзятым абаронцам фашысцкай Германіі.

Хорці М. — правіцель «Каралеўства Венгрыі», главар венгерскага фашызма. У час другой сусветнай вайны Хорці выступіў на баку Гітлера, з'яўляўся заўзятым абаронцам захопніцкай імперыялістычнай палітыкі Германіі.

Антанеску — гл. заўвагу да стар. 272.

Цар Барыс — цар Балгарыі Барыс III. Пры яго падтрымцы буржуазна-манархічная кліка ўтварыла ў 1923 г. пераварот і ўстанавіла ў краіне фашысцкую дыктатуру. У 1941 г. Барыс далучыўся да пакта трох агрэсіўных дзяржаў — Германіі, Італіі і Японіі.

Стар. 311. **Жураўліны вырай.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 59—60. Датуецца 27/IX 1942 г.

Стар. 313. **На новы рубеж.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 27. Датуецца 30/IX 1942 г.

Стар. 314. **Пажаданні пад новы 1943 год.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь», 1943 г., 16 студзеня. Датуецца 27/XII 1942 г.

Фюрэр — гл. заўвагу да стар. 272.

Фрыцы — пагардлівая мянушка салдат нямецка-фашысцкай арміі.

Кубэ В. — нямецкі фашыст, стаўленік Гітлера. У 1942 г. быў прызначан галоўным камісарам Беларусі. Па загадах гэтага ка́та

дзесяткі тысяч савецкіх людзей былі расстраляны і замучаны, сасланы ў канцлагеры. У 1943 г. Кубэ загінуў на сваёй кватэры ад узрыву міны, падкладзенай партызанамі Мінскага злучэння.

Стар. 315. **Жыве між нас геній.** Упершыню надрукаваны ў кн. «Беларусь», альманах першы, 1943 г., стар. 13. Датуецца 20/I 1943 г.

Стар. 317. **Байцам і камандзірам Чырвонай Арміі.** Друкаваўся ў газ. «Віцебскі рабочы», № 22, 29 чэрвеня 1943 г. і ў зборн. «Голас зямлі», стар. 26. Датуецца 22/I 1943 г.

Стар. 318. **Мая зямля.** Друкаваўся ў зборн. «Голас зямлі», стар. 13—15. Датуецца 27—29/I 1943 г.

Стар. 321. **Чымган.** Друкаваўся ў зборн. «Вершы і паэмы», 1949 г., стар. 141—142. Датуецца 1943 г.

Чымган — скалістыя горы ў Казахстане.

Стар. 324. **Салар.** Упершыню друкаваўся ў «Альманаху» № 2, 1945 г., стар. 3—4. Датуецца 1943 г.

Салар — арык у Ташкенце.

Стар. 326. **На захадзе сонца.** Упершыню друкаваўся ў «Альманаху» № 2, 1945 г., стар. 4—5. Датуецца 15/VI 1943 г.

Стар. 328. **Узбекістану.** Друкуецца па тэксту, выпраўленаму аўтарам. Датуецца 23/X 1943 г.

Салар — гл. заўвагу да стар. 324.

Чымган — гл. заўвагу да стар. 321.

Стар. 330. **Салюты Масквы.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Савецкая Беларусь», 1943 г., 27 кастрычніка. Датуецца 13/IX 1943 г.

Стар. 331. **Чуеш, край мой мілы.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Савецкая Беларусь», 1943 г., 7 лістапада. Датуецца 30/IX 1943 г.

Стар. 333. **Роднаму краю.** Друкаваўся ў зборн. «За шчасце Беларусі», стар. 13—14. Датуецца 17/XII 1943 г.

Кубэ — гл. заўвагу да стар. 314.

Стар. 335. **Савецкім народам.** Друкаваўся ў «Альманаху» № 2, 1945 г. Датуецца 1944 г.

Стар. 336. **Жыві, народ!** Друкуецца па рукапісу, выпраўленаму аўтарам. Датуецца 2/III 1944 г.

Стар. 337. **Над Прутам.** Друкуецца па рукапісу, выпраўленаму аўтарам. Датуецца 1944 г.

Верш напісан у сувязі з выхадам Савецкай Арміі на раку Прут.

Стар. 338. **Шлях славы.** Друкуецца па рукапісу, выпраўленаму аўтарам. Датуецца 14/VII 1944 г.

Стар. 340. **Вузкае.** Друкаваўся ў зборн. «Мой дом», стар. 49. Датуецца 1944 г.

Вузкае — мясцовасць пад Масквой, дзе знаходзіцца санаторый Акадэміі навук СССР. У ім паэт жыў некаторы час у 1944 г.

І можа наш дуб «Сымон Дзядзя»... У парку ў Вузкім растуць таўшчэзныя старыя дубы, якім Я. Колас даваў чалавечыя імёны — дзядзька Сымон, Лукаш і інш.

Стар. 341. **На пералётах.** Друкаваўся ў зборн. «Мой дом», стар. 63—64. Датуецца 27/XII 1944 г.

М. Д. М. — Марыя Дзімітраўна Міцкевіч; гл. заўвагу да стар. 261.

Наведаў я той дом... Маецца на ўвазе дом у Клязьме пад Масквой, дзе ў вайну некаторы час пражываў з сям'ёй Я. Колас.

Стар. 343. **На міжнародныя тэмы.** Друкуецца па рукапісу, выпраўленаму аўтарам. Датуецца 9/I 1945 г.

Гімлер — гл. заўвагу да стар. 295.

Герынг Г., Гебельс І., Гес Р. — нямецка-фашысцкія главары, бліжэйшыя паплечнікі Гітлера; пасля разгрому нямецка-фашысцкай арміі пакараны смерцю.

Майданэк — мясцовасць паблізу Любліна (Польшча), дзе ў перыяд другой сусветнай вайны быў адзін з нямецка-фашысцкіх канцэнтрацыйных лагераў. У ім фашыстамі былі па-зверску замучаны і знішчаны 1,5 мільёна людзей розных нацыянальнасцей.

Кажа: «Бог на крыжы злодзеяў двух спас». Паводле біблейскага падання, Ісус Хрыстос, будучы распяты на крыжы поруч з двума разбойнікамі, выратаваў іх ад смерці.

Стар. 345. **М. Д. М.** Друкуецца па тэксту, выпраўленаму аўтарам. Датуецца 21/III 1945 г.

М. Д. М. — Марыя Дзімітраўна Міцкевіч; гл. заўвагу да стар. 261.

346. **Топаль.** Друкаваўся ў зборн. «Мой дом», стар. 70—71. Датуецца 14—15/IV 1945 г.

Верш прысвечан памяці народнага паэта Я. Купалы. Топаль, які рос каля дома Я. Купалы ў Мінску і аб якім ідзе размова ў вершы, захаваўся і дагэтуль; стаіць ён на тэрыторыі будучага парка на рагу вуліцы Купалы і Комуністычнай.

Стар. 348. **У майскія дні.** Упершыню надрукаваны на рускай мове ў газ. «Правда», 1945 г., 17 мая. Датуецца 24/IV 1945 г.

Стар. 350. **На ростанях.** Друкаваўся ў зборн. «Мой дом», стар. 66. Датуецца 17/VI 1945 г.

Верш прысвечан памяці М. Д. Міцкевіч; гл. заўвагу да стар. 261.

Стар. 351. **На руінах прошласці.** Друкаваўся ў зборн. «Мой дом», стар. 68 — 69. Датуецца 8—9/VII 1945 г.

Вусце, Вусцянскі грудок, Балачанка — гл. заўвагі да стар. 130 і 178.

Пагасла ты, яснюсенькая зорка... — гл. заўвагу да стар. 261.

Стар. 353. **На магілах герояў.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1945 г., 2 верасня. Датуецца 29/VIII 1945 г.

Стар. 355. **У вераснёўскі вечар.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1945 г., 14 кастрычніка. Датуецца 28/IX 1945 г.

Стар. 357. **З падарожжа.** Друкаваўся ў зборн. «Мой дом», стар 56. Датуецца 8/X 1945 г.

Стар. 359. **Зварот.** Друкуецца па тэксту, выпраўленаму аўтарам. Датуецца 31/X 1945 г.

Кюстрын — горад у Германіі на зліцці Одэра з Вартай; у час вайны там адбываліся жорсткія баі.

Стар. 361. **Лясам Беларусі.** Друкаваўся ў зборн. «Мой дом», стар. 41—43. Датуецца 11/XI 1945 г.

Стар. 363. **Наш шлях.** Упершыню надрукаваны ў час. «Беларусь», 1946 г., № 3, стар. 1. Датуецца 28/II 1946 г.

Стар. 365. **У зале Крэмлёўскага палаца.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1946 г., 18 мая. Датуецца 22/III 1946 г.

Стар. 366. **На вясенні лад.** Упершыню надрукаваны ў час. «Беларусь», 1946 г., № 5—6, стар. 40. Датуецца 3/IX 1946 г.

Стар. 367. ***** («Выглядаеш ты яснай вясной»).** Друкуецца па рукапісу, які захоўваецца ў аўтара. Датуецца 11/X 1946 г.

Стар. 369. **Першы дэпутат.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Звязда», № 8, 10 студзеня. Датуецца 8/I 1947 г.

Стар. 370. **Мары аб вясне.** Друкуецца па тэксту, выпраўленаму аўтарам. Датуецца 15/I 1947 г.

Стар. 371. **Зімой у Балачанцы.** Друкуецца па тэксту, выпраўленаму аўтарам. Датуецца 21/V 1947 г.

Балачанка — гл. заўвагу да стар. 130.

Стар. 372. **Мінск.** Друкуецца па тэксту, выпраўленаму аўтарам. Датуецца 23/V 1947 г.

Стар. 374. **З майго летапісу.** Друкуецца ўпершыню па рукапісу аўтара. Датуецца 28/V 1947 г.

Стар. 377. **Наша дарога.** Друкуецца па тэксту, выпраўленаму аўтарам. Датуецца 28/VI 1947 г.

Стар. 379. **Да трыццацігоддзя Кастрычніка.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1947 г., 6 лістапада. Датуецца 1947 г.

Стар. 381. **Першы Май.** Друкаваўся ў зборн. «Вершы і паэмы», выд. 1949 г., стар. 151—152. Датуецца 27/IV 1948 г.

Бевін Э. — былы міністр замежных спраў Англіі, адзін з англа-амерыканскіх падпальшчыкаў вайны.

Блюм Л. — лідэр французскай так званай социялістычнай партыі; праводзіў антысавецкую палітыку і з'яўляўся адным з заўзятых прыхільнікаў англа-амерыканскага імперыялізма.

Ціяры — гл. заўвагу да стар. 59.

Ватыкан — папская рэзідэнцыя ў Рыме; у больш шырокім сэнсе Ватыканам называецца двор і ўрад рымскіх пап. Ватыкан з'яўляецца адным з цэнтраў сусветнай рэакцыі.

Стар. 382. **Ленінскаму камсамолу.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1948 г., 29 кастрычніка. Датуецца 1948 г.

Стар. 384. **Роднаму краю і народу.** Упершыню друкаваўся ў газ. «Звязда», 1948 г., № 259, 31 снежня. Датуецца: першая і другая частка 14/XI 1948 г., трэцяя — 16/XI 1948 г.

Стар. 387. **Савецкія годы.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1948 г., 6 лістапада. Датуецца 30/XI 1948 г.

Ціяры — гл. заўвагу да стар. 59.

Стар. 389. **Савецкай Арміі.** Друкуецца па тэксту, выпраўленаму аўтарам. Датуецца 19/XII 1948 г.

Стар. 390. **Правадыру народаў.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1949 г., 21 снежня. Датуецца снежнем 1949 г.

Верш напісан у сувязі з 70-годдзем вялікага правадыра народаў таварыша Сталіна.

Стар. 393. **«Закон» Трумэна і К°.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Звязда», 1951 г., 30 снежня. Датуецца 22/XII 1951 г.

Стар. 395. **Ленінскім шляхам.** Упершыню надрукаваны ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1952 г., 19 студзеня. Датуецца 1952 г.

АПАВЯДАННІ ВЕРШАМ

Стар. 399. **«Святы Ян».** Друкавалася ў газ. «Савецкая Беларусь», 1921 г., № 278, 11 снежня, пад загалоўкам «Фэст (з падслуханага)». Датуецца 1918 г.

У аснову апавядання пакладзен народны расказ.

Арганісты — духоўная асоба каталіцкай царквы.

Фэст — прастольнае свята.

Клерк — духоўная асоба каталіцкай царквы.

А ксянжулькіна Мальвіна... Ксянжулька — ксёндз.

Заслаўе — былое мястэчка Мінскай вобласці, цяпер буйны раённы цэнтр.

Вядро, кварта, гарнец — даўнейшыя меры вадкасці ў Беларусі.

Аллялюе — царкоўны спеў.

Абронаю (польск.) — абараняю.

Божа ядыны! Одпусць гжэхі нашы і віны (польск.) — Божа адзіны! Адпусці нашы грахі і віну.

Свенты (польск.) —святы.

Стар. 405. **Як поп зрабіўся авіятарам.** Друкавалася ў «Выбраных творах», т. 1, 1936 г., стар. 391—396. Датуецца 1927 г.

Стрыг авечкі — браў з веруючых грошы і інш.

Споведзь — рэлігійны абрад.

Гонаў добрая капа... Гоны або гоні — старая мера зямлі; **капа** — старая мера лічэння, шэсцьдзесят штук ці адзінак чаго-небудзь.

Поўасміны — старая мера сыпучых цел, паўтара пуда, або 24 кг.

Вужышча — тоўстая доўгая вяроўка.

Халміда — нязграбная доўгая адзежына.

Дзіда — кап'ё.

Камілаўка—галаўны папоўскі ўбор.

Стар. 411. **Даняў.** Упершыню друкавалася ў газ. «Літаратура і мастацтва», 1938 г., № 7, 6 лютага. Датуецца 1938 г.

Асновай для сюжэта апавядання вершам «Даняў» паслужыла беларуская народная казка.

Рэзгіні — гл. заўвагу да стар. 67.

Лісей, Гальяш, Юзэфа, Барбара, Ганна, Рох, Юрай, Пётра, Кузьма і Дзямян, Мікола — рэлігійныя святыя.

Вужышча — гл. заўвагу да стар. 405.

Дратаванка — пуга, звітая з трох аборак, пруткая, нібы дрот.

Заўвагі склаў
кандыдат філалагічных навук
І. К. ЖЫДОВІЧ.

АЛФАВІТНЫ УКАЗАЛЬНІК

ЗМЕСТ

ВЕРШЫ

АПАВЯДАННІ ВЕРШАМ

Рэдактар *П. Глебка*
Мастак *Л. Прагін*
Тэхрэдактар *Я. Карпіновіч*
Карэктар *І. Сакалоўскі*

*

АТ 73791. Падп. да друку 23 IV 1952 г.
Тыраж 10000 экз. Пап. 84×108/32.
Пап. арк. 7,4. Друк. арк. 23,78 + 0,51
(уклейкі). Цана 10 руб. Зак. № 170.

*

Друкарня імя Сталіна,
Мінск, Пушкіна, 55.

На белорусском языке
Якуб Колас
Собрание сочинений, т 2
Государственное издательство БССР
Минск 1952

B000000027 1904